

Iring ididima kəni sini
Iluka
Wəri ni
Uyε Ikywi Umi iring ididima
Iluka

Ekəri utuwa aru wəɔ nokunowo bi ekəri uyaa ussha, yip aru ni uma sini uyen nge asani Iluka, avuwa ikang ngeε. Būkywε ugyurho orokru ededei aru sini ɔnuo Burhan kəni imi sini Iyesu si, Iluka kə wəɔ uwəɔ ususa bikywi Iyesu kəni utina nge.

Iring ididima yen ire ni irokyoro ni uyaa ussha utina atina Iyesu kəni okyoro Ipya ayaa ussha aparı yen asani ereying ngee ɔwəri kyekya eberi ereying dang, Itiyofolus (1:3), aru sini utuwa yen asani, “Aru sini ewei Unung.”

Okro ikywi iring ekəri iring ididima iyoyo ini ekəri ushoo oforo Iyesu kəni imi sini ikooba adarha ekəri ikiri ese men 19:9,10. Ani akywi uring men: Iyesu Kristi ekəri oforo, ekəri ering ushisha, okwo ni aru sini ani bidɔ igara kəni oforo aru sini ene kperhimɔ Unung.

Bi utumo ukpo Iyesu kəni ushine nge, ekəri uyaa ussha kə shere ɔɔ umer ni ofofuru kəni usha aki ikru Unung sini ipri tiremɔ.

Ubyere Iyesu kəni Inijie (1:1—2:52)

Ibaptisma Iyesu kəni ɔmarha (3:1—4:13)

Utina Iyesu bi Igalili (4:14—9:50)

Utina Iyesu bi utira kekya Urushelima (9:51—19:27)

Utina Iyesu bi Urushelima (19:28—20:47)
Utana onuo Unung uring sini ukyeba (21:1-38)
Ukpo Iyesu kəni ushine nge (22:1—24:53)

Imisini isi Iluka wəri uyaa usha wen

¹ Ɔɔ ɔmɔmɔɔ Itiyofalus, orokru na pany wɔɔ bikiywi ɔuma sini ɔsi bi idɔɔ eri.

² Orokru men wəri arɔ nɛmɛr kəni sini akung, orong bi tee ni.

³ Imye kam, ipyerhe ɔmamen noshushong nɛmɛr wɔɔ bai itee, Irii ini igyang iwɔɔ atananw nɛmɛr kəni ushoyoni ari ɔmɔmɔɔ Itiyofalus.

⁴ Aki ukperhi nge nashisha asani imisini ɛmer nwɔ ɔbrɔbrɔwɔɔ.

Ubyere Iyohana arɔ Ibaptisma

⁵ Akywa dang Ihiridus ngee ani ogumo Iyahudiya, Ogoku Unung nɔwɔ amisini ayirhi ɔtɔwa nge ni Izakariya. Arɔ sini okuni bai edei ɔna Ogoku Abija. Kənawɔ eree Alisabatu kaa okuni bai edei Iharuna Ogu ubyen Unung.

⁶ Izakariya kəni eree Alisabatu kukumo aki nashisha bite Unung. Asa nɛmɛr kəni sini ɛwɛi bi ogro Ete peri ni.

⁷ Asamɔ ni ɔɔɔ, bɛkɛi sini Alisabatu saa ni ubyere nge. Eme ɔkɔɔmɔ kukummo.

⁸ Akywa ka fwa sini Izakariya kəni orobyoo amu ɔna Abija ani bi ɔtina, ani owɔɔ ɔsa ɔtina ogoku bi ite Unung.

⁹ Apari wɔ oko shoo nɔ uworo nge kəni sini ɛrɛn uworo ogoku, ɛngɛ nɔ raa ubyen Unung Ete aka pya ɛnye ɔnyang ɔduduma.

¹⁰ Sini akywa upya ekəri enye unyang ududuma fwa, kukum orokru ni besing asu sorho Unung.

¹¹ Atina Ete ko kuno bi itee, ka ting ba avu ura unara enye unyang ududuma.

¹² Akywa sini Izakariya rii ekəri atina Unung aka kung irung nge asuya owroo

¹³ Atina Unung ka sani, "Izakariya bekya kung irung! Unung kung usorhönw, erenw Alisabatu nu byerenw ene erime, inyi nu yirha utuwa nge ni Iyohana.

¹⁴ Anu konyi ofofuru ba, orokru napany nume ni ubyere nge.

¹⁵ Anu shoo ɔɔ mómɔɔ eberi Ete. Ana usaa omung inabi ko akama, wroo bai idɔɔ ofo akwaa Ering Ushisha nu shoo kəni engɛ nge.

¹⁶ Anu tere aru Isrela na pany ke ba eberi Ete Unung mɔ.

¹⁷ Anu kpite Ete, akywa sini eye ba, eye ba ni uring kəni ikru edei eying ni Iliya. Anu tere ikywi ekperi kya eberi ɔnɔmɔ, etere ikywi aru larha amraa ke kya eser ara amraa asa iminisi ini negben, anu kyene orokru okyo asu usha ukye ba Ete."

¹⁸ Izakariya ko gyurho atina Unung ka sani, "Ini sa nenyee kə kperhi ni iring yen nu tire? Imye we ito ekperi, erem kaa ɔkɔɔ nge nagang."

¹⁹ Ekəri atina Unung ka sani engɛ ni, imyɛ ni Ijebrilu. Ko ikina ikpara ini bi ite Unung. Engɛ atumim iba pya onuo ni ɔnwɔ atananw iring ididima yen.

²⁰ Bai kaimen unu rana na kprukpring una su branw upya onuo kekya unung sini uring men nu

tirɛ, bi ɛkɛi sini unoyorong ni iring mi, imisini inu tirɛ akywaa ba fwa.

²¹ Bakywa sini atina Unung ku pɛrɛ ni Izakariya orokru ku shaa besing, akasu wɔɔ ofo ikimɔ yɔ isi Izakariya derhi ngɛ kɛn bi ubyen Unung.

²² Akywa sini obo kuno ana braa ɔpya onuo ni ɔmɔ, orokru kɛ kperhi ni ara ni ɔmɔru bidɔɔ ubyen Unung, ɔwɔɔ Izakariya ku pɛrɛ ni ɔmɔ ni ivu bau ɔbra ɔpya onuo.

²³ Akywa sini awri ɔtuna ngɛ tirɛ Izakariya kɔɔɔ ngɛ apya.

²⁴ Anakywa naji eree Alisabatu ka kpin ofo kasa ipɛri itong bau ukuno esing.

²⁵ Aka sani, “Ete karha sam inyen ima,” “Ete sam ima ididima, oworom ɔwaa bi eberi orokru.”

Atani ubyere Iyesu

²⁶ Akywa sini ofo Alisabatu fwa ipɛri iten, Unung ka tuma atina ngɛ Ijebrilu kya apya sini ayirhi ɔtɔwa yɔ ni Inazaret bi ibung Igalili,

²⁷ kya eberi adira sini enekperhi ngɛ ɛrɛrimɛ sini owo lorho ɔbarha Isufu ɛyeri Idouda. ɔtɔwa ɛkɛri adira ni Imeri.

²⁸ Atina Unung kii eberi ngɛ, iku fong, ka sani ngɛ ni, “Unwɔɔ ɔni arɔ sini Unung weinwu nagang! Ete ni kɛni ɔnwɔɔ.”

²⁹ Imeri kɛ pen uwure ngɛ nagang ni iring ngɛ, kasu wɔɔ ofo ni akyina edei ufo ni kɛn.

³⁰ ɛkɛri atina Unung ka sani engɛɛ ni, “Imeri bekya kung irung, kii upen ɔyirha eberi Unung.

³¹ Unu kpara ofo ebyere ɔnɔ ɛrɛrimɛ, unu yirha ɔtɔwa ngɛ ni Iyesu.

³² Anu shoo ɔɔ mɔmɔɔ, anu yirha nge ni ɔɔ Arayaya Unung, Ete Unung nu maa igɔɔɔ Igumo Ekperi nge Idouda.

³³ Anu kong igumo una Iyakubu ishishaa, igumo nge sayo na akurha nge.”

³⁴ Imeri ko gyurho atina Unung ni “Iring yen nu shoo nenyee wo, imye aru sini ine kperhim ererime?”

³⁵ Atina Unung ko yoro nge ka sani, “Ering Ushisha nu shuro ba yanw, ikru Unung ara yaya nu franw. Bi kana ɔɔ sini unu byere anu shoo nashisha, anu yirha nge ni ɔɔ Unung.

³⁶ Kanawo arupyanw Alisabatu nu byere ɔɔ bi idɔɔ ukɔɔ nge. Kani sini akpari ni anasu ubyere nge ni, nechiyen okofo iperi iten,

³⁷ bai ima sini igyi ni Unung usa.”

³⁸ Imeri ko yoro ni, “Ina agara Ete nge” kani sini uperi ni ishoo kana bi ikywim. Atina Unung ka shere nge akyaa.

Imeri kyi urong Alisabatu nge

³⁹ Akywa dang, Imeri ko tuno uma akpin utira nekakarhe kyaa ki opyo apya ki oyokro sini ayirhi ni Iyahudiya.

⁴⁰ Sini afwi ekari apya, aka raa una Izakariya, oko rong Alisabatu nge ofoo.

⁴¹ Ni sini Alisabatu kung ufo Imeri ɔɔ idɔfo kəyin ni eme, Ering Ushisha karaa nge.

⁴² Aka takpa ayaya kani: “Unung tanw onuo adaduma. Unung ta ɔɔ sini unu byere onuo adaduma.

⁴³ Ikisi Unung pri ni uwaami kan, sini ogro Etem nu ba bi owrom?

44 Ikpara sini ikung ihywi oshongnwu, ɔɔ idɔɔ ofom kə yin ni ɛmɛ.

45 Unung ta aru sini oyori ni Ete nusa ima sini ɛperi bi ikywi nge onuo adaduma!”

Imeri tii ɔte ɔdɔ Unung

46 Imeri ka sani,
“Ipam dɔɔ Ete nge,

47 kənawo uring mi ku mɛ ni imisini Unung mi arusam oforo sim,

48 kii adirha ni ɛmye agara nge aru sini akpari ɔkaa atata.

Bai kaimen kukum orokru nu yirham ni aru ofofuru

49 kii Arayaya sam nɛgbɛn.

Utɔwa ni ashisha.

50 Ese kung okwo aru sini akung irung nge,
bai ituo kyekya ituo.

51 Unung saru uring ujujire ni avuo,
eyeri aru fwa igong bidɔɔ ikywimo,

52 oshuro ogumo bi igogoru igumo mo,
eke shwe aru sini akpari ɔkamɔ atata ayaya.

53 Ama aru kung ihywung umududuma,
Aka shirha aru shoo nu umaa avu akuru.

54 Ekə she agara nge Isrela,
ka dirha ni okwo,

55 kya eberi Ibraim kəni eyeri nge ishishaa,
kəni sini atani ɛkperi aru ni.”

56 Imeri kikii kəni Alisabatu nge, etekya usa iperi itaru ko shoo nu sɔɔ nge kidɔɔ Unaa.

Ubyere Iyohana ari Ibaptisima

57 Sini akywa fwi ami ubyere Alisabatu ekə byere ɛnɛrimɛ.

⁵⁸ Ariyoyou kəni arupya akung sini Ete kung okwo nge nagang ekə me kəni engɛɛ.

⁵⁹ Sini ɔno fwa awri ochupari, aka ba ushoo igang, aka waa uyirha nge ni utɔwa ekperi nge Izakariya,

⁶⁰ Akwa ɔno ka sani, “O-o anu yirha nge ni Iyohana.”

⁶¹ Aka sani engɛɛ ni, “Bi idɔɔ arupyanw araru saa ni utɔwa dang nge.”

⁶² Oko gyurho ekperi ɔno ni ivu uwaa ukperhi, ni ukina utuwawɔɔ ewei ni ama ɔnoɔ.

⁶³ Ekə yen ni, amaa ima uwɔɔ. Iku iyang ko gyo avu bi kɔw nisini ɔwɔri, “utɔwa ni Iyohana”.

⁶⁴ Akywakywa dang onuo kɔ furɔ irimeɛ ka shire, akasu pya onuo, asu dɔɔ Unung nge.

⁶⁵ Kukum aru iyoyow ka kung irung, kukum bi ibung oyokro Iyahudiya orokru ku pere uring men kukum.

⁶⁶ Ikuyaa sini akung iring yen akasu wɔɔ ofo bi ikywimɔ ko gyurho, “ɔno wen anushoo ikimɔɔ?” Kii Ete niskəni engɛɛ.

Ute Izakariya

⁶⁷ Uring Ushisha kə tire ekperi nge Izakariya, ka tana itina Unung:

⁶⁸ “Arɔ dɔ Ete, Unung Isrela,
kii engɛɛ abii eberi aruo asamɔ oforo.

⁶⁹ Eshine aru ni aru sa oforo erere
baa uduna agara nge Idouda

⁷⁰ (kəni sini eperi uwruwroo ni bi onuo aru tana
onuo Unung ushisha),

⁷¹ ani engɛɛ nusa aru oforo bai avu aru sini atiiru
bi ite,

- kəni bai ivu aru sini ana waamo aru
⁷² ka kung okwo ekperi aru
 aka dirha ni imi sini olorhi iring nashisha,
⁷³ ɔko kro ukro kəni ekperi aru Ibraim kani:
⁷⁴ anu karha aru bavu aru sini ana waamo aru,
 sini aru nu sa utina nge bai irung
⁷⁵ aru nu sa utina nge shoo nashisha,
 upupurhi bite Unung kukum bi ukiki aru bi
 eyesing.
- ⁷⁶ “Unwo, ɔnom, anu yirhanw ni aru tana onuo
 Unung Ayaya,
 unuvo Ete nge ite ukya ukyene nge utira,
⁷⁷ unu tana orokru nge ani anu pen oforo akywa
 sini
 Unung nu punanyi uyanyi,
⁷⁸ bekai sini okwo Unung ni ɔgrɔɔ Unung nu maru
 aru sa oforo
 kəni sini Unung nuta aru baa ayaya ni,
⁷⁹ ata aru shoo idɔɔ eting
 kəni idɔɔ uwru ukpo,
 ekyeng ni aru bi utira uyari ikywi.”
- ⁸⁰ Ekəri ɔno ko fɔno kasa ikru bi idɔɔ uring
 Unung, aka kiki bi idɔɔ orumo keky akywa sini
 okuni eyen ukaa owro ɔno Isrela.

2

Ubyere Iyesu

(Imat 1:18-25)

- ¹ Ba kywa dang, Agostus, aru sini engɛɛ ni
 Ikaisar okong Igumo ibung Irom, aka ta okro
 asani apara orokru kukum bi igumo Irom.

² (Uwen wo uni upara orokru itee sini apari akywa sini Ikwirinus okong igumo ibung Isiriya.)

³ Ikuyang ka kyaa ki apyaa aki apara nge.

⁴ Kənawɔ Isufu sheri Inazaret nge bi Igalili kyaa ki Ibetalami bi ibung Iyahudiya ba apya Idouda. Okuni baw ɔduna edei Idouda.

⁵ Aki aparamɔ kəni Imeri sini owo lorho ɔbarha nge, akywa dang Imeri kong ofo ɔkong.

⁶ Akywa sini eshi bi Ibetalami akywa ka fwa sini anɔ byere ɔɔɔ.

⁷ Ekə byere ɔɔ itee, ɛnɛɛrime, aka gərha nge ni arigidi bi ɔbɔrɔ upiri anama aka yara nge bidɔɔ ukyo, bekai sini baw ɔbɔrɔ bi ɔna ekyeng sini oshuri nge.

Asha kəni atina

⁸ Bi ekəri ibung asha nuɔ kyi orumo akɔ sha inaa ni eting.

⁹ Atina Ete ko kuno bi itemo, uyen ɔmumɔrɔ Unɔng ka ta ekərimɔ, aka kung irung.

¹⁰ Ekəri atina Unɔng ka sanomoni, “Inyi bekya kung irung. Ikony iring ididima yɔ ba, imi ofofuru nagang imi orokru kukum.

¹¹ Echiye ebyerenyi arusa oforo kya apya Idouda ɛngɛɛ ni Ikristi, Ete.

¹² Imisini inyi nɔ rong ɔpɛ inyi kə kperhi nge a sani Iku tananyi ɔbrɔbrɔ wɔɔ, inyi nɔ darha ɔɔ agərhi nge ni arigidi aka yara nge bidɔɔ ukyo.”

¹³ Bi akywakywa dang Atina Unɔng napany ko kuno baa ayaya aba darha Atina Unɔng itite dang akasɔ dɔɔ Unɔng nge a sani,

¹⁴ “Arɔ dɔɔ asa Unɔng nge ija, bidɔɔ ayaya, ayarhi omung,

ofofuru bi eyesing kyekyaa eberi aru sini
Unung kung idimamo.”

¹⁵ Akywa sini ekari atina Unung juri kyamo ayaya esheremo asha ka sani opyoomo ni, “Aru kyeng ki Ibetalami oyorong uma men sini usini kani sini Ete tana aru ni.”

¹⁶ Aka kyamo nekakarhe ko ri Imeri nge kani Isufu ka darha ono yari bidoo ukyo bi uboru anama.

¹⁷ Akywa sini asha roo, aka tana mo, imi sini ekari Atina Unung tanimo bekai ekari ono.

¹⁸ Kukum aru sini ukung iring sini asha peri, eka jijire nge.

¹⁹ Imeri koso uring men kukum kasu worofomo bidoo ikylie.

²⁰ Ekari asha ko juro kyamo idoo rumo mo, kasu taa ete udoo Unung nge bekai imi sini akung, orong kani sini atina tanimoni.

Ami Iyesu utuwa

²¹ Akywa sini ekari ono fwa awri ochupari oko shoo igang ka yirha nge ni Iyesu, utuwa sini Atina Unung mie oko shoo nu ukpara ofoo.

Anai Iyesu nge bidoo ubyen Unung

²² Sini akywa fwa amisini anu kurho inamaa kani sini ogro Imusa peri ni Imeri kani Isufu nu naa ono, oko kong Iyesu nge ki Urushelima aki anaa nge bavu Ete,

²³ s(kani sini owori bi ogro Imusa, “ko kina ennerime sini ebyeri nge bitee anu naa nge nashisha bi avu Ete.”*)

* **2:23 2:23** Ukuno 13:2,12

24 Aka naa ikara kəni sini ogro Ete pəri asani,
“ukrim upari ko ɔno uukure upari.”†

Ute Isimiyon

25 Bi akywa dang opyo orokru nuo bi Urushe-
lima ayirhi utɔwa nge ni Isimiyon, ani nashisha
ami ikywi bi uring Unung, akusha akywa sini
Unung nu ta ɔno Isrela ikru, Ering Ushisha ni kəni
nge.

26 Ekəri ering Ushisha kə yenngɛ asani anasu
kpoo ba, anu ri ikristi sini Ete tumi.

27 Ering Unung ka kpara nge kyekya ugba ubyen
Unung. Akywa sini aru byere nge a rii ni Iyesu aki
anaa nge kəni sini ogro Imusa pəri ni,

28 Isimiyon ka yirha nge ko koo bi unu ko ɔno
Unung nge, ka sani:

29 “Ete kukum, kəni sini upəri ni nɛchiyen,
shirha agaranw ni uyari ikywi.

30 Kii ikram rong oforonw,

31 amisini ukyeni bi ikra orokru no kukum,

32 engɛɛ nu shoo uyen ufuro ikra aru sini
enekperhimɔ Unung,
engɛɛ nu shoo uyen sini unu konw uɔɔ ba bi
owro orokrunw Isrela.”

33 Ekəri ekperi kəni akwaa ɔno ko gyo avu bi kɔw
kasu wɔɔfo imisini eperi bekai nge.

34 Isimiyon katamɔ onuo adaduma ka sani
Imeri akwaa ni, “ɔno wen nu kong ukpaa ba kəni
ushine orokru napany bi Isrela, anushu shoo epe
sini orokru nasu waamɔ.

† 2:24 2:24 Lev 12:8

³⁵ Kənawo anu kperhi imisini ini bidɔɔ ikywi orokru nge. Unu kung ura kəni oturi ikywinw ni Ikama uraa ni.”

Ute Ana

³⁶ Opyo aru pere onuo Unung nuu ayirhi nge ni Ana, ɔno Ipenuwel enere okuni bai Ipya Ashar. Ɔkoro nge nagang, a kii ubara kəni erime nge enyee etensara,

³⁷ erime ko kpoo. Aka ki baa ererime kyeba nechiyen ani enyee isochupari na narhi. Ko ikina ikpara ani bi ubyen Unung. Eting kəni awri aku dɔɔ Unung, ukusoro kəni usorho.

³⁸ Aka raa akywa sini Isimyon ku pya onuo akasa Unung nge ija, ka tana aru sha uring bi ikywi ekəri ɔno asu ku ikra ni ukye ba aru sini anu be shire aru Urushelima.

Ojuri kyamo ki Inazaret

³⁹ Akywa sini Isufu kəni Imeri kywere ikukying sini ogro Ete peri ɔko sɔmo Igalili kya apyamo Inazaret.

⁴⁰ Ekəri ɔno ko fono kasi ikru, kəni amraa, epen uyirha eberi Unung.

Iyesu bi ubyen Unung

⁴¹ Ko kina enyee aru byere nge esekyer ipara uworo bi Urushelima.

⁴² Akywa sini Iyesu ni enyee atarhi na pari aka kya ipara kəni sini asirhi ni.

⁴³ Akywa sini ekyweri ipara aru byerenge kasu kyeng sɔɔ mo, ene yemo asani Iyesu ɔno mo rana nge be Urushelima.

⁴⁴ Aka su kpara asani Iyesu ni kəni ɔmo, bi ekəri ukyeng akywa sini ekyeng okyoro awri eying ono

romo nge. Akywa dang oko kuno upyerhe nge owro arupya kani orokyo.

⁴⁵ Akywa sini ono rongmo nge oko juro kyamo Urushelima upyerhe nge.

⁴⁶ Akywa sini asi awri ataru aka kya aya darha nge bi idoo ubyen Unung akiki bidoo avwa asu kung mo kani ugyurho mo uring.

⁴⁷ Ko iyaa sini akwuo ekə jijire nge bekai ukperhi kani uyoro uring nge.

⁴⁸ Akywa sini aru byere nge rie ekə jijire nge, akwaa ko gyurho nge, “Onom ikisi usiru kan? Imye kani ekperinw aru pyerhenw ko kywa ube aru no romo nwo.”

⁴⁹ Iyesu ko gyurho, “Ikisi inyi ku pyerhem? Inyi ne yeny asani itooyo ishoo bi idoo una Ekperim?”

⁵⁰ Ene kperhimo imisini aku tanamo.

⁵¹ Oko juro kyaa Inazaret kani aru byere nge kakung imisini aruo tani nge akwaa ko kong uring men kukum bi idoo ikywie.

⁵² Iyesu ko fono, katre ni amraa ka epen uyirha bi owro Unung kani orokru.

3

Iyohana ari Ibaptisma kyene utira

(Imat 3:1-12; Imark 1:1-8; Iyo 1:19-28)

¹ Bidoo enyee atarhi ni otong ami igumo Ikaisar aru sini ayirhi nge ni Itibariya, akywa dang Ipon-tos Ibilatus kon ibung Iyahudiya, Ihiridus shoo ogumo Igalili, arupya Ifilibus ku igumo Ituruya kani Itarakunitas, Ilisanias kaa oshoo ogumo Abiliya.

² Bakywa dang Annas kəni Ikayafas ani ogu ubyen Unung. Bakywa dang Unung ka ma Iyohana ɔno Izakariya nge itina ikpara sini ani bi idɔo orumo.

³ Iyohana kəkəri kukum ubung ukukəri Ugro Ijodan, asu tana irhing Unung, “Inyi tere eshere ɔya nge aki asany ibaptisma, Unung nɔpuna ɔya nyi nge.”

⁴ Kəni sini ɔworɔ bidɔo ɔyaa usha iring aru pɛrɛ onuo Unung Ishaya ni:

“Thywi opyo aru ku yirha bi idɔo orumo,

‘Kyene Ete nge ɔtira,

kyene nge ɔtira itituku.

⁵ *Ku kəni ukwoo anu tire wɔ,*

ku kəni ukro kəni ɔvra anu wurho wo okyo nɛmɛr,

Itira ugugumo nu nawa itituku,

itira ɔgbragbrarha nu sa igyang.

⁶ *Orokru kukum nu rong oforo Unung.’ ”**

⁷ Iyohana ka sani ushi orokru sini okuni asu kyeng ba aki asamo Ibaptisma ni, “Inyi ɔno iyow ibibi! Iyaa taniny ni inyi ting anang Unung sini akye ba?”

⁸ Inyi si imi sini inu yen asani inyi tere baa ɔyany. Inyi bekya tikpa ɔsa nu opyo nyi ni Ibraim nge ni ekperi aru. Kii itani nyi ni Unung nu shu ukyene Ibraim nge ɔno ni atari yen.

⁹ Ikywerhe karha to ba para ashi, kənawo ku kəni ushi sini uno sumowo ɔno adaduma anu kpawo efen kidɔo ɔra.”

¹⁰ Ushi orokru ko gyurho, “Aru nu sa nenyee nɛchiyen?”

* **3:6 3:6**Isha 40:3-5

¹¹ Iyohana ko yoromo, “Arɔ sini ani ugbe ɔpari nge ama arɔ sini asa ni yoo, arɔ sini oboshoo ni ɔmɔra nge kaa asa kɛna.”

¹² Arɔ yirha ogon kamo abii aba samɔ Ibaptisma oko gyurho nge, “Avuwa, ikimoyo arɔ nɔ sa?”

¹³ Iyohana kasani moni, “Karhi inyi kya yirha epiri imasini inyi tani ɔyirha.”

¹⁴ Ikpara dang opyoo arɔ tɛi ikɔ ko gyurho nge asani, “Arɔ ni sa nenyee wo?”

Oko yoromo asani, “Karha inyi kya karha ɔfɛ bavu araru ni ikru, boshoo orokru sesa ima inyi sani asayo, inyi yoro ni ima sini aku kpurany.”

¹⁵ Orokru kasu yoro ɔsha asu tiri ikywi ni arɔ sa oforo, kukummo akasɔ wɔrɔfo asani kii inushe ushoo asani Iyohana nge ani ekɛri Ikristi.

¹⁶ Iyohana ka yoro mo kukum, “Isiny Ibaptisma ni omung. Yip opyo arɔ sini eprimi ni imɔru yeba, sini ko iwe ataka nge isamam ushereyo. Anu sany Ibaptisma ni Uring Ushisha kɛni ɔra.

¹⁷ Ʋfrɔɔ ɔperhe nge ni ba avu sini ani puna ɔgba ɔperhe nge otuno ikiri ogro asa kidɔɔ ɔfo, anu pya ekɛri iwung ni ɔra sini unokpowo.” ¹⁸ Iyohana kɔ wɔɔ atung ekɛri orokru bekaɪ ɔring napany nisini aku tanamɔ ɔring Unung.

¹⁹ Yip ni sini Iyohana tani ogumo Ihiridus nge ɔyaa nge bekaɪ ubara nge kɛni Ihirudiya ere arupya Ifilibus, kɛni kukum eteting sini asi,

²⁰ Ihiridus kojo sa opyo eteting ba aya anyan nge. Sini asi aka afri Iyohana nge bidɔɔ ɔbɔru eting.

*Ibaptisma Iyesu**(Imat 3:13-17; Imark 11:9-11)*

²¹ Sini Iyohana kyweri usa orokru Ibaptisma kukum, aka sa Iyesu nge Ibaptisma kaa. Ni sini aku sorho Unung ayaya kayewe.

²² Ering Ushisha ko shuro bayaa ani kani Ikrim ni. Ihywi ko kuno ba ayaya: “Unwɔɔ uni ɔnom, sini ewei nge; ini ofofuru nge nagang ni unwo.”

Edei Iyesu

²³ Nechiyen Iyesu ukaa ete kyu fwa enyee isitaru aka kpin utuna nge. Engge ni ekari ɔno, orokru kasu yirha nge ni ɔno Isufu, Isufu nge ni,

ɔno Iheli

²⁴ Eli nge ni ɔno Imatthat,

Imatthat nge ni ɔno Ilevi, Ilevi nge ni ɔno Imelki
Imelki nge ni ɔno Ijanni, Ijanni nge ni ɔno Isufu,

²⁵ Isufu nge ni ɔno Imattatias, Imattatias nge ni
ɔno Amos,

Amos nge ni ɔno Inahum ɔno Esili, Esili nge ni
ɔno Inaggai

²⁶ Inaggai nge ni ɔno Imaat,

Imaat nge ni ɔno Imattatias, Imattatias nge ni
ɔno Isemein,

Isemein nge ni ɔno Ijosech, Ijosech nge ni ɔno
Ijoda,

²⁷ Ijoda nge ni ɔno Ijowana, Ijowana nge ni ɔno
Irhesa,

Irhesa nge ni ɔno Izerubbabel, Izerubbabel nge
ni ɔno Isheyatiyel,

Isheyatiyel nge ni ɔno Ineri,

²⁸ Ineri nge ni ɔno Imelki,

Imelki nge ni ɔno Addi, Addi nge ni ɔno Ikosam,
Ikosam

nge ni ɔɔ Elmadan, Elmadan nge ni ɔɔ Eri,
29 Eri nge ni ɔɔ Ijoshua, Ijoshua nge ni ɔɔ
Iliyaza,
Iliyaza nge ni ɔɔ Ijorim, Ijorim nge ni ɔɔ
Imattat,
Imattat nge ni ɔɔ Ilevi
30 Ilevi nge ni ɔɔ Isimiyon,
Isimiyon nge ni ɔɔ Iyahuda, Iyahuda nge ni
ɔɔ Isufu,
Isufu nge ni ɔɔ Ijonam, Ijonam nge ni ɔɔ
Iliyakim,
31 Iliyakim nge ni ɔɔ Imeleya, Imeleya nge ni
ɔɔ Imenna,
Imenna nge ni ɔɔ Imattata, Imattata nge ni ɔɔ
Inathan, Inattata nge ni ɔɔ Idouda,
32 Idouda nge ni ɔɔ Ijesi,
Ijesi nge ni ɔɔ Obed, Obed nge ni ɔɔ Iboaz,
Iboaz nge ni ɔɔ Isalmon, Isalmon nge ni ɔɔ
Inashon,
33 Inashon nge ni ɔɔ Amminadab, Amminadab
nge ni ɔɔ Iram,
Iram nge ni ɔɔ Ihezron, Ihezron nge ni ɔɔ
Iperez,
Iperez nge ni ɔɔ Ijuda,
34 Ijuda nge ni ɔɔ Iyakubu,
Iyakubu nge ni ɔɔ Ishaku, Ishaku nge ni ɔɔ
Ibraim,
Ibraim nge ni ɔɔ Iterah, Iterah nge ni ɔɔ
Inabor,
35 Inabor nge ni ɔɔ Iserug, Iserug nge ni ɔɔ
Ireu,
Ireu nge ni ɔɔ Ipeleg, Ipeleg nge ni ɔɔ Iber,
Iber nge ni ɔɔ Ishelah,

³⁶ Ishelah nge ni ɔɔ Ikenan,
 Ikenan nge ni ɔɔ Arfaza, Arfaza nge ni ɔɔ
 Ishem,
 Ishem nge ni ɔɔ Inuu, Inuu nge ni ɔɔ Ilamek,
³⁷ Ilamek nge ni ɔɔ Imetusela, Imetusela nge
 ni ɔɔ Enok,
 Enok nge ni ɔɔ Ijared, Ijared nge ni ɔɔ Ima-
 halale
 Imahalale nge ni ɔɔ Ikenan,
³⁸ Ikenam nge ni ɔɔ Enosh,
 Enosh nge ni ɔɔ Iset, Iset nge ni ɔɔ Adamu,
 Adamu nge ni ɔɔ Unung.

4

Ishari marhi Iyesu nge
(Imat 4:1-11; Imark 1:12-13)

¹ Iyesu shere ugro Ijodan nge, ekə tire ni Uring Ushisha, ekəri Uring Ushisha ka kpara nge kyaa idɔɔ rumo.

² Bi ɔpɔrha wɔ Ishari ka marha nge bi idɔɔ awri isi narhi. Bi idɔɔ awri dang akyana raa iririma, kyeba ba akurha nge ihywunw ka kpin nge.

³ Ishari kasani nge ni, “Uboshoo ɔɔ Unung sani ɔtari wen ni utere oshoo ɔmɔra.”

⁴ Iyesu ko yoro nge asani, “**Ɔwori bidɔɔ ɔyaa ɔsha Unung asani: ‘Saa ni ɔmɔramɔɔ eyeyimo orokru nɔ gya ba.’***”

⁵ Ishari ka kpara Nge ke kya opyo owro sini ani ayaya bi ukro kəyen Nge kukum igumo eyesing ba anakywa naji.

* **4:4 4:40g Im 8:3**

⁶ Ishari kasani nge ni, “Inu manw kukum ikru kəni igyang mo kukum. Amam yo kənawo ini shu ma aru sini iwa maa.

⁷ Ubo kpukporo ɔdɔm, inu shoo inwɔ nokukum.”

⁸ Iyesu kə yoro nge asani, “**Shine ben Ishari kii ɔwori bi idɔɔ iring Onung ni: ‘Ete nge eyeyie unu kpukporo asaa utina.’†**”

⁹ Ishari ka kpapa nge kya Urushelima aka saa utiting kya ayaya ubyen Onung, ka sani engɛɛ ni, “Uboshoo ɔnɔ Onung, funo baw upen kekya ibung”

¹⁰ Kii ɔwori bi uyaa usha Onung ni:
“Anu ma atina nge beka ni nwu,
aki asha nwu,

¹¹ Anu konw ni ivumo,
aki ubekya ogyo ifraa bi utari.‡”

¹² Iyesu ko yoro nge, kasani, “**Asini: ‘Bekya marha Ete Onung nwu.’§**”

¹³ Akywa sini Ishari kwəri umarha nge aka shere nge kekya opyo akywa sini anu pen apara.

*Atiri mo Iyesu nge bi Inazaret
(Imat 4:12-17; Imark 1:14-15)*

¹⁴ Iyesu ko sɔɔ nge bi Igalili etire ni ikru Uring Onung. Ekəri uring nge ka fwa kukum apya ukukəri.

¹⁵ Aka sumer mo bi owro utuno Ayaudiya ikuyang kɔ dɔɔ nge.

¹⁶ Iyesu ka kya bi idɔɔ Inazaret apyang sini asi ɔkɔng nge. Oshoo awri uwuro Ayaudiya aka raa

† 4:8 4:8Og Im 6:13 ‡ 4:11 4:11Et Ub 91:11-12 § 4:12 4:12Og Im 6:16

idɔɔ owro utuno Ayaudiya kəni sini ɛrɛn ʊsirha ni.
Ekə shine awaw ʊpara,

¹⁷ Uyaa ʊsha Ishaya arɔ pɛrɛ onuo ʊnʊng ʊmi
sini amie. Nisini aku shireyo, oko rong owro sini
ɔwori ni:

¹⁸ “Ering Ete ni bayam,
kii akarha akyu worom aki
iya tana iring ididima eberi ara ayarha.
Atumim itana arɔ sini afrimo bi ʊbɔrɔ eting aki
epɛn ʊgya
aki arɔ sini ani ofow epɛn urong,
aki arɔ sini aku rong ayarha bi ivɔ orokru epɛn
ʊgya,

¹⁹ Ojo tumam itana ni akywa fwa sini Ete nɔ
sa arɔɔ ne nɛgbɛn.”*

²⁰ Oko guno ɛkəri ʊyaa ʊsha, ka nawa ɔnɔ utina
ɛkəri owro utuno Ayaudiya ka kiki. Ikra orokru
kukum bi ɛkəri owro utuno ini bi owroo.

²¹ Oko shoo nge ʊtana moni, “**Ɛchiye iring ʊnʊng
tire ba atungnyi.**”

²² Kukummo ekə pɛrɛ ʊring ʊdɔdɔma bi ikywie
kə jijire nge ni ʊring sini ukuni bai idɔɔ onuo oko
gyurho ni, “Sa ɔnɔ Isufu nge wee?”

²³ Iyesu kasani mo ni, “**Ikperhi nge ni nyi nɔ
tanam igbra yen: ‘Avɔwa ikang ma ʊkanw ikrɔ!’
Inyi nɔ tanam, ‘Sa ben ba apyanw imi sini arɔ
kung ʊsi bi Ikafarnahum.’**”

²⁴ Oko shoo nge ni ʊsani, “**Itaniny ʊbrɔbrɔwɔɔ,
arɔ tana onuo ʊnʊng ene pen nge ʊyirha ba
apya.**”

²⁵ Iku tanany ʊbrɔbrɔwɔɔ ani erere sini ɛrime
mo kpomo agbugbrii bi Isrela ba akywa Iliya,

* **4:19 4:19**Isha 61:1-2 (see Septuagint); Isha 58:6

akywa sini afri ayaya akarha avra ukpaa enyɛɛ atarɔ ni uting nge, akai ihywung ka kpaa be ɛkəri ibung.

²⁶ Unung kyana tuma nge Iliya nge eye she ararumo nge ba, yip Unung katuma nge kekya owro erere sini erime nge kpoo bi Izarifa bai Isidon,

²⁷ kɛnawo arɔ udumo ukɔng†nuwo napany bi Isrela ba akywa Elisha arɔ tana onuo Unung, bi kɛn Unung na ma ararumo ikru, Inaaman ari Isiriya nge eyeyie ami ikru.”

²⁸ Akywa sini kukum orokru sini anu owro utuno Ayaudiya akung imi sini Iyesu peri, akata anang nagang.

²⁹ Ekɛ shine ɔwɔɔ kya utumo apya okoo kya aya utung ɔvra sini avuri ɛkəri apya nge kii ewei utaa ivɔ ɛfɛn ni ikywirhikywi aki okpoo.

³⁰ Yip aka sara bidɔɔ ushi orokru ekyeng kyaa.

Iyesu yeri Ishari
(Imark 11:21-28)

³¹ Iyesu kɛ kyeng shuro nge kyaa Ikafarnahum bidɔɔ apya Igalili, akasɔ mɛr orokru bi awri uwuro Ayaudiya.

³² Orokru kɛ jijire ni ɔmɛr nge, kii ɔring nge ni ikru nge.

³³ Bidɔɔ owro utuno Ayaudiya opyo orokru nuwo sini ering ishari rii nge. Aka taa akpa ayaya asani,

† **4:27 4:27** Bi Igrik wroo ba itee ayirhi idumo ɔra owro kɛni ɔbura ɔwɔw inama nge **Udumo ukɔng**

34 “Shere aru, Iyesu ari Inazaret! Uwei ikying ni aru? Ubii uwaa upere aru? Ikperhi uni iyaa. Unwuo uni ami Unung Ushisha!”

35 Iyesu ka tana ekari uring ubibi uraa nge asani, “**Shywi, kuno eshire nge!**” Ikpara dang ekari uring ishari ko gyo ekari orokru bi ibung be itemo kukum ko kuno wo bau saa unuru.

36 Kukum orokru ka jijire kasu sani opyomo, “Akina edei uring yo ni kan? Ni igumo kani ikru atani ering ebebi okuno eka kuno!”

37 Orokru ka su pere uring sini Iyesu si ekari uring ka fwa kukum apyang ukukari.

Iyesu mi orokru napany ikru

(Imat 8:14-17; Imark 1:29-34)

38 Iyesu sheri owro utuno Ayaudiya nge aka kyeng kya una Isimon. Akywa dang akwa kyerhe Isimon saa akru inama nge kasi ipi nagang, oko sorho Iyesu ni eshe nge.

39 Iyesu ko kpukporo bayaa katana ekari udumo ni ushere nge, ekari udumo ka shere nge. Ba kywakywa dang ekari erere ka shine akpin ukenemo umura.

40 Akywa sini unung ku raawo, orokru ko kuro ni kukum ari idumo ededei ba owro Iyesu. Aka saa avu baya kukina aru udumo aka mamu ikru.

41 Ushari ko kuno bi idoo orokru napany asu takpa asani, “Uni Ono Unung nge!” Iyesu katana moni ashwi akarhamo nge upya onuo, kii ekperhi asani engge ni Ikristi.

42 Ni ubuyere ikywa Iyesu ka kyeng kya owro sini ani akpukpring. Orokru kasu pyerhe nge akywa sini abi bo owro sini onuo, oko sorho nge ani ebekya kyaa eshere mo.

⁴³ Iyesu ka sani mo ni, “Itɔɔyo Inu tana iring ididima igumo Unɔng ki opyo apya kamo, kii imi sini Unɔng tumim nyina.”

⁴⁴ Oko suno nge ɔtana ɔring Unɔng bi idɔɔ owro utuno Ayaudiya bi ibɔng Iyahudiya.

5

*Iyesu yirhi ɔnɔ ɔmer nge amitee
(Imat 4:18-22; Imark 1:16-20)*

¹ Upyu ɔnɔng sini Iyesu titing bi ikwo irɔng Ijennesaret* orokru ko tuno ekəkəri nge asu kung ɔring Unɔng.

² Iyesu ko rong ɔɔrɔ omung aparti bo onuo omung arɔ abran sheriyo akyamo ukurho ukəlimo.

³ Iyesu ka raa bidɔ ɔɔrɔ uying ɔmi Isimon ka ɔrɔhɔ engɛɛ ni a taa avu nge naji bau ɔtɔng ibɔng. Ikpara dang Iyesu ka kiki kasu mer orokru bidɔ ekəri ɔɔrɔ omung.

⁴ Akywa sini ekyweri ɔpya onuo aka sani Isimon nge, “Ojoying ni ekəri ɔɔrɔ omung kyaa owro sini ani ikwoo nge efer ukəli akpin utofuru.”

⁵ Isimon ko yoro, “Avɔwa, arɔ sa ɔtuna nagang kukum ating baw ukpin iririma. Uba sani kəna Ini fen ekəri ukəli.”

⁶ Ni sini asi kəna, aka kpin otofuru napany sini ukəli mo kasu garamo.

⁷ Aka yirha orobyomo sini ani ɔwan ɔɔrɔ omung ni ivu ni aba eɔhemɔ nge, aka ba ɛtire ekəri ɔɔrɔ apapari ɛtitire sini atɔ mirimɔ.

* 5:1 5:1Iyoo ini Irong Igalili

⁸ Akywa sini Isimon Ibitrus rii kən aka kpaa okpukporo ni orung bi ite Iyesu ka sani, “Kyanw eshirem, Ete; Ini aruya nge!”

⁹ Kii Inge kəni orobyoo ejijire ni akai otofuru sini akpin,

¹⁰ kənawo Iyakubu kəni Iyohana, ɔnɔ Izebedi, orobyoo utina Ibitrus ejijire nge kamo.

Iyesu kasani Isimon ni, “**Bekya kung Irung, bai kaimen men ɔni kpir orokru mo.**”

¹¹ Aka wara ɔgɔrɔ omung mo ba bi ɔvra ibung, kəshere kukum ɔmamɔ ko kroo nge.

*Iyesu mi opyo orokru ikrɔ
(Imat 8:1-4; Imark 1:40-45)*

¹² Akywa sini Iyesu ni bi idɔɔ opyo apya, opyo orokru ka ba arɔ sini udumo ɔkɔng koo. Ni sini erii Iyesu nge aka kpaa ni itirite be ibung, ɔkɔ sɔrɔhɔ nge, “Ete, uba yoro ɔmam ikrɔ.”

¹³ Iyesu ka naa avu apya ekəri orokru asani, “**Iyoro, sa akrɔ.**” Akywakywa dang ekəri udumo ɔra owro kə shere nge.

¹⁴ Iyesu kɔ wɔɔ atung asani “**Bekya atana araru. Kya eyeyen ɔkanw eberi ogoku ubyen Ʋnung, ama ikara kəni sini Imusa tii ogro ni imu kurho,**” **Inyina nuyen mo asani upen ikrɔ.**

¹⁵ Uring sini asi ka fwa ko kyu ubee bi idɔɔ anakywa, sini eshi orokru ka ba ɔkungwɔ adarha upen ikrɔ bai idumo mo.

¹⁶ Iyesu ren ukyaa owro sini orokru samɔ nge aya ɔsɔrɔhɔ Ʋnung.

*Iyesu mi orokru sini anabraa ukyeng ikrɔ
(Imat 9:1-8; Imark 2:1-12)*

¹⁷ Upyu Unung sini Iyesu ku mer, opyo Afarisiya kəni avuwa umer ogro Imusa onuo akiki burha. A bi bai kukum apyang Igalili kəni Iyahudiya adarhi Urushelima. Ikrū Ete ni kəni Iyesu nge imu ma aru ra ikru.

¹⁸ Opyo orokru ko kong aru ura ba ba aya aban aka waw uraa ne nge bidoo una ayara nge bi ite Iyesu.

¹⁹ Ni sini enepenmo utura usakəna bekai ushi orokru, aka kirhamo ni engge baya uboru ka ta igara bi usoro oko shuro ni engge bi aya aban nge abarating ushi orokru itituku bi ite Iyesu.

²⁰ Ni sini Iyesu rii uma ubrubrumo. Aka sani ekəri aru ura ni “**Orokyorom apunanw uyanw nge.**”

²¹ Ekəri Afarisiya kəni Avuwa umer ogro Imusa kasu worofo bi idoo opyomo ni, “Iyaa we aku pya onuo kəni utira nge ni? Iyaa nu bra upuna uya nge? Yip Unung nge eyeyie amaa usa kəna.”

²² Iyesu kperhi uworofomo nge oko gyurho mo asani “**Ikisi nyi ku worofo uring men bi idoo ikywiny?**

²³ **Ikinayo isayo iraa upere, asani: ‘Apunanw uyanw nge,’ kii asani, ‘Shine a kyanw?’**

²⁴ **Yip Iwei ni nyi kperhi nge asani ooo orokru ni ikru upuna uya nge bi eyesing.**” Ni kəna akasani ekəri aru ura sini anabraa ukyeng, “**Itananw, shine, akpara aban nwu akyanw uduna.**”

²⁵ Akywakywa dang ekə shine bi itemo, ka kpara ima usu yari nge ka kyaa uduna asu doo Unung nge.

26 Kukum orokru kə jijire kasu dɔɔ Unung nge. Aka kung irung nge nagang asani, “Arɔ rong ʊma ujijire ededei echiye.”

*Iyesu yirhi Ilevi nge ka ra ʊmura kəni arɔya nge
(Imat 9:9-13; Imark 2:13-17)*

27 Kə kywɛrɛ kəna Iyesu ka kyaa esing ko rong arɔ yirha ogon sini a yirhi ʊtɔwa nge ni Ilevi akiki bi ʊbɔrɔ ʊyirha ogon nge Iyesu kasani engɛɛ ni, “**kroomi nge.**”

28 Ilevi kəshine, eshere ʊma kukum okroo nge.

29 Ilevi kə kyene Iyesu nge ipara irirɛ bi idɔɔ ʊnaa, ushi arɔ yirha ogon ʊrɔrɛ kəni opyoo arɔ kasu ra ʊmura kəni omo nge.

30 Yip Afarisiya kəni avɔwa ʊmɛr ogro Imusa ka yen uwure mo bi ikywi ɔɔɔ ʊmɛr Iyesu ni, “Ikisi inyi ku ra ʊmura asu sa kəni arɔ yirha ogon adarha arɔya men?”

31 Iyesu ko yoro mo, “**Arɔ sini anakru ana waa nge Avuwa ʊma ikang, arɔ sini asaa akru nge ɛwɛi avuwa ʊma ikang.**”

32 Ise bam ʊyirha arɔ sa nɛgbɛn, ibii ʊyirha arɔya aki etere eshere ʊya nge.”

*Ugyurho bekai ukusoro
(Imat 9:14-17; Imark 1:18-22)*

33 Opyoo orokru kasani Iyesu nge ni, “ɔɔɔ ʊmɛr Iyohana akirhi ukusoro kəni ʊsɔrhɔ Unung kənawo ɔɔɔ mɛr Afarisiya. Yip ɔɔɔwɔ karana asu ra kəni ʊsawɔ?”

34 Iyesu ko yoro mo kasani “**Inyi nɔ sa orokyoro arɔ sini owo lorho ubara ukusoro arɔ lorho ubara shoo kəni ɔmɔɔ?**”

³⁵ Yip akywa yeba ba sini anu kpara orokru sini owo lorho ubara nge baa owromo; ba awri dang moo anu kusoro."

³⁶ Iyesu ka tana mo ushoshu wen: "Baa aru sini anu gara utugbe bi igbe isa onuro bi ititen. Aru sini abasa kana, anu bura ekari igbe isa nge, kanawo ekari utugbe bai igbe isa unasu kyawo igbe iteny nge ba.

³⁷ Kanawo baa araru sini anu tere asira bidoo obom uwowseteng. Aba sakana asira nu verhe ekari obom uwow eteng nge. Ekari asira nu kuno mo ekari obom uwow nu burayo.

³⁸ Itooyo akuna asira bidoo obom uwow usa kanawo kukum mo nu ki akru.

³⁹ Kanawo ba aru sini ebe kwere usa asira eteng anu waa usa asa, kii asi ni, 'Eteng ni agyang.' "

6

*Umer bekai awri uwuro Ayahudiya
(Imat 12:1-8; Imark 2:23-28)*

¹ Opyo awri uwuro Ayahudiya Iyesu kani onu umer nge akasu woro bi idoo abya ogro, onu umer nge kasu hywurha akywi ogro ekw wrem ikiri nge asu ra.

² Opyo Afarisiya ko gyurho, "Ikisi inyi kusa imisini isayo nemer ni ogro awri uwuro Ayahudiya?"

³ Iyesu ko yoro mo kasani, "Inyi se parany imisini Idouda si bakywa sini ingee kani orobyoo akung ihywung?"

⁴ Arii Una Unung ka kpara agbankro imu pupuna, aka ra imisini isayo nemer, ogoku ubyen

Unung nge eyeyie nushu ura, kojo ma orobyoo ipyoo.”

⁵ Iyesu ka tanamo ni, “**Ɔno orokru nge ni Ete awri uwuro Ayaudiya.**”

Arɔ ra avu

(Imat 12:9-14; Imark 3:1-6)

⁶ Bo opyo awri uwuro Ayaudiya Iyesu kakya owro utuno Ayaudiya kasu mer, opyo orokru sini avu amu raa rhie shoo burha.

⁷ Afarisiya kɛni avuwa ɔmer ogro Imusa nuwo aku roo asu yara nge, orong kii anu ma ekɛri arɔ ra avu ikru unung uwuro Ayaudiya aki imo kpin nge ni ɔya.

⁸ Iyesu kperhi ɔwɔɔfomo nge aka sani ekɛri arɔ ra avuni, “**shine aba atiting bi ite ben.**” Ekɛ shine atiting burha.

⁹ Iyesu ka sani ɔmo ni, “**Iwei ugyurhony, ikimɔyo ogro Imusa tani arɔ, arɔ sa imisini inemer awri uwuro Ayaudiya? Asa ima ididima kii ima ibibi? Asa oforo ofo kii abura nge?**”

¹⁰ Oko gyo ikra asu rongmo kukum, aka sani ekɛri arɔ ra avu ni, “**Naa avunw.**” Aka naa, avuɔ kasa akru kɛni ushoyo ba akywaa ni.

¹¹ Ekɛri Afarisiya kɛni avuwa ɔmer ogro ka kung anang nge nagang, oko sunomoo upere ni opyoomo ani ikimoyo imo nusa Iyesu nge.

Iyesu wori ɔno ɔmer atarhi ni apari

(Imat 10:1-4; Imark 3:13-19)

¹² Upyu unung bi idɔɔ awri dang Iyesu ka kyaa ɔsɔrho Unung ki aya ukro, aka kpara eting okokuro aku sɔrho Unung nge.

13 Ni sini ikywa yeri aka yirha aru kroo nge, ko woro aru atarhi na apari bi idoomo aka yirhamoni onu umer.

14 Upya atina nge ni Isimon (aru sini ayirhi nge ni Ibitrus), arupyaa Andirawus, Iyakubu, Iyohana, Ifilibus, Ibatalomi,

15 Imatiyu, Itoma, kani Iyakubu, (onu Ihaifa), Isimon aru sini ani aru waa ibung nge,

16 kani Iyahuda (onu Iyakubu) kaba darha Iyahuda Iskariyoti (aru sini agbuni Iyesu nge).

*Iyesu mer ama ikru
(Imat 4:23-25)*

17 Iyesu kata shuro nge kani onu kaya atiting bi opyo owroo sini asi neterh, onu umer nge kukum kani akai orokru bai kukum owro bi Iyahudiya, kani Urushelima, kani a marha Ibung Itaya kani Isidon aru sini ani bi onuo ugro ure

18 Abii awa ba kuwo epen ikru bai idumo ededei sini iku wuremo. Aru sini ering ebebi kuwuremo ma epen ikru.

19 Kukum orokru kasu sunomo nge uwaa upya Iyesu nge kii ikru kusu kuno bai owroo kasu mamu ikru kukum mo.

*Onuo adaduma kani okwo
(Imat 5:1-12)*

20 Oko kong onu umer nge ikra ka sani,

“Unung tany onuo adaduma inyi ara ayarha,
kii igumo Unung ni inyiyo.

21 Unung tany onuo adaduma inyi aru sini inyi
kung ihywunw kaimen men,
kii inyi nu ra oshuro.

Unung tany onuo adaduma inyi aru su utei
kaimen men,
kii inyi nu sina.

22 Onuo adaduma ni enyi, akywa sini orokru
tirimo nyi,
okyony bi itung,
atirany ayirha utuwa nyi ere etetingmo,
Bekai onu orokru.

23 “Inyi sume unung dang ofuno ni eme kii ukara
nyi ni ugrwo bayaya, kii kanawo ekperimo si ni aru
tana onuo Unung bai itee.

24 “Yip okwo ne nyi aru shoo ni ima avu nge,
kii inyi kywere ukung ididima kaimen men.

25 Okwo ne nyi aru sini inyi ra oshuro kaimen
men,
kii ihywunw nu rany.

Okwo ne nyi aru su sina kaimen,
kii inyi nu tei kani ubura ikywi nge.

26 Okwo ne inyi ikpara sini orokru kukum ku tana
uring udidima bi ikywiny,
kii kanawo ekperimo si ni aru pere onuo
Unung upre eteting.

*Uwaa aru sini atirimo nyi
(Imat 5:38-48; Imat 7:12)*

27 “Yip kyeba eberi nyi aru sini inyi ku kung
isini: Inyi waa aru sini atirimo nyi, asa aru sini
ana waamo nyi negben.

28 Yip aru sini ating onuo ebebi, inyi tamo onuo
adaduma aru sini aku sanw ibibi inyi sorho Unung
bekaimo.

29 Araru ba gyong bi uwen utama utere nge
uwan utama kawo. Araru ba kparanw igbe ire nge
bekya karha nge ni imi dwo nge.

30 Aru sini ɔbo sɔrhɔnw ɔmaa, aru sini aba kparanw iririma, bekya sani nge ni ojuro amanw.

31 Ima sini ɔwei ni orokru.

32 “Ikimoyo unupen ɔba waa aru sini eweinwu mo ko aruya sa waa aru sini eweimo kamo.

33 Iboshoo aru sini a sanw negben mo unu samo negben ɔsa kɛna nu manw iking? Kɛnawo aruya sirhi kamo.

34 Bushoo aru sini inyi ku ɔtira ikywi anushe ɔkpurany mo inyi ku mamɔ ita, ikimoyo inyi nupen bi sakɛna, kɛnawo ere eteting sema aruya ɔta kɛni ɔkperhi nge asani anu kpura mo napɔpurhi.

35 Inyi waa aru sini ana waamo nyi, inyi samo negben, inyi mamɔ ɔta, oworo ikywiny nge. Ikpara dang inyi nupen ɔkara nyi napany baa ayaya, inyi nu shoo ɔno Onung Ayaya, kii Onung ni ari agbagba nge eberi aru na sirhi ija kɛni ari eteting.

36 Inyi kung okwo kɛni sini Ekperiny ni okwo nge ni.

*Inyi bekya kywa araru iring
(Imat 7:1-5)*

37 “Bekya kywa araru iring, kii anasu kywamo nwu iring. Inyi bekya sani araru ni aya, inyi kany anasu samɔni inyi ya, inyi pɔna ɔya orokru nge, anu pɔna unyi nge kany.

38 Ma orokru Onung nu maunw kanw etitire isong ojuro ojo sanw nge isu nirayo, anu sha ɔparha eshe akwunanw bi ivu. Kii isong sini ɔmarhi ngeyo anu marhanw niyo.”

39 Iyesu ka tanamo ushoshɔ wen ofow nuyen ofow itira? Apaparimo naw kpaamo kidɔ igara?

⁴⁰ Ɔnɔ umer ne pri nge avuwa, aru sini abakya mer nashisha anu shoo kani avuwa nge ni.

⁴¹ “Ikisi uku rong isu sini ini bi ikra arupyanw. Yip uyuronwoo ni ukumo ushi sini uni bi ikraunw?

⁴² Onu sanenyewo ka sani arupyanw ni ‘Arupya, ting aki iworonw isu bi ikraunw,’ ekwere sini unwo unabranw urong ukumo ushi sini uni bidɔ ikraunw? Inyi aru pre eteting, inyi woro ukumo ushi sini uni bidɔ ikrany noru orong owro nashisha ko shoo nu uworo isu sini ini bi ikra arupyanw.

Ushi kani usumo nge

(Imat 7:17-20; 12:34,35)

⁴³ “Ushi ududuma no sumowo ɔnɔ ebebi, kanawo ushi ubibi nosumowo osumo ɔnɔ adaduma.

⁴⁴ Ese kperhi ushingɛ bi usumo nge. Anau karhamo osumo uwee bi ushi akara, ko inabi bi ikyura oku. ⁴⁵ Orokru adaduma ese sa ima ididima bai idɔ ikywi ididima nge. Kanawo ere ebebi se sa uring ubibi bai ikywi ibibi. Ima sini inidɔ orokru yen imisini inu kuno bi onuonw.

Ari amraa kani obobo

(Imat 7:24-27)

⁴⁶ “Ikisi inyi ku yirham ni ‘Ete, Ete,’ atiranyi usa imi sini Isini inyi sa?

⁴⁷ Aru sini aba ba beberim akung uringmi a samɔ, inu yen nyi ushoo mo.

⁴⁸ Ani kani orokru sini aku vura una, aru sini otumi ibung kyaa idɔ asa atari nge aka sai ikpa uvura nge, akywa sini ugro be tire, ugyang

ko kuno ogyoo ekəri uboru akana brayo ukono jurowo bekai sini avuri negben.

⁴⁹ Aru sini aba kung uringmi atira nge usa utina ni omɔ, ani kəri orokru sini avuri uboru ba ukyo tumo ibung asa atari nge bai ikpa uvura, akywa sini ugro be tire, uyang ko kuno ogyoo ekəri uboru, uka kpaawo no prob abuburawo."

7

Uyoro opyo ɔromomoru uteiko

(Imat 8:5-13)

¹ Ikpara sini Iyesu kyweri utana uring men kukum orokru sukuwo, aka raa nge Ikafar-nahum.

² Bi upurha agara opyo ɔromomoru aru teiko nuwo, aru sini epri ni usho iyoyow ni engɛɛ saa akru etekya ukpoo.

³ Ikpara sini ekəri ɔromomoru uteiko kung imi sini Iyesu ku sa, aka tuma opyo ɔrokong Ayaudiya ɔyo sorho nge aba ma agara nge ikru.

⁴ Ikpara sini abii owro Iyesu, oko sorho nge nagang, asani "Orokru wen maa sini unushɛɛ nge,

⁵ kii ewei araru aka vura aru owro utuno Ayaudiya."

⁶ Iyesu ko kroomo nge.

Eneshie ikarha ni ekəri una, ekəri ɔromomoru aru teiko ka tuma orokyoro nge aya sani engɛɛ ni: "Ete, bekya wure ukanw kii ise mam sini unu bi unam ba,

⁷ uwɔɔ inakparami ukam ni imaa uba eberinw nivum ba. Tana irima agaram nupen ikru.

⁸ Kii ini ari igumo ngee, oshoo ni agara nge ba atata ne emye. Ise sani aru wen ni, 'Kya,' akan

kyaa; asani awan aru ni 'Ba,' akan ba. Ise sani agaram, 'Sakən', akan sayo."

⁹ Ni sini Iyesu kung kəna, imaa ka maa ʊwɔɔ ofo nge. Ekə tere asani arusu kroo nge ni, **"Iku tanany, ko bi ibung Isrela isepenmi uma ʊbrubru kən."**

¹⁰ Ekəri aru sini atumimo oko juro kya bi ekəri una aya darha ekəri agara nge sa akru.

Iyesu shini ɔɔ ereere sini erimeε kpoo.

(Imat 8:5-13)

¹¹ Ni ʊkywε kəna Iyesu ka kyaa opyo apya sini ayirhi ni Inayin, ɔɔ ʊmεr nge kəni orokru napany ko kro nge.

¹² Ni sini aku fwa onuo apya, asu kuno ni ʊkwung opyoo orokru sini engεε ni ɔɔ ekəri ereere eyeyie, ekəri ereere erime nge kpoo, ushi orokru napany bai idɔ ekəri apya ni kəni engεε nge.

¹³ Ni sini Ete rie, aka kung okwoo ka sani engεε ni, **"Bekya tei."**

¹⁴ Aka kya aya apya ima aban sini okoo nge ekəri aru sini okowo katiting neding. Iyesu ka sini, **"Anagyang, Isini ɔnwɔni, shine!"**

¹⁵ Ekəri aru ukpo kə shine akiki akasu pya onuo, Iyesu ka kpaa nge ama akwaa.

¹⁶ Irung ka kpinmo kukummo, ɔɔ dɔɔ Unung nge akani, "Aru pεε onuo Unung erere kuno bi idɔɔ eri!, Unung bushe aru nge."

¹⁷ Ushoshoo imi sini Iyesu siyen ka kyawo kokywu ube bi idɔɔ Iyahudiya kəni ʊbung ʊkukərimɔ.

Iyesu kəni Iyohana ari Ibaptisma

(Imat 11:2-19)

18 Ono umer Iyohana aru Ibaptisma ka tana Iyohana nge kukum uma men Iyesu kusani. Kənawo Iyohana ka yirha ono umer nge ara pari,

19 aka tumamo ki iberi Ete oyo gyurho nge asani, “Unwuo uni aru sini aru kusha ukyee baa, kii aru si ikra ni eshesheru?”

20 Ikpara sini ekəri orokru bii owro Iyesu, aka sani, “Iyohana aru Ibaptisma nge atumi aru ni onwo ani aru ba gyurhonw, ‘Unwuo uni aru sini aru kusha ukyee baa, kii aru si ikra ni eshesheru?’”

21 Bakywakywa dang Iyesu kurhi orokru idumo nge, aru usang ikru, eyeri ering ushari kəni uma aru sini ani ofow urong owro.

22 Oko yoro ekəri atina asani, “Inyi juro kya tana Iyohana nge ima sini inyi rii a kung: Ofow pen urong owro, ogoru sa akru, aru udumo ukong pen ikru, arang ku kung uring nge, aku shine ikwung, asu tana iring ididima eberi ara ayarha.

23 Onuo adaduma ni ami aru sini ana kpaa bekei mi.”

24 Bakywa sini ekəri atina Iyohana kpin utira, Iyesu kasu tana orokru uring bi ikywi Iyohana: “Ikimoyo inyi kii urong bi idoo orumo? Inyi kii urong ubung ugbugbang sini uwroo ku pyawo?”

25 Ibasayo kəna, inyi kii urikimoyo? Araru sini osomi uma ududuma? O-o aru uma usomo ufe kəni aru ukaadima ani aru kiki bi ozoro mo.

26 Inyi nechiyen ikimoyo inyi kuni kya urong? Aru pere onuo Unung? Kənawo, Itananyi, epri atina Unung.

27 Iyohana nge ni aru sini irhing Unung peri bi ikywie asani:

“Inu tuma atinam akpi itenw,
sini anu kyenenw utira ukyeabanw.

²⁸ Iku tananyi, kukum bi idoo ubyere ereere araru na saange Iyohana. Kukum kana aru sini ani atang bi idoo igumo Unung sai nge.”

²⁹ (Kukum ekari orokru, kani aru yirha ogon nge ma, sini akung irhing Iyesu, oko yoro asani utira Unung ni emer, beka! sini Iyohana nge asimo Ibaptisma.

³⁰ Ekari Afarisiya kani avuwa ogro Imusa ka tiramo uworofo Unung bi ikywimo aka tiramo karhi Iyohana kya samo Ibaptisma.)

³¹ Iyesu ko shoo nge, asani, “Ini marha orokru ikparha yen ni ikimoyo nechiyen? Ani kani ikimoyoni?

³² Ani kani ooo sini akiki bi ugba Ize asu yirha opyomo asu sani,

“ ‘Aru pwiny ipwe,
inyi ka tirany uya;
aru ka tany ute ukpo,
inyi ka tirany utei.’

³³ Kii Iyohana aru sa Ibaptisma bii ana rii nge umura, ana sirhi nge asira, inyi ka sani, ‘Ani ushari nge.’

³⁴ Ooo Orokru ka ba asu ra, asu sa, inyi kasani, ‘Orong ukuma kani aru sa uma, orokoro aru yirha ogon kani aruya.’

³⁵ Ukiki orokru sini ani amraa nge useyen asani amraa nemer.”

Iyesu ni bidoo una Isimon ubafarisi

³⁶ Upyu Afarisi ko sɔrɔ Iyesu nge aya ra umura ure kɔni engɛɛ nge, aka kya ɔna ɛkɔri ubafarisi aya kiki eberi umura.

³⁷ Opyo erere aruya onuo ni ukiki bi ɛkɔri apya, ni sini akung asani Iyesu ku ra umura bi ɔna opyo Afarisi, aka ba burha ni ɔno obom sini akyeni ni utari sini ayirhi ni Alibasta etiri ni enye unyang ududuma.

³⁸ Aka ba atiting bi utumo nge bi ishi ifraa kasu tei, kasu rono nge ifraa ni ere, aka punamo ni ufurhi ikywie ko mo ifraa Iyesu kasu kuna enye unyang ududuma dang bayamo.

³⁹ Ikpara sini ɛkɔri Afarisi sini ɔsɔrhi nge rii kana, ekɔ pere bi idɔo ikywie asani, “Akyusani orokru wen ni aru pere onuo Unung nge anakyu kperhi nge asani, akinadɔi ereere ngee akupirha nge, kii aruya nge.”

⁴⁰ Iyesu ka sani ɛkɔri ubafarisi ni, “**Isimon, ini imisini iwa tananwu.**”

Aka sani, “Avuwa, tanam.”

⁴¹ “**Opyo orokru nuwo arumita ami arapari utufe ereying kong nge udinari akuma ɔtɔng awan aru udinari isitɔng.**” ⁴² Sini anabramo ukpura nge ɛkɔri arumita ka punamo utamo nge, nechiyen akina aru nge bi idɔomɔ anupri ni uwaa ɛkɔri arumita?”

⁴³ Isimon ko yoro nge asani, “Aru sini apuna uta nge urure.”

Iyesu ka sani engɛɛ ni, “**Uperɛ nemɛr.**”

⁴⁴ Ekɔ tere ki isha ɛkɔri ereere ka sani Isimon nge ni, “**Urii ereere wen? Ikpara sini irhii unanw, ukjana manw emye omung aki ikurho ifraam nge, yip ɔroni ifraam nge ni eree, apuna ni ufurhi ikyie.**”

⁴⁵ Sini irii ben use kənwu emye, uwe wroo bi ikpara sini irii ŋnanw, ereere wen nuwo akumo ifraam.

⁴⁶ Use kunaunw emye enye bi ikywi, eewe akunam enye ŋnyang ʊdʊduma bi ifraa.

⁴⁷ Bi kənawo itananw apuna ereere wen akai ŋya nge, kii eyen mi ŋwaa nagang, aru sini apuna nge ŋya naji anu waa naji.”

⁴⁸ Iyesu ka sani ekəri ereere ni, “Akarha pūnanw ŋyanw nge.”

⁴⁹ Ekyeng sini ani burha akasu pərə bi idɔɔ opyomo ni, “Iyaa ewe aru sini ese pūna ŋya nge ni?”

⁵⁰ Iyesu ka sani ekəri erere ni, “Kii ŋma ʊbrʊbrunw sanw oforo kyanw bidɔɔ ofofuru.”

8

Erere sini eshi Iyesu ngee

¹ Ni ŋkywərə kən, Iyesu ka shine kya asu kəri apyapya kəni apyang asu tanamɔ iring ididima gaa ni igumo Unung. ɔno ŋmər nge atarhi ni aparɪ ni kəni engɛɛ nge,

² adarha opyo erere sini amimo ikru kəni aru sini oworimo ering ŋshari bidɔɔ inamamo; bidɔɔmo Imeri bai Imadala aru sini owori ŋshari uten sara bi idɔɔ inama nge.

³ Ijowana ere Ikuza aru sini engɛɛ ani arite ɔno ŋtina ŋna Ihiridus adarha Isuzana kəni erere napany aru sini aku she Iyesu ngee kəni ɔno ŋmər nge ni imisini aniyoo.

*Ushosho aru wro
(Imat 13:1-9; Imark 4:1-9)*

⁴ Ni sini ushi orokru bi owro Iyesu bai apya pya obotuno napany aka tanamo ushoshu wen:

⁵ “Opyo aru wro kii upura irhow. Sini aku zara ipyoo kakpaa baya atira, ekə titeə ɔnɔnɔng ayaya ka tanayo nge.

⁶ Ipyoo ka kpa baya ibung atari. Akywa sini emeri ekə ne penyo omung negben ikə rɔɔyo akurayo.

⁷ Ipyoo irhow ka kpa idɔɔ Akara kə mɛrɛ kəni ɔyo nge ekəri akara kə turoyo a karhaya ufɔnɔ.

⁸ Ipyoo irhow kakpaa bi ibung ididima. Ikəmere kə fɔnɔ asa akywi ɔsɔsɔng epri imisini apuri.”

Sini ekyweri ɔtanamɔ, aka sani, “Aru sini ani atung akung nge, akung.”

⁹ Ɔnɔ umɛr Iyesu kə gyurho nge ikimoyo ekəri ushoshu wen ku pɛrɛ.

¹⁰ Aka sani, “Eyenyi ɔuma sini ɔsusi bakywa bidɔɔ igumo Unung sini inyi nu kperhi nge, uparha ɛshe ini pɛrɛ ni ɔmɔ ni oshoshoyo,

“ ‘aki, anu ku ikra, anasu romo;
anu kungwo, anasu kperhimo.’

Iyesu yen imi sini ushoshu aru wro peri

(Imat 13:18-23; Imark 4:13-20)

¹¹ “Imisini ushoshu wen peri ye: ekəri irhow yo ini Iring Unung.

¹² Imi sini kpɛi baya ɔtira, ɔmɔmɔ ani aru sini akung ekəri irhing, ishəri ka karhaya nge bi idɔɔ ikywimo, sini anau yoromo open ugya.

¹³ Imisini ikpɛi baya ibung atari iyoyo ini aru sini akung ekəri iring aka yirhayɔ ni ofofuru, uwe ɛsɛ mɛrɛmo ikang, oyoro ba anakywa umarha ka ba aka kpa.

14 Irhɔw sini ikpii bi idɔɔ akara iyoyo ini arɔ sini akung ka yirha nisini akpin okyoro uwure ɔkiki eyesing, ɔkaa aduma kɛni ɔkung ididima ka karhamo nge ɔkɔɔ.

15 Irhɔw sini ikpii bi ibung ididima iyoyo ini arɔ sini akung ekɛri iring aka yirha okong nagigi bi idɔɔ ikywi ididima nɛmɛr asu wura ikywi ama ɔnɔ.

*Ushosho uyen
(Imark 4:21-25)*

16 “Ararɔ nasu ta uyen aka frawo ni isong ba. Kɛnawo araru nasu ta uyen ɔsɔmɔ ba atata Ipro. Aba ta uyen anu sawɔ bi owro ukyo uyen aki arɔraa ekɛri ɔna nuruyeng.

17 Kii kukum ima sini ini ɔsɔsɔ, anu kuno niyo besing, kɛnawo imisini afriyo, anu furɔyo okoba bi uyen.

18 Inyi sa noshong ni imisini inyi kukung. Arɔ sini ani ima nge anujo ma; arɔ sini asa niyo; ko ani ima sini aku wɔrɔfo ni ingɛ niyo anu karha.”

*Arupya Iyesu kɛni akwa ubyere nge
(Imat 12:46-50; Imark 3:31-35)*

19 Ikpara dang akwa ubyere kɛni arupya Iyesu kaba owroo, ɔrɛ orokru kasa ana bramo ɔfwa nge.

20 Opyo arɔ ka tana nge a sani, “Akwa ubyerenw kɛni arupyanw titing besing akuwaw urong.”

21 Oko yoromo a sani, “Akwa ubyerem kɛni arupyam ɔmɔmɔ ani arɔ sini akung iring Onung akasu ɔtina niyo.”

*Iyesu tani uwroo ɔraa nge ɔka kwɔɔ
(Imat 8:23-27; Imark 4:35-41)*

22 Upyu Unung Iyesu ka sani ɔno umer nge ni,
“Aru bro kyu ũwan ũbya ugro ure.”

Ikpara dang aka raa ekəri ugɔru omung aka kpin utira.

23 Ni sini akubro umɔro ka kpara Iyesu nge. Uwroo avra ũmi ikru kə shine baya omung sini ugɔru ubro omung ugro ure utu tire ni omung aka kpaa eyi nge atu rong asani imo kywɛɛyo.

24 ɔno umer nge kəye shine nge asu takpa asani,
 “Arite, Arite, aru tekyə ũmirimo!”

Iyesu kəshine aka tana ekəri uwroo avra ũmi ikru kəni omung, akayari owro kasa na kprukpring.

25 Iyesu ko gyurho ɔno ɛmer nge, **“Eki ũma ũbrubrunyi?”** Akyu tire ni irung asuya owro, akasu gyurho opyomo ani, “Iyaa we sini apyii onuo ni uwroo avra ũmi ikru kəni omung aka kwɔɔ.”

*Iyesu wori ũshari bi inama opyo orokru
 (Imat 8:28-34; Imark 5:1-20)*

26 Iyesu kəni ɔno umer nge kobro kyamo kii ibung Igarasi sini ini uteri isha irɔng Igalili.

27 Iyesu ku shuro wurha bi ibung, aka darha opyo orokru bai idɔɔ apya aru sini ũshari ni bidɔɔ nge. Orokru wen dərhe nge ono sono nge ũma ũɔmo ana kiki nge bi idɔɔ ũduna aku kiki bi idɔɔ ɔgrɔnmɔ.

28 Ni sini eri Iyesu nge ekə fen akpa ayaya ka karhakpaa bi ite, kasu takpa ayaya asu sani, “Iyesu ɔno Unung arayaya, ikimo ũwɛi ni emye, iku sɔrhɔnw bekya ogyurhom!”

²⁹ Eperi kənawo, kii Iyesu karha kyu tana ering ebebi usho bidɔɔ inama nge ni ukuno. Bekai sini ɛren uraa nge eshuwe nge ɛfen. Kəni sini ese lorho nge ivu kəni ifraa ni, okyo asha, akan karha ɛkəri itomo nge, ushari kon wɔɔ kyamo idɔɔ orumo nge.

³⁰ Iyesu ko gyurho nge asani, “**Utɔwanw ni iyang?**”

Oko yoro asani, “Inapany,” eperi kənawo bekai sini ushari sini urii inamange unɔgrɔɔ.

³¹ ɛkəri ushari kasu sɔrhɔ Iyesu nge ani ebekya yerimo kidɔɔ ukwoo sini usawɔ ni akurha nge.

³² Ugrii ku piri Iyoyow burha bi obru ukro. ɛkəri ushari ko sɔrhɔ Iyesu nge ani esheremo imo raa bi idɔɔ ɛkəri Ugrii. Iyesu ko Yoromo.

³³ Bakwya dang ɛkəri ushari ko kuromo bi idɔɔ ɛkəri orokru ka raamo idɔɔ ɛkəri Ugrii. Kukum ɛkəri Ugrii ko shuro ni atara aramo bi idɔɔ ɛkəri irɔng asa omung okyurhomo ekeremo kukum mo.

³⁴ Ni sini aru piri ɛkəri Ugrii rii kəna oko gyoo atara aya tana imi sini isi kidɔɔ apya kəni apya ukukəri mo.

³⁵ Orokru kaba okuno oborong imi sini isi. Ni sini abii eberi Iyesu, aka darha ɛkəri orokru sini ushari kuni bi idɔɔ nge akiki bi ite Iyesu ɔsɔsɔmi igbe nge, asa akru. Irung ka kpinmo nge.

³⁶ Aru sini ani burha ori imisini isi nge akasu tana aru sini abi bi ututumo, sini owori ɛkəri orokru ushari bi inama.

³⁷ Ikpara dang kukum aru ukukəri ibung Igarasi ko sɔrhɔ Iyesu nge ani esheremo apya nge, kii akung irung nge nagang. Iyesu karaa ugɔru omung sɔɔ nge.

³⁸ Ekəri orokru sini ushari kuni bi idɔɔ inama kɔ sorho Iyesu nge a sani ingeɛ nu kroo nge Iyesu ka shirha nge a sani,

³⁹ “Juro kyanw owro arunw aya tanamo imi sini Unung sinw.” Ekəri orokru kakyaa kidɔɔ apya kukum asu tana imi sini Iyesu sie.

*ɔno Ijairus kani erere sini apyii Igbe Iyesu
(Imat 9:18-26; Imark 5:21-43)*

⁴⁰ Ni sini Iyesu juri ba uwan ubya orokru ka yirha nge ni ofofuru kii akaru shaa.

⁴¹ Ani aya usirha kana opyo orokru sini ayirhi utowa nge ni Ijerus, arite owro utuno Ayaudiya kaba okpukporo bi ite Iyesu, asu sorho nge akya udunaa,

⁴² kii ɔno eying enere aru sini etekya usa enyee atarhi na apari etekya ukpo.

Ni sini Iyesu nibi utira ushi orokru ko mumun nge.

⁴³ Opyo erere sini aku kung igara ni udumo unira eyi enyee atarhi na apari, ɔnuo burha. Eperi imi sini aniyoo nge bi ukikie eberi avuwa ikang, ekene pen nge ikru.

⁴⁴ Aka sara bidɔɔ orokru bau utumo Iyesu ka pya afri igbe nge, ba kywakywa dang unira eyi nge kating.

⁴⁵ Iyesu ko gyurho a sani, “Iyaa apim?” Orokru kara amaa nge, ikpara dang Ibitrus ka sani, “Avuwa akai orokru men ekakerinw a su tanw ivu bai ikwu ikinisha keba ni ɔnwɔ.”

⁴⁶ Iyesu ka sani ni, “Araru pyam; ikung sini ikru kuni yo nge bidɔɔmi.”

⁴⁷ Ni sini ekəri erere rii anasu braa usɔ nge, oko kuno ni uyawro aba okpukporo ni orung bi ite

Iyesu. Aka tana nashisha imi sini isi inge pie kəni sini eyi ting na kyarh bakywakywa dang.

⁴⁸ Iyesu ka sani engē ni, “**ᏊᏁᏁ, ʊma ʊbrʊbrʊnw manw ikrʊ. Kyanw ni ofofuru.**”

⁴⁹ Ni sini Iyesu ni aya ʊpya onuo, opyo orokru kaba ni itina bau ʊni Ijerus, arite ʊna utuno Ayahudiya. Kaba sani Ijerus ngē ni, “ᏊᏁᏁnw kywēre ukpoo, bekya ojo ma avuwa ngē igara.”

⁵⁰ Ni sini Iyesu kung kəna aka sani Ijerus ngē ni, “**Bekya kung irung; yoro! Anu gya.**”

⁵¹ Sini afwi ʊna Ijerus, akya noyoro ngē ni araru raa kəni engē ngē. Ibitrus, kəni Iyohana kəni Iyakubu adarhi Akwa ɔɔ kəni ekperi ngē mo oyori ni araa kəni engē.

⁵² Orokru titiri ekəri ʊna asu tei kəni ʊwura ikywi ngē beka ekəri ɔɔ. Iyesu kasani ɔmɔni, “**Shere utei ngē ekəri ɔɔ se kpo ba, aku morowo.**”

⁵³ Orokru ka sina ngē, sini ekperhi ngē asani ekywēre ukpoo.

⁵⁴ Iyesu ka kpin ngē bavu kasani, “**ᏊᏁᏁ, shine!**”

⁵⁵ Uring ngē ko juro bawo idɔɔ ngē ekə shine akiki bakywakywa dang. Iyesu ka sani ɔmɔni amaa ʊmura ara.

⁵⁶ Arʊ byere ngē kəjjire, Iyesu ka sani ɔmɔni ebekya tana araru imi sini isi.

9

*Iyesu tumi ɔɔ umer ngē atarhi ni apari
(Imat 10:5-15; Imark 6:7-13)*

¹ Nisini Iyesu yirhi ekəri ɔɔ umer ngē atarhi ni apari kukum, aka mammo ikrʊ imu ʊyeri kukum ʊshari kəni ʊma ikrʊ.

² Aka tuma mo aya tana iring Igumo Unung ama aruraa ikru.

³ Atanimo: "Inyi bakya kpara iririma bi ukyeng nyi, ko ushi ukyeng, uburhu, umura, ufe ko iri igbe.

⁴ Urɔ una sini inyi ba raa, inyi ki burha kekya akywa sini inyi nɔ shere ekəri apya nge.

⁵ Ekəri orokru bana yirha monyi inyi krikri ifraanyi bi ekəri apya eshere mo upɛ itenomo."

⁶ Oko tuno ikpara ka kpin utira kyamo bai apyang yen kekya apyang yan, asu tana iring ididima kəni ɔma orokru ikru kokyuu ube.

Uwure Ihiridus

(Imat 14:1-12; Imark 6:14-29)

⁷ Ikpara dang Ihiridus ogumo Igalili ka kung kukum imisini iku kyeng nge. Ekə pen uwure nge nagang kii opyo arɔ kusani Iyohana nge eshine.

⁸ Opyo arɔ susani Iliya nge okuni, opyo arɔ susani ire ying bi idɔ arɔ pɛrɛ onuo Unung uwruwroo nge shini.

⁹ Ihiridus kasani, "Ikywa Iyohana nge ikywi nge, yip Iyaa we nechiyen sini ikusu kung edei uring men bi ikywie ni?" Bau upurha akasu waa sini nge nuri Iyesu nge.

Iyesu piri orokru usɔng utɔng

(Imat 14:13-21; Imark 6:30-44; Iyo 6:1-14)

¹⁰ Ikpara sini ekəri ɔnɔ ɔmɛr ngeɛ ojuri, aka tana Iyesu nge kukum imisini imo si. Ikpara dang aka kparamo ususɔ kya opyo apya sini ayirhi ni Ibasaida.

¹¹ Yip ekəri ushi orokru ka kung owro sini awa kya nge oko kroomo nge. Aka yirhamɔ, ka tanamo irhing igumo Unung, ka ma aruraa ikru.

¹² Ni ukye ba ure ekəri ɔno umer atarhi ni apari ka ba eberi nge ka sani, “Shirha ushi orokru men aki akya kidɔɔ ipyang mo kəni apyang ukukəri aya waa umura kəni owro umoro, kii aru ni ikarha ni apyang.”

¹³ Oko yoromo asani, “**Inyi mamɔ iririma ara.**”

Aka sani, “Upara ikyee utong kəni utofuru upari mɔɔ aru numɔɔ uwei aru yeree kukum ushi orokru men umura?”

¹⁴ (Ereime sini ani burha nusa usong utong.)

Yip akasani ɔno umer nge ni, “**Inyi samɔ akiki esheshi sini anusa isititong.**”

¹⁵ ɔno umer nge kasa kəna, ikuyang ka kiki.

¹⁶ Iyesu ka kpara ekəri upara ikyee ufuforho utong, kəni utofuru upari kasu ro ayaya, kasa ija, kojujurho. Ka ma ɔno umer nge akaa orokru.

¹⁷ Kukummo aka ra oshushuro, ɔno umer nge ko tuno owurhu nge sini aparhi eshe etire ukɔɔ atarhi ni apari.

Ibitrus tani asani Iyesu nge ni Ikristi

(Imat 16:13-19; Imark 8:27-29)

¹⁸ Upyu Unung Iyesu ka shine kyaa usorho Unung eyeyie. ɔno umer nge mo eyeyimo ani kəni engɛɛ nge. Iyesu ko gyurhomo asani, “**Orokru ku pere asani imye ini iyaa?**”

¹⁹ Oko yoro asani, “Opyo aru sini Iyohana ari Ibaptisma, opyo aru sini Iliya, opyo aru su sani ereying bi idɔɔ aru tana onuo Unung uwruwroo nge shine.”

²⁰ Oko gyurho mo asani, “**Inyi ukany nyi peri asani ini iyaa?**”

Ibitrus ko yoro asani, “Unwɔɔ ni Ikristi amu Unung.”

Iyesu peri edei ukpo sini unu pen nge
(Imat 16:20-28; Imark 8:30—9:1)

²¹ Iyesu ka woomo atung nagang katanamo ebekya tana araru.

²² Aka sani, "Itwoyo onoro okru kung igara ededei. Ekperi, ugu ubyen Unung kani Avwa umer ogro nu tiramo nge, epepe nge. Yip awri umang taru Unung nu shine nge."

²³ Ikpara dang akasani kukummo ni: "Kukum aru sini aba waa okroomi nge itwoyo atiramo ukamo akpara agara mo ko ukina unung okromi nge."

²⁴ Kii aru sini aba waa usha ufer mo anu taawo, aru sini aba taa ufermo bi ikywim anu sawo oforo.

²⁵ Ikimoyo ididima sini orokru nu pen ebe pen kukum eyesing, ataa ufer nge?

²⁶ Aru sini aba kung uwam kani iring mi, ekari Onoro Okru nu kung uwaa bi ikpara sini aba ba bi idoo immoru nge kani imumoru Ekperi kani Atina Unung Ushisha.

²⁷ "Obrubrowoo itaniny, opyo aru sini atiting bi upen anasu kpomo kekya ikpara sini oborong Igumo Unung."

Utere Inama Iyesu
(Imat 17:1-18; Imark 9:2-8)

²⁸ Kekyaa ukpin awri ochupari mo sini Iyesu peri iring yen aka kpara Ibitrus nge, Iyohana kani Iyakubu aka kirha kyamo sorho Unung ki aya ukro.

²⁹ Nisini aku sorho Unung itee ka tere uma umomo nge kasa navarh kani uyen unung ni.

³⁰ Akywakywa dang orokru apari ko kuno, Imusa kani Iliya asu pya onuo ni Iyesu.

31 Okuni bidɔɔ imumɔrɔ ayaya kasu pɛrɛ sini Iyesu etekya ushere eyesing nɛ, imisini itekyu ba tirɛ bi Urushelima.

32 Ibitrus kɛni orobyoo kumoro nagang, nisini umɔrɔ karhamɔ oko rong imumɔrɔ nɛ kɛni orokru aparti sini atiting kɛni engɛ nɛ.

33 Nisini Imusa kɛni Iliya ku shere Iyesu nɛ, Ibitrus kasani engɛ ni, “Avuwa, ini igyang sini arɔ ni bi upɛn. Shere arɔ tany ɔɔrɔ ataru, uying ɔnwɔ, uying umi Imusa, uying umi Iliya.” (Ene kperhi nɛ ima usɔ pɛrɛ nɛ.)

34 Ani aya upya onuo, umung ko kuno afraa mo, aka kung irung nɛ sini arii idɔɔ ɛkɛri umung.

35 Ihywi ko kuno bai idɔɔ ɛkɛri umung, asani, “Ɔnɔm nɛ we, ikarha akyu woro nɛ, inyi kung imisini atanany!”

36 Ikpara sini ɛkɛri ihywi karha apya onuo, oko rong Iyesu ni eyeyie. Ɔkɛri ɔnɔ umɛr kɔ sɔ ɛkɛri iring bi idɔɔmo. Bakywa dang akana tanamo araru imisini erii.

*Iyesu mi ɔnɔ sini uring ubibi rii nɛ ikru
(Imat 17:14-18; Imark 9:14-27)*

37 Uwuni ikywa, sini oshuri baa aya ukro, akai ushi ka darha nɛ.

38 Opyo orokru bidɔɔ ɛkɛri ushi kata onuo ayirha nɛ, “Avuwa isɔrhɔnw akyu upyerhe ɔnɔm, kii engɛ ni ɔnɔm eyeyie!

39 Ering ebebi se raa nɛ akywakywa akan ta akpa kansu nunaa asu ba ufɔ bi onuo. Ɔkɛri ering sesa ukɔrhɔ owro bau ushere nɛ nekɛkɛrhe asu gyurho nɛ.

⁴⁰ Isorho ɔno umer nwu oworo nge ekari uring Ishari nge anabramo.”

⁴¹ Iyesu ko yoro, “Inyi ipyoo usang uma ubrubru kani ari eteting! Ke kyaa akina akywa yo ini kiki kani enyi nge asu wura ikywi ne nyi? Ko ɔnɔnw ba ben.”

⁴² Nisini ekari ɔno ku kyeng ba, ekari ering Ishari kashwe nge ogyo bi Ibung inamaa kasu ya. Yip Iyesu ka tana ekari ering Ishari uraa nge, kama ekari ɔno ikru ka naa ekperi nge kyaa.

⁴³ Kukummo ka jijire nge ni ure ikru Unung.

Iyesu jo tana edei ukpoo

(Imat 17:22-23; Imark 9:30-32)

Akywa sini kukum orokru ku jijire ni umasini Iyesu sa, akasani ɔno umer nge ni,

⁴⁴ “Inyi kung negben imisini iwa tanany: Anu ma ɔno orokru bavu aru sini ana waamo nge.”

⁴⁵ Yip ene kperhimɔ imisini aku pere. Oswimo nge karha ekə kperhi. Aka darha nge akung irung ugyurho nge ekari iring.

Iyaa nu shoo aru erere?

(Imat 18:1-5; Imark 9:33-37)

⁴⁶ Amaa ka shine bi idɔɔ ekari ɔno umer asani iyaa nu shoo arite aru.

⁴⁷ Iyesu, kperhi uwɔɔɔfomo nge bi ikywimo, aka kpapa ɔno ajaji ko kyo atiting bi ikwoo.

⁴⁸ Ikpara dang akasani ɔmɔni, “Arɔ sini aba yirha ɔno ajaji wen bidɔɔ utuwam ayirhim imyee; kənawo aru sini aba yirham ayirhi aru sini atumim nge. Kii aru sini ani ara ajaji bi idɔɔ nyi kukum engɛɛ ni aru erere.”

⁴⁹ Iyohana ko yoro asani, “Avuwa, aru rii araru ku yeri ushari bidɔɔ utɔwanw aru kasu karha nge, kii asaa bidɔɔ aru.”

⁵⁰ Iyesu kasani, “**Inyi bekya akarha nge, kii kukum aru sini abana tiraa enyi ani kani enyi nge.**”

Orokru opyo apyang Isamariya tirimo Iyesu nge

⁵¹ Nisini ikpara tokyu fwa sini Unung nu kpara nge kekya ayaya, Iyesu ko suno nge ni uwaa ukya Urushelima.

⁵² Aka tuma atina akpi itee, aru sini aki opyo apyang Isamariya otuno nge uma asha ubaa,

⁵³ yip ekari orokru burha ka tiramo uyirha nge, kii ani bi utira ukya Urushelima wo.

⁵⁴ Nisini onɔ umer nge Iyakubu kani Iyohana rii kana, oko gyurho, “Ete, uwei ni aru yirha ura ba ayaya aki uramo nge?”

⁵⁵ Yip Iyesu ka tere atana mo uraa nge.

⁵⁶ Ikpara dang Iyesu kani onɔ umer nge oko woro kyamo opyo apyang.

Ukroo Iyesu nge ni uraa nge

(Imat 8:19-22)

⁵⁷ Nisini aku kyeng bi utira, opyo orokru kasani engge ni, “Ini kroo unwo ku kyu ube.”

⁵⁸ Iyesu ko yoro nge, “**Ibri ni igaramo nge ononung ayaya ni Iboru nge, yip Ono Orokru saa ni owro sini anusomo ikywi nge.**”

⁵⁹ Akasani opyo orokru ni, “**Kroo mi nge.**”

Ekari orokru ko yoro, “Ete, shere ikya eye mine ekperim noru.”

⁶⁰ Iyesu ka sani engɛɛ ni, “Shere arukpo mine opyomo, yip unwo kyanw yasu tana iring igumo Unung.”

⁶¹ Opyo aru ka sani, “Ini kronwuo, Ete, yip shere ikya aya shirha arum noru.”

⁶² Iyesu ka tana nge asani, “Aru sini ewei uwro ni inaa uwro ka kpin ituo inaa, atikpa uwro ikpara dang akasu pyerhe utumo ese maa usa utina bi idoo Igumo Unung ba.”

10

Iyesu tumi orokru isitensara ni apari

¹ Ekə kywere Ete, ko woro aru isi tensara na pari ka tuma mo arapapari asu kyeeng ashubaa ki ko kina apya kəni owro sini eye kyaa nge.

² Aka tanamo asani, “Ukana ni atana, yip aru tina ni aji. Inyi sorho Unung nge Ete itina akyi a tumanyi ni aru utina.

³ Inyi kya! Iku tumanyi kəni atam ni bidoo ava orumo.

⁴ Inyi be kya kpəri ipa ufe, uburhu kəni ataka, Inyi bekya fo araru bi utira.

⁵ “Una sini inyi baraa, inyi fomo nge a sani, ‘Unung manyi uyari ikywi.’

⁶ Ekəri aru una ba waa uyeri ikywi anu pen uyari ikywi, aba na waa nge unu juro bawo nu nwo.

⁷ Aba yirhanyi inyi ki burha, inyi ra asa imi sini abamany, kii etiri maa sini ama ufeɛ, bekya su kyeng ukəri ina kya ina.

⁸ “Ko kina kywa sini inyi ba kya arapya aba yirhanyi, inyi ra imi sini aminy.

⁹ Ama aru samo akru, ikru, atanamo asani, ‘Igumo Unung to iyoyou nenyi.’

¹⁰ Apya sini nyi baraa, abana yirhamo nyi, inyi kyany ki tiramo ka tanamo,

¹¹ 'Ku ukyuro apyany sini ukpin aru bi ifraa aru nu punanyi mo. Aru weini inyi kperhi nge asani igumo Unung to iyoyow nenyi.'

¹² Iku tani nyi unung ukyerhe uring Unung nu pri nu ukung okwo Isodon ni apya dang.

Apya sini tirimo uyirha

(Imat 11:20-24)

¹³ "Okwo ne nyi aru Ikorazin!, Okwo ne nyi aru Ibasaida!, Ana akyusani, uma ujijire men asi bidoo nyi ni asamo bi Itaya kani Isidon. Uwruwro anakyu shere eteting nge a shere uya nge, akiki bi bung, osomo uma ukrukru azara utong bi inamamo.

¹⁴ Inu pri Itaya kani Isidon unung ukyerhe uring ne nyi.

¹⁵ Inyi ari Ikafarnahum inyi kung anu shwe nyi kya ayaya?. O-o, anu fen nyi kya apya ering.*

¹⁶ "Aru sini aba kuny akum, aru sini aba tiraa nyi, atira eme, aru sini aba tiraa emye atira aru sini atumim."

Ujuro isitensara ni apari

¹⁷ Ekari aru isitensara ni apari juri ni uma, kasu sani, "Ete ni, ushari sa kung aru, aru ba yirhi utuwanw."

¹⁸ Iyesu kasani omoni, "Iri Ishari kpi kani iyeyerhi ni ba ayaya.

¹⁹ Rong!, Imany iku utae Iyow kani Inang kukum, ka manyi iku kukum bayi aru sini ana waamo nyi, bai rima sini inu rany inama.

* **10:15 10:15** Owro aru ukpo wura

20 Inyi bekya eme asani ering eteting kuniny inyi ba waa umε, inyi me asani ɔwɔɔ utuwany ba yaya.”

*Iyesu tiri ni ofofuru
(Imat 11:25-27; 13:16,17)*

21 Ba kywa dang Iyesu kε tire ni eme bi idɔɔ uring ushisha, aka sani, “Ekperim, Ete arayaya kani eyesing! Isanw ija kii usɔ ereser kani aru kperhi uring nge ni umamen ka ba eyen ɔno ajajirhi. E, kanawo, ekperim uwaanwu wurha.

22 “Ekperim mam ikukin. Ba aru sini ekperhi ɔno sai Ekperi. Kanawo baa aru sini ekperhi Ekperi nge sai ɔno aru sini ɔno bo yoro ni nge anu yen nge Ekperi.”

23 Iyesu kɛtere eberi ɔno umer nge ususo kani, “Onuo adaduma aru sini erii imisini inyi rong.

24 Itana inyi asani, aru pere onuo Unung kani ogumo napany awa urong imisini inyi rong onoromo, awa ukung imisini inyi kung ene pen mo ukung.”

Ushosho ari Isamariya sini asi ididima

25 Upyu unung avuwa umer ogro Imusa shini awa marhi Iyesu nge. Oko gyurho, “Avuwa, ikimoyo inisa kε pen ofo ushishaa?”

26 Iyesu ko gyurho nge, “Ikimo iring (ogro) Unung peri? Ukperhi nge nenyee wo?”

27 Ekero orokru ko yoro kasani owori bidɔɔ iring Unung kasani “ ‘Waa Etenw kani Unung nwu, ni kukum ikywinw, ni kukum Ipanw, ni kukum

ikru, kani kukum uwɔɔfonw', 'Ka waa ari yoyou ni unwo kani sini uwei ukanw ni.'"

²⁸ Iyesu ko yoro nge kasani, "Uperɛ nɛmɛr. Kya ya sakana uni gya."

²⁹ Ekari avuwa umer ogro Imusa ka waa ukurho ukaa, ka gyurho Iyesu asani, "Iyaa ni ari iyoyow ni emye?"

³⁰ Iyesu ko yoro nge ka sani, "Upyu unung opyo orokru ku kyeng asu tashuro nge bai Urushelima kekyaa Ijeriko, aka kpaa ba avu eyi utira. Oko woro nge uma nge, aka kraa otow upere, ka kyamo ni ikpara nge.

³¹ Anakywa naji ipyoo ogoku ubyen Unung kasu kyeng bi utira dang, ko rong orokru yari aka buban nge kyaa.

³² Kanawo opyo eyeri Ilevi bi ko bo roo ka buban akpin utira kyaa kaa.

³³ Ipyii Isamariya ni bo koro nge, ka ba rong orokru sini eyi krie ayari aka kung okwoo.

³⁴ Aka kya ka puna nge onuru ka saa enye nge ka saa asira nge, ko lorho nge ni utugbe. Ka shwe nge a saa bayi Ijaki aya ma opyoo aru bi una ushuro ekyeng aki asu roo nge.

³⁵ Uwunikyaa akaba ma ekari aru una ushuro ekyeng udinari †kani engɛɛ ni ro nge imi sini ube pere nge ini ba kpuranw ibɔɔɔ.

³⁶ "Bidɔ arataru men, bidɔ ikywinw, iyaa epri ni iyoyow ni aru sini akpi ba avu eyi utira?"

³⁷ Ekari avuwa umer ogro ko yoro ka sani, "Aru sini akung okwo."

Iyesu kasani engɛɛ ni, “**Kya ya sa kɛna kanw.**”

Iyesu kii awraa owro Imeri kɛni Imata

³⁸ Sini Iyesu mo kɛni aru kro nge aku kyeng kyamo Urushelima aka fwa anapyang, opyo erere sini ayirhi utuwa nge ni Imata aka yirha nge bi idɔɔ unaa.

³⁹ Ani oforo nge sini ayirhi nge ni Imeri aru sini akiki bi ikwo ifraa Ete asu kung umer nge.

⁴⁰ Imata kasu shishishii ukyene umura, aka ba owro Iyesu kasani engɛɛ ni, “Ete unorong sini oforom sherim eyeyim iku sa utina? Tana nge aba sham nge!”

⁴¹ Ete ko yoro nge ka sani, “Imata, Imata,” **“Iky-winw burayo uku kung anang ni uma napany.**

⁴² **Ima iying yo ini ididima, Imeri karha woro imasini ipri ni idima, imi sini ba aru sini anu karha nge bavuo.”**

11

*Iyesu mer Ono umer nge sini anu usorho Unung
(Imat 6:9-13; 7:7-11)*

¹ Upyu unung Iyesu ku sorho Unung bi opyo owro. Sini ekywere, opyo aru bi idɔɔ Ono umer nge ka sani engɛɛ ni, “Ete, mer aru sini aru nu sorho Unung kɛni sini Iyohana mer Ono umer nge ni.”

² Iyesu ka sani moni, **“Inyi bawaw usorho Unung, inyi sorho kɛn:**

**“ ‘Ekperi,*
she aru nge aru do Utuwanw,**

* **11:2 11:2** Ipyo iworo wori ni ekperi aru ayaya

aki igumo nwu ba.†

3 Maru umura sini aru wei ku kina unung

4 puna aru uyaru nge,

kəni sini aru se puna aru uyaru ni.

Bekya kong aru kya iberi umarha.‡ ”

5 Iyesu ka sani oməni, “Asani araru bi idoo nyi ani orokyoronw nge, aka kya eberi nge ni abarating ating, ka sani engəe ni, ‘Orokyorom, mam uta umura nge,

6 ima orokyorom sini okuni baa okyoronw, uwe isam imisini ini maa aki ara.’

7 Ekəri orokyoronw bai ididang ka sani, ‘Bekya ewurem. Akarha afra onogro, imye kəni onom aru karha yarimə, ina bram ushine amanw iririma.’

8 Isini enyi ni abadana su shine nge amanw umura, bekai sini inyi ni orokyorom, yip bekai usang uwanw uko sunonwuo ukwuna onogro nagang anu shine amanw amarha ima sini uwei.

9 “Kənawo itanany: Inyi gyurho kii anu many; Inyi waa Inyi nu pen; Inyi kwuna onogro anu yee nyi.

10 Kii kukum aru sini obo gyurho anu yirha. Aru sini aba waa anu pen. Kənawo aru sini aba kuna onogro anu yee nge.

11 “Akina ekperi nge bi idoo nyi, Onoo bo gyurho nge Itofuru, aka ma Iyow§bi uka Itofuru?

12 Kii obo gyurho nge Ikpa, aka maa Inang?

13 Iboshoo inyi, ereteting kperhi uma Onony iima igigyang nge, ka parha eshe Ekperi nyi kya

† 11:2 11:2Ipyo iworo wori ni. Uwaa nwu shoo bi eyesing kinisi ini bimn ayaya ni ‡ 11:4 11:4Ipyo iworo wori ni. Yip woro aru bi avu ishari § 11:11 11:11 Upyu uworo sini: Utari bi uka ikye

ayaya anu ma kukum aru sini osorhi nge Ering Ushisha!"

Iyesu kani Ibeelzebul

(Imat 12:22-30; Imark 3:20-27)

¹⁴ Upyu unung sini Iyesu ku yeri ishari bi idoo orokru sini anabraa upya onuo. Ni sini ekari ishari kuniyo, ekari orokru sini anabraa upya onuo, kasu kapyia onuo, ekari ushi orokru ka jijire.

¹⁵ Yip opyo arumo kasani, "Brubru aku yeri ushari. Epen ikrus ba eberi Ibelzebul, ogumo ushari."

¹⁶ Opyo aru ka waa umarha Iyesu nge, oko gyurho nge ani eyenmo upe iririma ba ayaya.

¹⁷ Iyesu kperhi uworo ofomo nge, aka sa ni omoni: "Igumo sini orokru ku pya okoo ni ipyoo inasur derheyo nge, kenawo una sini ukong oko ni ukawo inu sarhayo.

¹⁸ Ishari bating ite ni ukaa anu sane nye igumo nge kating? Igyurhiny kan, bekai sini inyi kpai asani iku yeri ushari ni ikrus Ibelzebul yo.

¹⁹ Nechiyen ibeyeri ushari ni ikrus Ibelzebul, aru kro nyi nge ku yerimo ni ikrus iyangyo? Iboshoo kenawo omomo anushoo aru kyerhe uring nyi.

²⁰ Yip iboshoo iku yeri ushari ni ikrus Unung yo, Igumo Unung ba bi idoo nyi wurha.

²¹ "Akywa sini arikru, ani uma uraa nge ne terh, asusha unaa umaa ni bi uyari ikywi.

²² Yip ikpara sini aru sini epri nge ni ikrus be shine okoo ne nge, eyen nge ikrus, anu karha nge uma uraa sini atirikywi nge aka kaa ukadima nge.

²³ "Aru sini asaa kani emye nge ating ite ni emye, aru sini asaa sutuno kani emye nge, aru sarha nge.

24 “Ikpara sini ering ishari bo kuno nge bi idɔɔ orokru, ese kya eberi akwakwuru uwaa owro uwuro, abana pen nge, akan sani, ‘Inu juro kyam una sini isheri nge.’

25 Ni sini obo juro anu darha eyerhe ekari una napupurhi okyowo nemer.

26 Ikpara dang anu juro kya aya barha ering ushari eten sara sini epri nge ni eteting aka raa akiki burha. Ukiki ekari orokru bi ikpara dang ka burawo epri umi itee.”

27 Ikpara sini Iyesu naya utana uring men opyo erere ka ta onuo bai idɔɔ ushi orokru, “Unung ta akwa sini ebyerinw, eprinw onuo adaduma.”

28 Iyesu ko yoro nge asani, “Unung pri ni uta aru sini akung irhing nge asu utina niyo onuo adaduma.”

Upe Ijona

(Imat 12:38-42)

29 Ni sini ekari eshi orokru ku fonɔ, Iyesu ka sani, “Orokru ipyoo yen ni eteting. Ewei ni eyenmo upe, yip imi sini Inushoo uyenmo iyoyoo ini upe Ijona.

30 Kii kani sini Ijona ni upewɔ eberi ari Inineva ni, kanawo ɔnɔ orokru nushoo upewɔ eberi ipyoyen.

31 Unung ukyerhe uring, Ogumo erere ibung Isheba anu titing burha kani orokru ipyoyen nge eyen mo ni imi sini akusa isayo igyang. Bekai sini abii bai akurha eyesing kya ki ikakarha ukung ukperhi Ogumo Isolomon. Nechiyen opyo aru sini ipri Isolomon nge we ani ben.

³² Unung ukyerhe uring ari Inineva nu ting eyen mo ni imi sini akusa isai igyang, kii eshere uya nge akywa sini Ijona tanimo irhing Unung. Uwe nēchiyen aru sini epri Ijona nge we.

Umer bekai uyen kani eting

(Imat 5:15; 6:22-23)

³³ “Araru nasu taa uyen oko kyowo bi owro sini osusi. Araru nasu taa uyen afraawo ni isong. Anu kyowo bi owro ukyo uyen sini aru keba nu ru uyen.

³⁴ Ikranwyo inu uyen inamanw. Ikranw boshoo ikr^{*} inamanw kukum nu tire ni uyen. Yip iba sayo ikr^{*} inamanw kayo inu tire ne eting.

³⁵ Sa sini uyen ushoo bidɔɔnwu naw terewo oshoo eting.

³⁶ Boshoo inamanw kukum itiri ni uyen, eting neshiyo nge bi irisha, inamanw nu tire ni uyen kani sini uyen se ta bayanw ni.”

Ima okwoo ni Afarisiya kani avuwa umer ogro Imusa

(Imat 23:1-36; Imark 12:38-40)

³⁷ Ni sini Iyesu kyweri upya onuo, opyo Afarisi kayirha nge ura umura bidɔɔ unaa; aka kya aya kiki kani omoo bi owro ura umura.

³⁸ Yip ekari Afarisi kajjire ni sini orii Iyesu rii umura baa ukurho ivu.

³⁹ Ikpara dang Ete ka sani engɛɛ ni, “Inyi Afarisiya dirhi ni utumo ɔsong kani isong, yip idɔɔ nyi tiri ni uwaa ikywi kani eteting.

⁴⁰ Inyi obobo orokru! Sii Unung nge ekyeni esing ojo kani idɔɔ?

* **11:34 11:34** Ikr^{*} bi Igreek ben yen uma uuma

41 Yip inyi ma aru sini ewei ni ikywi iying imi sini inyi niyo, ikpara dang ikukying nusany napupurhi.

42 “Yip okwo nenyi Afarisiya, kii inyi mi Unung nge ima iying bi idoo atarhi bai idoo ani uma ajajirhi sini inyi se pen kani ayaa ukyene umura umu sini inyi wrini, yip inyi kata utumo ni iring ubrubru adarhi uwaa Unung. Imi sini inyi tani usaye bai itee ojo dirha usa uman.

43 “Okwo nenyi Afarisiya, kii inyi pri ni uwaa owro ukiki omomoru bi owro utuno Ayaudiya, awaani orokru fony, ufo umomoru bi ize.

44 “Okwo nenyi, kii inyi ni kani ogron sini ana tamo upe nge ni, orokru kasu kyeng bayaa baw kperhi.”

45 Opyo avuwa bi idoo avuwa ukperhi ogro, ko yoro Iyesu nge asani, “Avuwa, utira aru bi ikpara sini uku pere uring men.”

46 Iyesu ko yoro, “Inyi avuwa ukperhi ogro, okwo ne nyi kany, kii inyi so lorho orokru ikpara uma sini anabramo ukong, inyi ukarha ikywiny inyi natany mo ani ivu nge.

47 “Okwo ne inyi, kii inyi vuri aru pere onuo Unung ogron. Aru sini ekperi nyi mo epyerhimo.

48 Kanawo inyi yen asani inyi yoro ni imisini ekperi nyi si. Epyerhi atina Unung inyi ka vura mo ogron.

49 Bekai kanawo, Unung bidoo ukperhi nge aka sani, ‘Ini tumamo ni aru tana onuo Unung kani ono umer ami sini opyo aru bi idoomo anu perhemo ama opyo arumo igara.’

⁵⁰ Kɛnawɔ eyi kukum arɔ pɛrɛ onuo Unɔng sini epyerhimo wro bai ikpa eyesing, nɔ shoo baya orokru ipyoyen,

⁵¹ bai eyi Abila kya ki eyi Izakariya, arɔ sini ɛpɛri nɛ ba para unara kɛni una Unɔng. Iku tanany ubrubru, anu waa eyimo kukum bavu ipyoyen.

⁵² “Okwo ne nyi avɔwa ukpɛrhi ogro, kii inyi karha akpara umu yɛ ukpɛrhi nɛ. Inyi ikywiny na raa nyi akarha arusu raa nɛ.”

⁵³ Ikpara sini Iyesu kuni nɛ esing ɛkɛri Afarisi kɛni avɔwa umer ogro Imusa kasu tana uring ubibi bi ikywie ni ubura ikywi kasu waa nɛ ni ogyurho uring adedei,

⁵⁴ asu sha uwaa ukpin nɛ ni iririma sini anushe upɛrɛ.

12

Ukwɔna bekai arɔ upre eteting

(Imat 10:26-27)

¹ Ni sini, eshi orokru ususɔng tuni, asu tɛɛ opyoomo, Iyesu kasu pɛrɛ ni ɔnɔ umer nɛ noru, aka sa nɔmɔni, “Inyi sa noshong ni edei umer upre eteting Afarisiya use sa orokru ibobomo wurha.

² Akywa yeba amu sini iririma sini afrii anu yɛ yo, imi sini ini ususɔ anu kperhi yoo.

³ Kukimo inyi bɛpɛrɛ bidɔ eting anu kuyo bidɔ uyen, imisini inyi bɛpɛrɛ iwerhiwɛ bi ikuu idang anu tanayo ayaya kyaya usɔrɔ ubɔrɔ aki orokru kukum kuwɔ.

Arɔ sini anu kung irung nɛ

(Imat 10:28-31)

⁴ “Iku tanany, orokyorom, inyi bekya kung irung aru sini anu Peri inamany, bi ukwewere anabramo usany iririma.

⁵ Ting itananyi aru sini inyi nu kung irung nge; Inyi kung irung aru sini, abakyu pereny ani ikru fennyi nge kidoo igara ura. Iringyo itaniny, inyi kung irung nge.

⁶ Sa onoo ugyurhu otong mo ese gbuna ikiri ufe upari? Ni kana Unung sene yuro nge ni ereyingmo.

⁷ Ko ufurhi ikywiny Unung kperhi uremo nge. Bekya kung irung; Imoriny pri imu ushi onoo ugyurhu.

*Utana opyoo aru iring Unung
(Imat 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ “Itanany ubrubrowoo, aru sini anuting bi ite orokru a sani ingee ni aru kroo mi nge, Imye Onoo Orokru Inutana bi ite Atina Unung ni ani aru kroo mi nge.

⁹ Yip aru sini aba tiraa nge emye bi ite orokru, anu tiramo nge bi ite atina Unung.

¹⁰ Kanawo aru sini ebepere iring ibibi bi ikywi Onoo Orokru anu puna nge uyaa nge, yip aru sini aba tana irhing ibibi bi ikywi Ering Ushisha anasu punamo nge uyaa nge.

¹¹ “Akywa sini orokru bokong nyi ba owro utuno Ayaudiya, kani eberi aru kyerhe uring adarha ari igumo bekya wure ukanw ni imisini unu yoromo kani imisini unu tanamo,

¹² kii bakwya dang Ering Ushisha nu mer nwu imasini unutana.”

Ushoshoo obobo ari ima avu

13 Opyoo aru bi idoo ushi orokru ka sani engɛɛ ni, “Avuwa, tana arupyam akaa ũma ekperi aru sini okpue amam ũmyɛ.”

14 Iyesu ko yoro ngɛ, “Orokyoro, iyaa mim ushoo aru kyerrɛ ũring, kii iyaa mim apara ũkaa nyi edei imayen?”

15 Aka sanomoni, “Inyi sa noshong asha ũkany ni ko kina dɛi ũwaa ikywi, kii ofony si ũma sini inyi tuni moo ũni ushony ba.”

16 Aka tanamo ushosho wen ka sani: “Abya opyo orokru shuri ikiri nɛgbɛn.

17 Oko wɔrɔ ofo aka sani ũkaa ni, ‘Ikimoyo inisa? Isam ni owro ɔgrɔɔ sini inukyo ũmam ngɛ.’

18 “Ikpara dang aka sani, ‘Imi sini ini saye, ini verɛ ɔfɔm ngɛ aka vura ɔkɔkɔ, ɔpɔrhawɔ inukyo ũmɔram kɛni ũma ududumam ngɛ.

19 Akasa ni ipam ni, “Ini akai ũmɔra ngɛ, yarinw enyɛɛ napany, kpara noshong, asu ra, asu sa, asu kung ididima ũkanw.” ’

20 “Yip Unɔng ka sani engɛɛ ni, ‘Unwɔɔ obobo! Ni eting yen anu waa ofonw. Nɛchiyen ũma sini utuni nu shoo umu iyaa?’

21 “Kɛnawo ushoo aru sini okywi ũkamɔ ũma be eyesing, yip oshoo ara ayarha bi ite Unɔng.”

Bekya wure ũkanw

(Imat 6:25-34)

22 Ikpara dang Iyesu ka sani ɔnɔ ũmɛr ngɛ ni: “Ŭwɔwɔ Itaniny, inyi bekya wure ni ũkikiny, imi sini inyi nura kɛni imi sini inyi nu sɔmɔ bi inamanyi.

23 Kii ũfɛnni pri imura, inamanyi kayo ipri ũma ũsɔmɔ.

²⁴ Inyi rong ɔnɔnɔng. Ana puramo ana kanamo, asamo ni iboru ukyo umura nge, asamo ni ɔfo nge: yip Onung kupirimo. Inyi ne pri nyi ɔnɔnɔng ni imimɔru?

²⁵ Iyaa bidɔɔ nyi bidɔɔ uwure nge anushu sai itomɔ akywa iying nge bi ufer nge?

²⁶ Bushoo inyi nabrany usa animawen, ikisi inyi ku wure ukany ni uparha she uma?

²⁷ “Inyi rong sini ufurho orumo se mere. Ana sirhamɔ itina ene kyenemo umusomɔ. Yip iku tananyi, ogumo Isolomon kani imumoru akai umaa dang nge, ese somɔ nge edei uma usomɔ ududuma kani ereying bidɔɔ ufurho men ni.

²⁸ Uboshoo kanawo Onung se soro ubung orumo, sini uniben echiyɛ, ikywa akwunamo kidɔɔ ura, anu sane nyee ene pri nge ni usoro nyi uma? Inyi aru larha uyoro!

²⁹ Bi kana bekya wure ukany ni imisini inyi nura kani imisini inyi nusa inyi bekya wure ukany niyo.

³⁰ Kii aru sini enekperhimo Onung bi eyesing mo ese su woro ofo uma men. Ekperiny yoo asani inyi wei uma men.

³¹ Inyi ti uwaa igumo Onung bi ite, kii Onung nu many kukum uma men.

*Utuno ukaadima kya ayaya
(Imat 6:19-21)*

³² “Inyi bekya kung irung, ene eshi arukroo mi nge, kii Ekperi nyi kunegben ni many ekari igumo.

³³ Inyi gbuna ukaadumanyi nge akaa ara ayarha. Ekyene ukany ipa ufe sini inasu koroyo,

ko asani iburayo. Inyi kyo ũka adũma nyi kya ayaya ũmisini ũnasu kywerẽwo, owro sini eyi neke baa uyurho adarha ngẽ iyi nasu rayo.

³⁴ Kii owroo sini ũkaadumanw nuwo bi ũpurhawo ikywinw nuwo adarha ngẽ.

*Kyene ũkikiny asu sha ukyeba Ete
(Imat 24:45-51)*

³⁵ “Somo ũuma ũtina, eshere ifitilany isura ũra,

³⁶ kani orokru sini akusha Ete sɔɔ baa owri ipara ubara, kii ikpara sini abakyuba aba kuna ɔgro, anu yẽ ngẽ ɔgro bakywakywa dang.

³⁷ Agara sini Ete ũnamo darhimɔ akusha ukye baa, nukung ididima. Iku tanany ũbrũbrũwɔ arite nu somo ũuma ũwaa ũsa ũtina, anu sa agara kiki aka ba mamɔ ũmura.

³⁸ Agara sini aku sha dang anu me, bodoshoo ni abarating etingyo kii ũba uyere itikywa.

³⁹ Inyi kperhi irhing yen ngẽ, asani ari ũna nu kperhi ikpara sini eyi kyeba ũnaa anau shere ngẽ aki everhe ngẽ ũna araa.

⁴⁰ Itɔɔyo inyi ũkany nu kyene ũkikiny, kii imye ɔno orokru kyeba bakywa sini inyi ne kperhiny ni ekye ba.”

*Agara sini anu tiri ikywi ne ngẽ
(Imat 24:45-51)*

⁴¹ Ibitrus ko gyurho ngẽ asani, “Ete, uku tana arumo ɔno ũmer nwu ushoshoo wen, Kii kukum orokrumo?”

⁴² Ete ko yoro asani, “Nechiyen iyaa ni arite atina aru uyen ũbrũbrũ kani eser ngẽ, sini ete ũna nu shere ufe ũmura agara ngẽ bavuo amamo bidɔ kywa?”

⁴³ Agara dang sini ete unaa bosoo anu darha nge asa utina nge negben, anu kung ididima.

⁴⁴ Itaniny ubrubrwo, aritee nu shere uma unaa kukum bavuo.

⁴⁵ Ikpara sani ekari agara ka kpara bidoo ikywi a sani, 'Ete unam yo otuturo nge,' Ikpara dang aka kpin ukra uparha eshe agara ererime kani agara erere, kasu ra kani usa avuvuna.

⁴⁶ Ete una agara dang keba unung sini onokyoo ni ekye ba kani akywa sini ene kperhi nge. Anu kyerhe nge owowurhu emurhe nge ki eberi aru usang uma ubrubru.

⁴⁷ "Agara dang sini ekperhi imisini ete una wei ngeni aka tira nge ukene ukiki, a tira nge usa imisini ete una wei nukung uta uturu ededei.

⁴⁸ Yip agara sini enekperhi nge imisini ete una wei, akasu sa imisini imaa ukra anutaa uturu naji. Aru sini Unung mie napany, anuwaa asani asaa utina napany, aru sini amie epri napany, Unung nuwaa ni asaa utina epri napany.

*Itina Unung nu ku ubana ba
(Imat 10:34-36)*

⁴⁹ "Ibii uturo urawo bi eyesing, asani uwaa miwo una kyusu yirha.

⁵⁰ Ini igara ibaptisma ibibi nge bi item, kani uwure nagang ke kya akywa sini inu tire.

⁵¹ Inyi ku woro ofo ni iku uyari ikywi ba be eyesing? Isayo kana, iku tananyi, iku ubanawo ba

⁵² Bai ukaimen orokru nu shoo otong bi unamo anu bana ating ite ni opyo, ara taru nu ting ite ni ara pari. Ara pari ni ting ite ni ara taru.

⁵³ Anu bana, ekperi nuting ite ni ɔɔ, ɔɔ nɔ
ting ite ni ekperie akwa nuting ite ni ɔɔɔ, ɔɔ
nuting ite ni akwaa, akwekyerhe nuting ite ni
abara nge, abara nɔ ting ite ni akwekyerhe nge.”

Ukperhi Akywa

(Imat 16:2,3; 5:25,26)

⁵⁴ Iyesu ka sani ekəri ushi orokru ni, “Inyi bakyu
rong umung kutuno bi ure bakywakywa dang
inyi kan sani, ‘Avra nɔ kpaa,’ akan kpaa.

⁵⁵ Akywa sini uwroo ba pya baa ata, inyi kan
sani, ‘anu sa upara,’ akan sa.

⁵⁶ Inyi arɔ pre eteting! Inyi kperhi sini inyi
nɔperɛ ushoo eyesing nge kəni ayaya ayarhi
imung. Anu sane nyee inyi ne kperhiny sini inyi
nɔperɛ enyen akywa amukai men?

⁵⁷ “Ikisi inyi nabrany ɔkywa imisini inɛmɛr
nivuny?

⁵⁸ Ikpara sini inyi basu kyeng kyany eberi arɔ
kyerhe uring kəni eshuwenw. Sunonwoo sini
inyi nukyene uwure nyi kəni engɛɛ bi ɔtira karha
ɔkyowɔnw kyekya ite arɔ kyerhe uring. Arɔ
kyerhe uring kya naanwu bavu arite aranishi,
arite aranishi ke lorhonw efɛn nwu ki ɔbɔrɔ
eting.

⁵⁹ Iku tananw ɔnɔ kpura ikiri ufe napɔpɔrhi ko
shoo nukuno.”

13

Inyi shere ɔya nge

¹ Ba akywa dang arɔ sini ani burha aka tani
Iyesu nge asani Ibilatus karha akyu ma apara

ɛpɛɛ opyo orokru ari Igalili akywa sini aku ma ikara be ubyen Unung.

² Iyesu ka yoromo ka sani, “Inyi ku wɔɔ ofo asani ari Igalili men epri orokru kukum ni uyawo usi aku kung igara kən?”

³ Iku tanany, isayo kəna! Inyi bana shereny uyaa okroo Unung nge, inyi kany inyi nɔ kpoony kukumnyi.

⁴ Inyi dirha ni ari atarhi ni ochupari sini igren Isiliyom kpɔi bayamo ɛperhemo inyi ku wɔɔ ofo ni epri arushoo bidɔ Urushelima ni uyawo?

⁵ Iku tanany, isayo kəna! Inyi bana shereny uyany nge okro Unung nge inyi kany inyi nukpoony kukumnyi.”

Ushosho ushi uwe sini uno sumowo

⁶ Iyesu ka tanamo ushosho wen asani, “Opyoo arɔ puri ushi uwee bidɔ ɔvroo upyunung aka kyu ɔkarha osumo nge ekene pen nge iririma.

⁷ Aka sani arɔ sini aku shaa ekəri ɔvro nge ni, ‘Enyee atarɔ me nechiyen sini iku ber uwaa usumo ushi uwee wen ise pen mi iririma. Kpawo ɛfɛn bi ibung ikisi unura owro nge kəkəwe?’

⁸ “Ekəri arɔ sini aku shaa ɔvro nge kasani, ‘Ete, sherewo enyee eying inu tai ibung ekəkəri asa ibung inaa nge.

⁹ Ubo sumo enyee ɔkeba, nɛgbɛn! Ubono sumowo ikpara dang aka kpawo ɛfɛn.’ ”

Iyesu mi erere ikru awri uwuro Ayahudiya

¹⁰ Opyo awri uwuro Ayaudiya sini Iyesu ku mɛr bi owro utuno Ayaudiya.

¹¹ Opyo erere nuo bi upurhan sini ering ushari sie ogoru enyee atarhi ni ochupari. Ogomo nge sini ana bra ushine anaa itituku.

¹² Akywa sini Iyesu rie, aka yirha nge keba ka sani nge ni, “**Erere, eshirenw bai udumonw.**”

¹³ Aka sai ivu ba yaa, ba kywakywa dang aka naa itituku ko dɔɔ Unung nge.

¹⁴ Orokru sini engɛɛ ni arite owro utuno ayahudiya ka kung anang nge nagang kii Iyesu mi ikru unung uwuro Ayaudiya. Aka sani orokru ni, “Awri eten nuwo amu utuna! Inyi ba ebe pen ikru ba awri dang, Inyi ba kya ba awri uwuro Ayahudiya.”

¹⁵ Ete ka yoro nge ni, “**Inyi aru pre eteting! Kukumnyi sene sherenyi inaanyi kani ijaki owro upyerhemɔ awri uwuro Ayaudiya aya mayo omung?**”

¹⁶ **Erere wen ni ɔno Ibraim nge, aru sini ishari lorhi nge enyee atarhi ni ochupari me, isayo idima amaa ikru awri uwuro Ayaudiya?**”

¹⁷ Ni sini Iyesu peri kana, kukum aru sini ana waa mo nge ka kung uwaa, uparha eshe orokru kasu me ni uma ukuko sini akusa.

*Ushosho ikiri Imusta
(Imat 13:31-32; Imark 4:30-32)*

¹⁸ Iyesu ko gyurho asani, “**Igumo Unung ni shoo ne nyee wo? Ini marha yo ni ikimoyo?**”

¹⁹ **Ini kani ikiri imusta ni, sini orokru kpari aya pura bidɔɔ ɔvroo. Ikɛ mɛɛ ko shoo ushi ɔnɔnɔng ayaya kata iburu ba anang nge.**”

*Ushosho Ederɛ ofuru
(Imat 13:33)*

²⁰ Iyesu kojo sani, “Ini marha igumo Unung ni ikying?”

²¹ Ini kəni ɛdɛrɛ ofuru sini erere kpəri kəyɛnɛ ubrɛ isɔng umara utarɔ ũka kpin ɛdɛrɛ ofuru kukum ka fuwa.”

Ɔgrɔ ushwirh

(Imat 7:13-14,21-23)

²² Akywa sini Iyesu kusu kyeng kyaa Urushe-
lima, aka su mer orokru bidɔɔ apya kəni ipyang.

²³ Opyo arɔ ko gyurho engɛɛ ni, “Ete, orokru sini anu pen ũgya asamɔ ɔgrɔɔ?”

Iyesu ko yoromo ka sani,

²⁴ “Inyi somɔ ising nge araa bi ɔgrɔ ushwirh, kii orokru napany nɔ waa uraa bidɔɔ anasu bramɔ.

²⁵ Akywa sini arɔ una beshine afraa ɔgrɔ, inyi bakyu su titing besing asu kuna ɛkəri ɔgrɔ asu sani, ‘Ete, furɔ arɔ ɔgrɔ.’

“Yip anu yorony asani, ‘Inekperhim monyi ko owro sini inyi kuni nge.’

²⁶ “Akywa dang inyi nɔ sani, ‘Aru ra asa kəni unwoo, umer arɔ bidɔɔ itira arɔ.’

²⁷ “Yip anu jo sane nyi ni, ‘Inekperhim inyi ko owro sini inyi kuni nge. Inyi shine ben, inyi arɔ eteting!’

²⁸ “Utei nuwo kəni uraa ere, ba akywa sini inyi borong Ibraim nge kəni Ishaku kadarha Iyakubu kəni opyo arɔ pɛrɛ onuo Unung. Bidɔɔ Igumo Unung, yip anu inyi kunany besing.

²⁹ Orokru nɔ kuno bei ipara kəni isha aya, kəni isha ure, kəni isha ata aba akiki urumura ipara bidɔɔ Igumo Unung.

³⁰ Uwe aru sini ani bi utumo anu bamo ite, aru sini anu bi ite anu juro kyamo utumo.”

*Iyesu ka kung okwo Urushilima
(Imat 23:37-39)*

³¹ Akywa dang opyo Afarisiya abi uwroo Iyesu ka sani engɛɛ ni, “Shere upen ngɛ kii Ihiridus kuwaa upɛɛnw.”

³² Iyesu ka sa nɔmɔni, “Inyi kya sani ava orumo dang ni, ‘Iku kurho ushari ama orokru ikru echiye kɛni ikywa. Ba awri uman ataru inu kweri utinam.’

³³ Bikan itɔɔyo ishoo mi ngɛ ni utinam echiye kɛni ikywa adarha edere, kii isayo igyang aru pɛɛ onuo Unung kpoo bi orowro sai bi Urushelima!

³⁴ “Urushelima, Urushelima, inyi aru pyerhe aru pɛɛ onuo Unung ata aru sini atumi mo eberiny ni atari, ni imerhime iwaa utuno ɔnɔny eberi eying, kɛni sini akwa onung so tuno ɔnɔ onung aframo ni ushɔng ni, yip inyi no yorony emye.

³⁵ Nɛchiyen una utunony to ɔvro. Iku tanany ubrubru ni inyi no ogorony emye sai inyi ba sani, ‘Unung ta aru sini abi bidɔ utɔwa Ete onuo adaduma.’*,”

14

*Iyesu mi aru sini arie ikru unung uwuro
Ayahudiya*

¹ Upyu unung uwuro Ayaudiya sini Iyesu kii ura umura bi idɔ una opyo ɔrɔmɔmɔru Afarisiya, ikuyang kasu kong Iyesu Ikra.

* 13:35 13:35 Etɛ Ub 118:26

² Opyo aru sini ivu adarhi Ifraa nge murhi kaba bi ite Iyesu.

³ Iyesu ko gyurho ekəri Afarisiya kəni avuwa ogro Imusa, “Ogro mi apara ni ama ikru awri uwuro Ayaudiya?”

⁴ Yip aka shywimo nge na kprukpring, ikpara dang Iyesu ka pyaa amaa ikru kasani engɛ ni akya.

⁵ Kə kwere Iyesu kə gyurho ekəri orokru asani, “Araruny boshoo ni ɔnɔ nge ko inaa imu sini ikpii bi idɔɔ igara unɔng uwuro Ayaudiya inyi nasu worony nge ba kywakywa dang?”

⁶ Akana bramo uyoro nge.

Iyesu mɛr sini unu kpara ukanw ne kwerh

⁷ Nisini Iyesu rii ekyeng sini abarhimo, ikuyang kuworo owro ukiki ɔrɔmɔmɔru. Aka tana mo ushosho wen:

⁸ “Akywa sini araru ba barhanw ura umura ipara ubaraa bekya ya kiki bi owro ɔrɔmɔmɔru, inu she ushoo asani abarhi opyo aru sini eprinw ni imimɔru,

⁹ Ekəri aru sini abarhiny anu ba asani ɔnwɔ ni, ‘Ushine ama orokru wen owro ukiki.’ Ikpara dang, unu kung uwaa aya kiki bi utumo.

¹⁰ Kənawo aba barhanw, kya ya kiki bi utumo, kii aru sini abarhiny ba ba anu sani ɔnwɔ ni, ‘Orokyoro, shine ba bi owro agyagyang.’Kina nu manw imumɔru bi ite uparha eshe ekyeng sini inyi kiki kəni ɔmɔɔ.

¹¹ Kii kukum aru sini aba kpara ukaa ayaya anu roo ne kwerh, aru sini aba kpara ukaa ne kwerh anu kpara nge ayaya.”

¹² Iyesu ka sani aru sini a barhi nge ni, “Uba waa ubarha orokru ura umura awri ko umura ure bekyā barha orokyoronw, ko arupyanw ko oforonw, ko onogronw, ko aru ufe iyoyow nu nwo. Uba sa kana, anu shu barhanw ukamo, akpuranw.

¹³ Uba waa ubarha orokru ura umura, ubarha ara ayarha, ogoru, aru sini anabramo ukyeng kani ofow,

¹⁴ inyi nupen onuo adaduma. Kii edei orokru men anasubramo ukpuranw. Unung nu kpuranw unung ushine aru shoo nashisha eyesing.”

*Ushosho Ipara Irire
(Imat 22:1-10)*

¹⁵ Ni sini ereying bi idoo aru sini aku ra umura kani engge kung kana, akasani Iyesu ni, “Unung ta aru sini anu ra umura ipara bi idoo igumo Unung onuo adaduma.”

¹⁶ Iyesu ka sani engge ni, “Opyo orokru ku tuno uma usa ipara irire akywa dang akabarha orokru napany.

¹⁷ Akywa sini ikpara ipara fwa aka tuma agara nge akyā tana aru sini abarhi mo ni, ‘Inyi ba kii ekywere ukene umura.’

¹⁸ “Ekyeng sini abarhi mo kukummo eye ying ka su tana nge imisini isi imo nasu bamo ba. Ari itite ka sani, ‘Ingge rei owro, itooyo ingge ye pyerhe yo orong. Iku sorhonw kparam afraa nge.’

¹⁹ “Opyo aru kasani, ‘Irei inaa utina atarhi iwa kyam umarhayo wo we. Iku sorhonw kparam afraa nge.’

20 “Kənawo opyo aru kaa, ka sani, ‘Ikpari ubara wə we kaimen inabram uba ba.’

21 “Ekəri agara ko juro baa aba atana Ete unaa sini iməsi. Ete una ka ta anang, kasani agara nge ni, ‘Kya na gbrugbram ekyeng bi ututura kəni ususu apya, ayirha ara ayarha, ogoru kəni ofow adarha aru sini ana bramo ukyeng.’

22 “Agara ka sani, ‘Ete, imisini utani ni aru sa aru sayo, yip owro shushoo.’

23 “Ete una ka sani agara nge ni, ‘Kuno akya bidə itira kəni idə apya asa orokru ni aba, aki unam tire.

24 Itanany, ko ereying sini a barhi nge anasu rene nge umura iparam.’ ”

Ura Ukro Iyesu Ngee
(*Imat 10:37-38*)

25 Ushi orokru napany aku kyeng kəni Iyesu, ekə tere ka sani oməni:

26 “Aru sini eye ba eberim kana tira nge ekperi nge, kəni akwaa, kəni ɔnɔ, kəni arupyaa, kəni oforo nge, adarha ikuru ukaa nge ese maa ushoo ɔnɔ umer mi nge.

27 Kukum aru sini ana kparange agara nge okro mi nge ese maa ushoo ɔnɔ umer mi.

28 “Asani araru bidənyɪ waa vura una ayaya. Ana su kiki epyerhe orong ikimoyo ekəri una nushu ra, kii anu ni akai ufe sini unu maa uvurawɔ?

29 Kii aba nuwa atari ikpa uvura akana brayo ukywerewo kukum aru sini oborowo anu sinanw.

30 Anu sani, ‘Orokru wen ti ikpa uvura akana brayo ukywere.’

31 “Adarha nge akina ogumo nge nu waa ukyaa uraa ni opyo ogumo. Akana kiki epyerhe kii engɛɛ nu bra usa uraa ni aru sini ani orokru usong isipari kani engɛɛ ari usong atarhi?

32 Obo orong ingɛɛ nasu braa, anu tuma atina aya darha awan ogumo akywa sini eshishi ki ikakarha ogyurho nge imusa uyari ikywi.

33 Kanawo, kukum aru sini abana woro nge ikywie nge ni imisini aniyoo ese maa ɔno umer mi nge.

Unuɔ kani uyen

(Imat 5:13; Imark 9:50)

34 “Unuɔ nu uduma, yip upupɔwa nge be kywerewo anu sa nenyee ukojo sa napupɔwa?

35 Usamo ni uru utina nge bi ibung ko asa sama ufɔno; anu kuna anira nge.

“Aru sini obo shoo ni atung ukung nge, akung.”

15

Ushosho Atam sini ovriyo

(Imat 18:12-14)

1 Upyu unung aru yirha ogon kani aruya napany kaba tuno ekakari Iyesu nge awa kuwo.

2 Yip Afarisiya kani avɔwa umer ogro Imusa kasu tana uring atata asani, “Orokru wen ku yirha aruya asu ra umura kani omoo.”

3 Ikpara dang Iyesu ka tana mo ushosho wen asani:

4 “Asani araruny ni Atam ukuma nge eying bi idɔmo ko vroyo. Anasu shere nge uparha eshe isi echetarhi ni echetarhi bo rumo akyaa upyerhe Atam sini ovruyo kekya akywa sini anu penyo?

⁵ Aba penyo, anu saayo baya uvu asu me

⁶ waa sini aba ba uduna, anu tuno orokyoro nge kani aru iyoyow ne nge katanamo ni, 'Inyi shem nge ume; kii ipen Atam mi sini ovruyo.'

⁷ Iku tanany ushooyo wurha anu pri nu ume kya ayaya aruya eying beshere uyaa nge ni ari ise echetarhi ni echetarhi aru sini akpari asani imo nashisha, ana waamo shere uya nge.

Ushosho ufe sini uvrimo

⁸ "Ko asani erere ni ikiri ufe atarhi nge uying ko vrowo nge. Anasu taa uyen, eyerhe ekari una epyerhe noshong kekywa akywa sini anu rowo?

⁹ Akywa sini obo rowo, anu yirha orokyoroo kani ari iyoyow ne nge kasa ni amo ni, 'Inyi shem nge ume; Kii irong ikiri ufem sini ivriwo.'

¹⁰ Iku tanany, ushooyo wurha, ima ofofuru yoo eberi atina Unung kya ayaya baya aruya eying sini eshere uya nge."

Ushosho onu sini ovrie

¹¹ Iyesu ko suno nge ni utanamō asani, "Opyo orokru sini ani onu apari nge nuwo.

¹² Arajī kasani ekperi nge ni, 'Ekperi, mam imisini ini imye bi idu umanw.' Kanawo aka kaa mo uma.

¹³ "Bidu anawri naji, arajaji ko tuno uma kukum, eshere una nge akyaa opyo apya ki ikakarha bi upurha wo asarhi uma nge no kukum bi ukiki sini sawu uduma.

¹⁴ Sini ekyweri usarha uma nge kukum, ihywung ka kpaa nagang be ekari ibung sini onuo kukum. Ikpara dang ihywung ka raa nagang bi sini asaa ni imura nge.

15 Uwowo aka kya aya waa utina owro opyo on apya, ekari on apya ka tuma nge kya ovro aya su upiri nge ugrii.

16 Akawa asani ingee na ara umura ugrii os-huro, ekene pen nge aru maa iririma.

17 “Nisini ojuri baa bidoo ukaa, aka sani, ‘Agara aru usa utina ekperim gbrii ni umura ura aparha eshe, imye we bi upen ihywung we perem!’

18 Ini shine kya eberi ekperim asani nge ni: Ekperi, Iya Unung nge [ara yaya] akyu uyanw.

19 Nechiyen ise mam ayirham ni ononw; kparam kani ere ying bidoo agara utinanw ni.’

20 Ikpara dang eka shine ko juro kya owro ekperi nge.

“Yip sini eshi kikakarha ekperie ko roo akung okwo nge; oko gyo atara aya kakon nge asu upyoo igon.

21 “Ekari onoo kasani engee ni, ‘Ekperi, Iya Unung nge [ara ayaya] akyu uyanw. Nechiyen ise mam ujo yirham ni ononw.’

22 “Yip ekperi nge ka sani agara nge ni, ‘Inyi sa nagbrugbram! Okom igbe irire ba igyigyang osomo nge. Inyi somo nge imaa ba ani ivu osomo nge ataka bi ifraa.

23 Inyi yokong on inaa sini amumurhi ba aru waa. Aki aru sa ipara ara uma.

24 Kii onom wen kpoo bakywaa nechiyen ujo su fer; ovrie bakywa nechiyen epen nge.’ Kanawo oko sunomo nge ni ipara.

25 “Nisini aku sirha kana on okokong nge ni kya orumo. Akywa sini oto iyoyow ni una, aka kung ukra uma kani aya.

26 Uwɔwɔ aka yirha opyo agara ogyurho nge asani, 'Ikimoyo iku kyeng ben?'

27 Ekəri agara ka sani engɛɛ ni, 'Arupyanw nge ojuro ba ɔna, ekperinw kawa ɔno inaa erere kii ɔsɔɔ akɾu.'

28 "Ɔɔ ɔkɔkɔng ka kung anang nge nagang atira nge uraa ɔna. Ekperi nge ko kuno ba asu sɔrɔhɔ nge.

29 Yip oko yoro ekperi nge a sani, 'Rong! Kukum ɛnyɛɛ men iku sanw ɔtina ko ni ying ise mɔmarham ɔtɛɛ ogɾonw. Ikimoyo ɔmim? Ko ni iying use marhanw ɔmam ananama aki iwa ara asa ipara kəni orokyorom.

30 Uwɔɔ ni sini ɔnɔnw wen, arɔ sini asarhanw ɔuma nge bi owro erere ukəkəɛ, ɔsɔi, ɔkawaa ɔno inaa erere!'

31 " 'Ɔnɔm', Ekperi nge ka sani, 'ko ikini ikpara ɔni kəni ɛmyɛɛ, kukum imisini iniyɔɔ inwɔyo.

32 Yip ini idima oshoo igyang arɔ si ipara asu me, kii arupyanw kpoo bakywaa, nɛchiyen ani akɾu; ovrie, yip nɛchiyen epen nge.' "

16

Ushosho arite ɔsang ɔbrɔbrɔ

1 Iyesu ka tana ɔno ɔmer nge ushosho wen: "Opyo arɔ ɔfɛ nuwo arɔ sini ani arite atina nge sini aku roo ɔuma nge. Yip akaba tana nge asani ekəri agara ku sarha nge ɔuma nge.

2 Kənawo aka yirha nge ogyurho nge, 'Ikimoyo ye sini iku kung bi ikywinw? Tanam kukum sini uku kyeng ni ɔtɔnanw, kii ɔna su shinw arite ɔno ɔtina nɛchiyen.'

3 “Ekəri arite atina kasa ni ukaa ni, ‘Ikimoyo ini sa nechiyen? Aritem waa karhami ukyeng ni utuna nge imye isam ni ikruu nagang imuwro, ojo kung uwa usorho.

4 Ikperhi imasini inu saa sini, akywa ukyeng ni utunam bekywerɛyɔ, orokru nu yirham bidɔ ipyang mɔ.’

5 “Kənawo aka yirha kukum aru sini okong aru una uta eyeyiny. Ko gyurho aritee, ‘Nenyee wo ukong aritem?’

6 “Aka sani, ‘Odum usong ise echetarhi umi enye.’

“Ekəri arite ka sani nge ni, ‘Yirha uyaa usha utanw we, kiki kaimen ɔwɔrɔ ni usong isi inarhi ni ɔtɔng.’

7 “Ikpara dang oko gyurho aru mang pari, ‘Unwo kanw nenyee wo uta sini ukong?’

“ ‘Oko yoro asani, abuu ukuma uying umi ikiri ogro.’

“Ekəri arite kasani engɛɛ ni, ‘Yirha uyaa usha utanw we terewo asani usong isi ochupari.’

8 “Ekəri aru ufe ko dɔɔ ekəri arite atina usang ubrubru kii eyen eser nge. Kii aru eteting men epri ni eser bi ukikimɔ kəni opyomo ni aru uyen

9 Iku tanany, inyi sa utuna ni ukaa adumanyi umi eyesing epen ukany orokyoro, kii akywa sini ukaa adumany umi eteting ba kyu kywerɛ wɔ, anu yirhany bi una ushishaa bayaya.

10 “Arus uyen ubrubru bi ani ima ajaji anujo uyen ubrubru bi ima irirɛ, aru sang ubrubru nge bi ima ijiji kənawo aru sang ubrubru nge bi ima irirɛ.

11 Kənawo inyi ba sany ni uyen ubrubru nge bi kyeng ni ukaa adima eyesing nyi, iyaa nu yoro umany ukaa adima ubrubru?

12 Kənawo inyi ba sany ni sa ubrubru ni uma orokru, iyaa nu many imisini ini nyi?

13 “Baa agara sini anu sa utuna arite apari. Kii anu atira nge ere ying awaa ere ying, ko oyoro ni ere ying abyerhe ere ying. Inyi se many ukroo Unung nge awaa ufe ba kywa eying.”

14 Ekəri Afarisiya aru uwaa ufe, ka kung kukum uring men kasu sina Iyesu nge.

15 Iyesu ka sani moni, “Inyi mo inyi ni aru sini ese waa uyen orokru ni inyi na ashisha, yip Unung kperhi ikywiny nge. Imisini orokru weiyoo nagang iyoyoo Unung na waa nge.

16 “Ekəri ogro Imusa kəni imisini aru pere onuo Unung wəri yoo orokru ku sa utina nge kyeba ba akywa sini Iyohana bii. Wroo bakywa dang, aku tana iring ididima imi Igumo Unung, kukum orokru kasu somo ikywi nge kekya uraayo.

17 Inu sayo iraa nge asani eyesing kəni ayaya ovroyo ni ani irhing ajaji bi idoo ogro Unung nu taa ikruyo.

18 “Aru sini aba shirha eree olorho ubara esheshe erere asa uya [uya uyari ni ere araru.] Kənawo orokru sini olorhi ubara erere sini erime nge shirhi nge asa uya [uya uyari ni ere araru.]*

Ushosho aru ufe kəni Ilazarus

19 “Opyo aru ufe nuwo aru usomo uma ufe ususeng aki bidoo ukung ididima kukina unung.

* 16:18 16:18 Uya ben yen ni uyari ni ere araru ko erime araru

20 Bo onuo unaa opyo aru sɔrhɔ nuo sini ayirhi utɔwa nge ni Ilazarus kukum inama nge anuru yo

21 asa waa asani engɛɛ pen umura ekəri aru ufe sini uku kyurha mo bi ibung ara. Ko ava kamo ber urene anuru nge.

22 “Akywa ka ba sini ekəri aru usɔrhɔ ko kpoo. Atina Unung ka ba kpapa nge okyo ba ikwo Ibraim kya ayaya. Ekəri aru ufe kaa ko kpoo ekə mine nge.

23 Ipaa ka kyayo owro aru ukpo akasu kung igara. Sini ani bi idɔɔ igara ekə pyerhe ayaya ko rong Ibraim nge kyaa ki ikəkarha, Kəni Ilazarus nge bi ikwo.

24 Ekəri aru ufe ka yirha nge asani, ‘Ekperi Ibraim, kung okwom atuma Ilazarus nge aki oturo ikywi ani ivu bi idɔɔ omung otomom erime nge, kii ini bi idɔɔ igara bi ura wen.’

25 “Ibraim ko yoro nge asani, ‘Ŋɔm, dirha akywa sini uni akru beyesing uyirha uma ududuma Ilazarus ka yirha uma ubibi, yip nɛchiyen epen uyari ikywi nge ben unwo usho bidɔɔ igara.

26 Ekywere kukum kən, ukwoo urure nuwo abara ting aru, aki aru sini awa kya owrony ba eberi aru ana bramo kənawo araruny na su braa ubro ba eberiny kyeba eberi aru.’

27 “Ikpara dang ekəri aru ufe ko yoro asani, ‘Iku sɔrhɔnw, ekperi Ibraim, tuma Ilazarus nge kya ki una ekperim,

28 kii ini aru pya nge otong. Tana nge akya aya wɔɔ mɔ atung, kii karha akyaba bi owro igara yen kamo.’

29 “Ibraim ko yoro nge ni, ‘Imusa kani aru pere onuo Unung nuwo kani omoo. Akun imi sini aku tanamo.’

30 “ ‘Aka sani, O-o, ekperi Ibraim, yip araru sini okpue be shine akya eberi mo anu shere uya nge.’

31 “Yip Ibraim ka sani nge ni, ‘Aba na kumo Imusa nge kani aru tana onuo Unung, ko araru sini okpue be shine akya aya tanamo anasu yoromo nge.’ ”

17

*Umer bi ikywi upuna uya kani uyoro
(Imat 18:6-7,21-22; Imark 9:42)*

1 Iyesu ka sani onɔ umer nge ni: “Uma sini unusa orokru uya kyeba, yip okwo ni aru sini asimo uba.

2 Inu pri olorho nge utari uko bi umrɔɔ efɛn bidɔ irɔng irirɛ nisini anu sa ere ying bidɔ onɔ ajajirhi men akya aya.

3 Inyi sa noshong ni ukany.

“Arupyanw ko oforonw ba sanw uya, uwoo nge atung, ebe shere uya, upuna nge uyaa nge.

4 Ko abada sani asanw uya asi iten sara ba wri. Oko juro ba obo ɔsɔrhɔnw asi iten sara asani ‘Engɛ shere uya,’ itɔɔyo upuna nge uyaa nge.”

5 Ekari onɔ umer Iyesu ka sani Ete, “Jo saa aru uma ubrubru aru nge!”

6 Ete ko yoromo asani, “Inyi boshoo ni uma ubrubru nge naji kani ikiri imusta ni (ikiri imusta ini animaa kani ikiri ikpong ni), inyi nusani okru ushi ukumo wen ni, ‘Yere ukanw ben aya pura ukanw bidɔ irɔng irirɛ,’ unu kuny asa imisini inyi sini usa.

⁷ “Asani araruny ni agara nge sini akuwroo ko akushaa atam. Akywa sini obo soo anu shusani agara nge ni, ‘Ba kaimen ba kiki ara umura’?”

⁸ Anasu tana nge kana, anu sani, ‘Somo uma utina, ekyenem umura aki ira asa; ikpara sini ibe kywere unwo kanw uka ra asa.’

⁹ Anu sa ekari agara nge ija kii asi imisini atani nge ni asaa?

¹⁰ Kənawo kany. Ikpara sini inyi basa kukum imisini atany inyi sa, inyi nu sani, ‘Aru ni agara mo; itoozo aru sa utina aru.’ ”

Iyesu mi orokru atarhi sini oku udumo ukong ikrv

¹¹ Nisini Iyesu ni bi utira ukyaa Urushelima, aka fwa amarha ibung Igalili kani Isamariya.

¹² Nisini aku raa opyo apyang, opyo orokru atarhi sini oku udumo ukong ka darha nge. Aka ting bi ikakarha

¹³ ka yirha nge ayaya, “Iyesu, Arite, kung okwo aru!”

¹⁴ Akywa sini erimo, aka sani, “Inyi kya yen ukany eberi ogoku ubyen Unung.” Nisini aku kyeng kyamo, eka pen ikrv.

¹⁵ Nisini ere ying bidoo mo, rii ingee pen ikrv, oko juro asu doo Unung nge ni ihywi ayaya.

¹⁶ Aka kpaa okpukpuro ni orung bi ite Iyesu asaa ija. Orokru wen ni ari Isamariya nge.

¹⁷ Iyesu ko gyurho, “Sa ara atarhi mo epen ikrv kukum? Eki uparha eshe ere ichetarhi?”

¹⁸ Ba aru sini ojuri ba aba doo Unung nge sai ekyeng wen?”

¹⁹ Ikpara dang aka sani nge ni, “Shine akyanw; uma ubrubrunw manw ikru.”

*Ukye Ba Igumo Unung
(Imat 24:23-28,37-41)*

²⁰ Upyo unung Afarisiya gyurhi Iyesu nge ikini ikpara yo Igumo Unung kyeba, Iyesu ko yoromo asani, “Ukyeba Igumo Unung isayo irima sini orokru nu rong ekperhi asani iba ba,

²¹ ko orokru sani, ‘Inye ben,’ ko ‘Inya ban,’ kii Igumo Unung ni bidoo nyi.”

²² Ikpara dang Iyesu kasa ni onoo umer nge ni, “Ekari akywa yeba sini inyi nu waa urom, Ono Orokru bi igumo, ko awri eying, yip inyi na su rong yo.

²³ Orokru nu tanany ni, ‘Awa ban!’ Ko ‘Ewe ben!’ Inyi be kya kuno kyaa aya su ting kroo edei mo nge.

²⁴ Kani sini uyen iyeyerhi avra se ta uyen kya ayaya bai iyen isha kekye inyan isha kani onoo orokru nushoo bidoo awrie.

²⁵ Yip bi itee itooyo anu shi igara ededei bavuu ipyoo yen ujo tiramo nge.

²⁶ “Kani ushoo yo bakywa Inuu ni, kanawo inu shoo bakywa Ono Orokru.

²⁷ Orokru ku ra, asu sa, asu ulorho ibara kani uma ibarha ke kya unung sini Inuu rii uguru omung urure. Ikpara dang ugyang ka ba pyer-hemo kukum.

²⁸ “Ine mer kani bakywa Ilitu ni. Orokru ku ra, asu sa, aku ree asu gbuna, aku pura asu vura.

²⁹ Yip unung sini Ilitu sheri Isodom nge, Unung ka sa ura kani itari ura ka kpaa ba ayaya ka pyerhemo kukum.

30 “Inu shoo nɛmɛr kɛn ba awri sini ɔno orokru nu kuno.

31 Ba wri dang aru sini ani bi usoro uboro, oshoo ni umaa bidang, ebe kya shuro asani ingee weyeremo. Kɛnawo, aru shoo kyu orumo bekya juro baa ukpara iririma bi una.

32 Inyi dirha ni imisini isi ere Ilitu nge!

33 Aru sini aba waa usha ofo nge, anu taa yo, Yip aru sini aba taa ufer nge anu penwo.

34 Itaniny ni eting dang ara pari nu yuyari bi ipro; anu kpara ereying eshere ereying.

35 Erere apari nusu ko bi utari bi owro eying; anu kpara ereying ekɛ shere ereying.”

36 [Ereime apari nusu wro bi orumo anu kpara ereying eshere ereying.*]

37 ɔno umer nge ko gyurho nge, “Ete, bi ubewo anu sa inyen ima nge?”

Iyesu ko yoro mo asani, “Owro sini ukung inama nuwo upurha wo ulobung se tuno nge.”

18

Ushosho erere okro kani aru ukyerhe uring

1 Iyesu tani ɔno umer nge ushosho wen ekɛ eyen mo ni asu sorho Unung ko kina akywa, ebekya woro ikywimo nge.

2 Akani: “Bi opyo apya aru kyerhe uring nuwo aru sini ana kung irung Unung ko asani adirhi ni araru.

17:32 17:32 Uti 19:26 * 17:36 17:36 Ipyoo iworo sayo ni ese isitaru ni eten nge imisini ine mer ni Imat 24:40

³ Erere okro nuwo bi ekəri apya dang, akasu kyer eberi nge asu sorho nge, 'Ani eyen ubrubru bi idoo mo kani aru sini atie bi ite.'

⁴ "Kii bo opyo akywa atiri nge yip ba akurha nge akasa ni ukaa ni, 'Koni sini ina kum irung Unung, ina dirham ni orokru,

⁵ Yip erere okro wen ku wurem, inu ri imisini ini sa akyi epen ubrubru, aki eshere uber uwurem nge!' "

⁶ Ikpara dang Ete kasani, "Inyi kung imisini aru kyerhe uring usang ubrubru nge peri.

⁷ Akani Unung nasu kpura nge aru sini oworimo ubrubru, aru sini aku tei nge eting kani awri? Unung nu bura akywa owro uyoro usorho moo?

⁸ Iku tanany, Unung nu kpura nekakerhe. Yip ikpara sini Ono Orokru bo juro, anu darha uma ubrubru nge bi eyesing?"

Ushosho Ubafarisi Kani Aru Yirha Ogon

⁹ Iyesu ka tanamo ushoshoo wen: opyo aru sini atirikywi ni ukamo nimo ni nashisha ana kparamo uparha eshe orokru bi onuo iririma,

¹⁰ "Ererime apari kii usorho Unung bi idoo ubyen Unung, ereying ni Afarisi awan aru ni aru yirha ogon.

¹¹ Ekəri Afarisi ka shine asu sorho Unung bi ikywie ani, 'Unung, Isi ija ni isam kani uparha eshe orokru ni, kii isam eyi, isam ere eteting, isam aru uyari ni erere araru. Isanw ija kii sam kani aru yirha ogon wan ni.

¹² Ise kusoro ni pari bidoo awri etensara, kukum imisini ibe pen ise ma iying bidoo atarhi.'

13 “Yip aru yirha ogon ka shine atiting ki ikakarha. Akyana bra ushwe ikra oro ayaya, yip akasu kra ikou nge ani, ‘Unung, kung okwom kii ina aruya nge.’

14 “Itanany, ekari aru yirha ogon wen ban ni Afarisi ojuri kya uduna ni eme sini epen uyirha be eberi Unung. Kii kukum aru sini aba kpara ukamo ni imo ni iririma Unung nu shuro ni omo bi ibung, aru sini aba kpara ukamo ni imo samo bi onuo iririma Unung nu shwemo ayaya.”

*Iyesu tii ono ajajirhi onuo adaduma
(Imat 19:13-16; Imark 10:13-16)*

15 Orokru kusu kong onomo ba eberi Iyesu aki apyamo atamo onuo adaduma. Nisini ono umer nge rii kan, aka tanamo uraa nge.

16 Yip Iyesu ka yirha ekari ono ajajirhi ke ba eberi nge asani, “Eshere ono ajajirhi aba eberim, ebe kya karhamo nge, kii igumo Unung ni imi edeimo yo.

17 Iku tanany ubrubrwo, aru sini abana yirha nge igumo Unung kani ono ajaji ni anasu raa nge yo ishishaa.”

*Aru imavu Kani Igumo Unung
(Imat 19:16-30; Imark 10:17-31)*

18 Opyo ari igumo ko gyurho Iyesu nge, “Avuwa agyagyang, inu sa ikimoyo epen ofo Ushishaa?”

19 Iyesu ko yoro nge, “Ikisi uyirhim ni ara agyagyang? Baa ara agyagyang sai Unung eyeyie.

20 Ukperhi ekari ogro nge: ‘Bekya yari ni ere araru, unasu perenw araru, unasu sanw uyi,

bekya tana upre eteting bi ikywi araru, ma ekper-inw kəni akwanw imimoru mo.*"

²¹ Ekəri orokru kasani, "Kukum ʊma men ikywere ʊa kəna wroo sini ini anagyang."

²² Nisini Iyesu kung kən akasani engɛɛ ni, "Ima iying shushoo sini ʊtani ʊa. Gbuna kukum imisini ʊniyɔɔ ama araayarha ekəri ʊfɛ, ʊnʊ pen imavʊ bayaya. Ikpara dang ʊka ba okro mi nge."

²³ Nisini akung kən, ikywie ka burayo, kii ani ima avu nge napany.

²⁴ Nisini Iyesu riɪ ikywie burayɔ akasani, "Ini iraa nge kəni ikinni arʊ imavʊ raa igumo ʊnʊng!"

²⁵ Kii inu pri asani Irakumi nuworo bi idɔɔ igara anumra nisini ari ima avu nʊ raa igumo ʊnʊng."

²⁶ Arʊ sini akung irhing yen oko gyurho asani, "Nechiyen iyaa nʊ gya?"

²⁷ Iyesu ko yoromo, "Imisini orokru nabraa ʊa, ʊnʊng nʊbra ʊsayɔ."

²⁸ Ibitrus ka sani nge ni, "Arʊ shere kukum imisini arʊ niyo nge ko kro nwoo!"

²⁹ Iyesu kasani ɔmɔni, "Tku tanany ʊbrʊbrʊwɔɔ, baa arʊ sini anʊ shere ʊnaa nge ko ere ko arupyaa ko ɔfɔɔ nge ko arʊ ʊbyere nge ko ʊnɔɔ bekai igumo ʊnʊng,

³⁰ sini anasu yirha nge napany eprimo kəna bi ipyoo yen epen ofo ʊshishaa bi ipyoo ukye ba."

*Utana Umang Tarʊ Sini Iyesu Tana Edei Ukpo
Sini Ingɛɛ Nu Kpoo
(Imat 20:17-19; Imark 10:32-34)*

* **18:20 18:20**Uku 20:12-16; Og Im 5:16-20

³¹ Iyesu ka kpari ɔnɔ ʊmɛr ngɛ ara tarhi na pari dang kyaa ishiying ka tanamo, “**Arɔ ye kyamo Urushelima. Kukum imisini ɔwori baa onuo arɔ pɛrɛ onuo Onung bekai ɔnɔ Orokru nɔ tire.**

³² **Anu maa bavu arɔ sini ɛnɛkperhimo Onung. Anu sina ngɛ, atira ngɛ, ataa ekpe.**

³³ **Anu kraa ɛpɛrɛ ngɛ. Bawri ʊmang tarɔ anujo shine.”**

³⁴ Yip ɔnɔ ʊmɛr ngɛ kyana kperhimo iririma bi idɔɔ ʊmamen. Kii Onung swimo ngɛ ni ɛkɛri ikuri iring, kɛnawo ekyene kperhimo imisini Iyesu ku pɛrɛ.

*Iyesu Mi Ofow Arɔ Sɔrɔhɔ Ikrɔ
(Imat 20:29-34; Imark 10:46-52)*

³⁵ Nisini Iyesu tekya ʊfwa Ijeriko ofow kiki bo nuwo ʊtira asu sɔrɔhɔ.

³⁶ Nisini akung ushi orokru ku woro, oko gyurho ikimoyo ikusa.

³⁷ Aka tana ngɛ ni, “Iyesu ari Inazaret ngɛ aku woro.”

³⁸ Ɛkɛ yɛɛ ihywi ayirha ngɛ, “Iyesu, ɔnɔ Idouda, kung okwom!”

³⁹ Arɔ sini ani bi ite ɛkɛri okyoro ka tana ngɛ ʊraa ngɛ asani ashwi, yip ekɛ yɛɛ ihywi nagang, “ɔnɔ Idouda, kung okwom!”

⁴⁰ Iyesu ka ting kasani ɔkɔng ɛkɛri orokru ba eberi ngɛ. Nisini abii iyoyow, Iyesu ko gyurho ngɛ,

⁴¹ **“Ɛkimoyo ʊwei ni isanw?”**

Oko yoro ngɛ asani, “Ete, iwei ujo rong owroo.”

⁴² Iyesu kasani ngɛ ni, **“Nɛchiyen rong owro! Uma ʊbrɔbrɔnw manw ikrɔ.”**

⁴³ Ba kywakywa dang akasu rong owro ko kroo Iyesu nge, asu dɔɔ Unung nge. Nisini kukum orokru rii, ɔko dɔɔ Unung nge ukamɔ.

19

Iyesu kani Izaka

¹ Iyesu ka raa kasu wɔɔ bidɔɔ Ijeriko.

² Opyo orokru nuwo utɔwa nge ni Izaka. Engɛɛ ni ogumo arɔ yirha ufe ogon, oshoo ni ima avu nge.

³ Aka waa urong kii iyaa ni Iyesu. Ana braa urong Iyesu nge bidɔɔ orokru bekaɪ sini ani ekwekwi.

⁴ Aka ting kyaa ni ite ka kirha ushi uwee, bi onuo utira sini Iyesu ku kyeng nge akuwaa uroo.

⁵ Akywa sini Iyesu fuwi ekɛri owro. Ɔko gyo ikra oro ayaya ka sani nge ni Izaka shuro ne nekəkərhe kii ini shuro unanw ɛchiye.

⁶ Izaka ko shuro nekəkərhe ka yirha nge kidɔɔ unaa ni ofofuru.

⁷ Ni sini orokru kukum erii kəna akasu pɛɛ ni opyomo ka sani, “Akyaa ushuro bi una arɔya.”

⁸ Izaka ka shine atiting ka sani, “Ete, ini ma ararha usari imi sini iniyɔɔ. Arɔ sini ira ne nge ini kpura nge asa inarhi ure imi sini iyirhi.”

⁹ Iyesu ka sani nge ni, “**Echiye oforo ba udunanw, kii orokru wen kaa ɔno una Ibraim nge.**

¹⁰ **Kii Imye Ɔno Orokru bii upyerhewo asa oforo, okyo imi sini ivriyo.”**

Ushosho ufe

(Imat 25:14-30)

11 Aku kyeng ba iyoyow ni Urushelima, ekəri orokru sini aku kuwɔ kasu wɔɔɔfo a sani akywa sini imo ba kya Urushelima akywakywa dang igumo Unung nɔ tikpa, aka tanamo ushosho.

12 Ikpara dang aka sani ɔmɔni: “Opyo orokru nuwo ari igumo akyi okyoro ki ipyii ibung kikəkarha aya yirha igumo ikpara dang ko juro baa.

13 Aka yirha agara nge atarhi amamɔ ufe sini ayirhi ni imina* ikiri iyiyiing asani inyi tere avu nge kyekya ujuro bam.

14 “Ekəri ara pya na waamɔ nge aka tuma atina okroo ngeɛ a sani, ‘Arɔ na waamɔ orokru wen oko igumo arɔ.’

15 “Akywa sini aya yirhi igumo ko sɔɔ, aka tuma uyirha agara sini amimo ufe. Ɔko gyurhomo awaw kperhi ikimoyo epen baya ufe sini amimo.

16 “Arɔ sini ovo ite uba, ka sani, ‘Ete, ikiri ufe sini umim iteri avu nge kəpen atarhi bayaa.’

17 “Ete una ka sani nge ni, ‘Agaram agyagyang, usa negben bekei sini uyen ɔbrɔbrɔ bi ima ijiji imanw igumo apya atarhi.’

18 “Agara umang pari nge kaba, ka sani, ‘Ete una umim ikiri ufe ikə itere avu nge kəpen ikiri itong bayaa.’

19 “Ete una ka sani nge ni, ‘Imanw igumo apya ɔtong.’

20 “Opyo agara kaba ka sani, ‘Ete una, yirha ikiri ɔfenw, ilorhi ba ani ɔtugbe kɔɔɔ.

* 19:13 19:13ɔfe itiri iperi itaru

21 Ikung irung nwu bekaɪ sini ʊsang aɖuma. Use kpara ɔwroo sini use kyonw nge, akana ɔwroo sini use puranw.'

22 "Ete ʊna ka sani nge ni, 'ʊnwɔ agara ebebi, Ini kywanw iring ni imisini ʊperi. Uyonɪ ise kpara imi sini iso kyom, akana imi sini ise puram?"

23 Ikisi uno kyonw bi ʊna kyu ʊfe, Iba sɔɔ bi ikpara nge iba yirha ʊfem kəni ara yaa nge?"

24 "Ete ʊna ka tana arɔ titing burha a kani, 'Akarha ikiri ʊfe dang nge bavuo ama arɔ shoo ni ikiri atarhi nge.'

25 "Aka sani nge ni, 'Ete ʊna, ani Imina atarhi nge!'

26 "Okɔ yoro ka sani, 'Tku tana nyi arɔ sini ani ʊuma nge anujo maa nagang, arɔ sini asaa niyoo anima sini aniyoo anu karha nge.

27 Arɔ sini ana waamɔ emye ni igumo, inyi komo ba ben epyerhemo bi item.' "

*Iyesu rhii Urushelima kəni ogumo ni
(Imat 21:1-11; Imark 11:1-11; Iyo 12:12-19)*

28 Akywa sini Iyesu kywere ʊpere ʊring men aka kpa itemo asu kyeng kirha nge kyaa Urushelima.

29 Akywa sini afwi iyoyow ni Ibaitafeji kəni Ibetani bi ikwo ukro sini a yirhi ni Izaitun aka tuma ɔno ʊmer nge arɔ aparɪ asani moni,

30 "Inyi kya kidɔɔ apya sini ani ite nyi, inyi ba raa inyi nɔ darha eniri ani ijaki ami sini ba arɔ sini akirha nge. Inyi shire nge okɔba ben.

31 Arɔ sini obo gyurho inyi, 'Ikisi inyi ku shire nge?' Inyi sani engɛ ni, 'Ete nge ewei.' "

32 Arɔ sini atumimo aka kyaa aya darha nɛmer kəni sini Atanimɔ ni.

³³ Akywa sini a ku shire ekeri ani Ijaki, ɔkɔɔ ko gyurhomo, “Ikisi inyi ku shire ekeri ani Ijaki?”

³⁴ Aka sani, “Ete nge ewei.”

³⁵ Oko koo ba owro Iyesu, okɔ wuro ugbe usomɔ mo kɔ sɔɔ ani Ijaki ekə she Iyesu nge akirha bayaa.

³⁶ Sini a kpin utura orokru kasu ta usoma usomomɔ bi utira.

³⁷ Akywa sini afwa bi iyoyow ni Urushelima owro sini utira shuri kyawo ukro Izaitun, ɔɔ umer nge napany ka kpin ubrir Unung nge ayaya bekaɪ usoma ujijire sini erii.

³⁸ Aka su ta akpa kasu sani,

“Unung ta onuo adaduma baya ogumo sini abii bidɔ utɔwa Ete!”

“Uyari ikywi kya ayaya, kəni ɔdɔ kyekya owro Unung kya ayaya!”

³⁹ Opyoo Afarisi sini ani idɔ orokru ka sani Iyesu nge ni, “Avɔwa, tana ɔɔ umer nwu ni ashywi!”

⁴⁰ Iyesu ko yoromo, “**Iku tanany arɔ men ba shywimo nge, atari yen nɔ shoo akpa.**”

Iyesu tei bekaɪ Urushelima

⁴¹ Akywa sini a fwa iyoyow ni Urushelima ni sini atii ikra ni ekeri apya ekə shire ere

⁴² Ka sani, “**Asani inyi kperhi echiye imi sini ini kong uyari ikywi ba inoshoo igyang. Uwe ɔswiny yonge.**

⁴³ Akywa yeba arɔ sini ana waamɔ nyi anu tany ukro ekeriny asu raa ni enyi bai ku ikina isha.

⁴⁴ Anu kurhonyi bi ibung, anu perheny kani ɔɔ nyi. Ene sheremo utari uying bayu upyoo. Kii inyi ne kperhiny akywa sini Unung bii aba sany oforo.”

Iyesu bi idɔɔ Ubyen Unung

(Imat 21:12-17; Imark 11:15-19; Iyo 2:13-22)

⁴⁵ Iyesu ka raa Ubyen Unung kasu yeri aru gbuna ũma.

⁴⁶ Aka sani mo ni, “Owori bi idɔɔ iring Unung a sani ‘unam nu shoo owro ũsɔrhɔ Unung yo’; uwe inyi tereyo oto ‘utara eyi.’ ”

⁴⁷ Aka su mer orokru ku ũkina Unung bi idɔɔ Ubyen Unung. Ogu Ubyen Unung kani avɔwa ũmer ogro Imusa kani ɔɔmɔmɔru mɔ kasu ũwaa sini imɔ nu pere nge.

⁴⁸ Ekywere ekene pen mo ũru tira sini anu pere nge, bekai sini orokru kəkəri nge asu kung ididima ũring sini aku mer mo.

20

Ogyurhi bi ikywie igumo Iyesu

(Imat 21:23-27; Imark 11:27-33)

¹ Upyu unung, Iyesu ni bi idɔɔ ubyen Unung asu mer orokru asu tanamo iring ididima, ogu ubyen Unung adarha avɔwa ũmer ogro Imusa kani ɔɔkɔng ka ba owroo.

² Aka sani nge ni, “Tana aru akina edei igumoyo ũni iyoo imusa ũring men? Iyaa minw ikrɔ yen?”

³ Okɔ yoro mo ni, “Imye ma Ini gyurhony kam inyi tanami

⁴ Ibaptisma Iyohana ikuni baa yaya wɔ, ki baa ɔwroo orokru?”

⁵ Ekə tere asu pya onuo ni ukamə ka sani, “Arū ba sani, ‘Ba ayaya,’ anu sani, ‘Ikisi inyi no yoronyi ni nge?’

⁶ Yip arū ba yoro asani, ‘Ikuni baa ɔwroo orokru,’ kukum ekəri orokru nɔ ta arū ni atari epyerhe. Kii oyori nge asani Iyohana ni arū pɛɛ onuo Unung nge.”

⁷ Okɔ yoro nge asani “Arū ne kperhimo ikuni baa ube wo.”

⁸ Iyesu ka sa nɔmɔni, “Imyɛ kam ina tanamo nyi, arū sini amim ikrū ɔsa ɔring men.”

*Iyesu tani ushoshɔ bekai arū wro
(Imat 21:33-46; Imark 12:1-12)*

⁹ Ikpara dang Iyesu ko suno nge ni ɔtana orokru ushoshɔ wen, “Opyo arū puri inabi aka ma opyo arū ɔta ekəri abya ka kyaa okyoro ki opyo apya kikəkarha ekə dɛrhe nge.

¹⁰ Sini akywa ukana fwa aka tuma agara nge kya owro arū sini amimo abya ɔta, akyā ayirha nge osumo inabi sini akani. Yip ekəri arū sini ayirhi orumo ɔta aka kraa ekəri agara eyeri nge avu akurū.

¹¹ Ekə jo tuma opyoo agara nge, aka kraa amaa ɔwaa, ayeri nge avu akurū.

¹² Aka tuma ɔmang ataru nge aka saa onuru efen nge ke esing.

¹³ “Ekpara dang ɔkɔɔ ekəri abya, ka sani, ‘Ikimo ini sa nɛchiyen? Ini tuma ɔnɔm sini ipri ni ɔwaa nge, oboroo anushe maa imimoru nge.’

¹⁴ “Yip akywa sini erie, aka sani opyomo ni. ‘Ekəri ɔnɔ ɔkɔɔ ari orumo we, inyi ba arū pɛɛ nge, aki abya shoo amaru.’

¹⁵ Aka kraa efen nge bi esing kə pɛɛ nge.

“Tkimoyoo nechiyen okoro ekari abya nusa ni omo?”

¹⁶ Eyeba ebe epyerhe ekari aru sini amimo abya uta ama opyo aru ekari abya.”

Sini orokru kung uring men, akani, “Unung sa ibe kya shoo kana!”

¹⁷ Iyesu ko komo ikra ka sani, “Nechiyen ikimoyo ini imisini owori bi idoo iring Unung asani: “‘Utari sini aru vura tiramowoo uwowoo uto utari itung’*?”

¹⁸ Aru sini aba kpaa bayu utari wen anu verhe nge noyuyow, aru sini uba kpaa ba aya unu koo kani ubre ni.”

¹⁹ Avuwa umer ogro kani ugu ubyen Unung, kawaa apara sini anu kpin Iyesu nge ba kywakywaa, kii ekperhi asani atani ushoshu wen bi ikywimowo. Yip aka kung irung orokru.

Ugyurho bekai ukpura ogon

(Imat 22:15-22; Imark 12:13-17)

²⁰ Akasu yara nge asu waa apara sini anu kpin nge ni uya aka tuma opyoo orokru aki oyovuno nge kani imo ni aru ubrubrumo ni. Aku tiri ikwyi imo nu kpin nge ni iririma sini eperi, aki imo naa nge bavu ari igumo Iroma.

²¹ Ekari aru sini atumimo ko gyurho Iyesu nge asani “Avuwa, aru kperhi nge asani uringnwu kani umergnwu ubrubrowoo. Une pyerhe ite araru, use mer utira Unung nemer kani ushoyo ni.

²² Ini idima aru kpura ikaisar nge ufe ogon kii isayo nemer?”

* 20:17 20:17 EtE Ub 118:22

²³ Iyesu kperhi ɔwɔɔfomo nge wo aka sani mo ni,

²⁴ “Yen mi ikiri ɔfe. Uwuwowu iyang wɔ ɔni ba yaa adarha ɔwɔri ni ikin?”

Oko yoro nge ni, “Imi Ikaisar”.

²⁵ Aka sani omo ni, “Nyi ma Ikaisar nge ima sini ini mi Ikaisar, ama Unɔng nge ima sini ini mi Unɔng.”

²⁶ Akana bramo ukpin nge bekai iring ye bite orokru, ekɛ jijire sini oyori mo ka sa na kprukpring.

*Ugyurho bekai ushine arɔ sini okpuimo
(Imat 22:23-27; Imark 12:18-27)*

²⁷ Akywa dang opyo arɔ sini ayirhimo ni Asadukiya (arɔ sini ono yoromo ni ushine arɔ sini okpuimo), aka ba ɔwroo Iyesu ko gyurho nge asani.

²⁸ “Avuwa, Imusa wori arɔ bi idɔɔ ogro asani, arupya orokru bo kpoo eshere eree asamo ni ɔɔ nge, itɔɔyo arupya nɔ lorho ubara ekɛri erere okro ebyere ɔɔ bi ɔka arupya.

²⁹ Nɛchiyen opyo arupya nuwo ani etensara, ɔɔkɔng mɔ ko lorho ubara nge ko kpoo asaa ni ɔɔ nge.

³⁰ Arɔ ɔmang pari ko lorho ubara nge ko kpoo baa ukypen ɔɔ kaa.

³¹ Kɛnawo aruman taru nge ko lorhi ubara nge. Ima iying dang kukum mo ere tensara dang olorho ubara ekɛri erere okpomo ekene penmo ɔɔ.

³² Bakurha nge kukum ekɛri erere ko kpoo kaa.

³³ Unung ushine eyesing kəni sini aru pya eten-sara dang olorho ubara nge anu shoo ere iyaa bi idɔɔmo?"

³⁴ Iyesu ko yoro, "Orokru ipyoo yen ku lorhi ubara asu ma ibara.

³⁵ Yip ererime kəni erere aru sini amaa ushine bi ukpo akiki be ipyoo ukyeba ana su lorhomo ubara anasu mamɔ ubara.

³⁶ Anasu jo kpomo kii ani kəni atina Unung ni. Ani ɔɔɔ Unung mo, bekai sini ani ɔɔɔ ushine bai idɔɔ ukpowo.

³⁷ Yip bidɔɔ ushoshɔ upya orumo, Imusa yen napupurhi asani aru sini okpuimo anu shine, kii ayirhi ekəri Ete nge ni, 'Unung Ibrahim, Unung Ishaku, adarhi Unung Iyakubu.'†

³⁸ Asaa Unung aru sini okpomo, yip ani Unung aru sini ani akrumɔ, kii bekai nge wɔ kukum ni akru."

³⁹ Opyo avuwa umer ogro Imusa ka sani "Avuwa upere ne mer!"

⁴⁰ Aka samɔ ni ikywi sini anu jo gyurho nge ipyoo ima nge.

Ɔɔɔ iyaa ni ekəri Ikristi?

(Imat 22:41-46; Imark 12:35-37)

⁴¹ Iyesu ko gyurhomo asani, "Ikisi orokru yirhi Ikristi nge ni ɔɔɔ Idouda?

⁴² Ekəri Idouda kaa wori bidɔɔ uyaa usha ete uber:

"Ete sini etem nge ni:

"Kiki ba avu uram

⁴³ Ke kya akywa sini ini tere aru sini ana waamonwɔ aki oshoo

† 20:37 20:37 Uku 3:6

igɔgɔru ɔtɛ ifraanw.” ’ ‡
 44 Idouda yirhi nge ni ‘Ete.’ Anusa nenyee ɔko jo shoo ɔnɔɔ?”

*Iyesu kani avuwa ogro Imusa
 (Imat 23:1-36; Imark 12:38-40)*

45 Sini orokru kukum aku kung Iyesu nge, akasani ɔnɔ ɔmer nge ni,

46 “Inyi sa noshong ni avuwa ɔmer ogro Imusa men. Eɛe waa ukyeng kari nu ugbe ugbugbang ewei orokru fomo nge bi idɔɔ Ize, awaa uwro kikii ɔmɔmɔru bi owro utuno Ayaudiya kani owro ipara.

47 ɔmɔmɔ ani aru ra ni ina ere ukpo. Uwaa uyen ukamɔ okong otuturo nge bo owro usorho Unung. ɔmɔmɔ anu yirha igara ire.”

21

*Ufe sini erere okro mi
 (Imark 12:41-44)*

1 Akywa sini Iyesu shishi bi owro usorho Unung oko gyo ikra orong aru sini ani uma avu nge aku ma ufe bi owro usa ufe bi owroo usorho Unung.

2 Oko rong opyo erere okro araa yarha asi ikiri ufe ipari nge.

3 Iyesu ka sani, “Itanany ubrubruwo, erere okro ara ayarha wen asi imi sini ipri kukum mo:

4 Kukum orokru men ami bai idɔɔ akai uma sini ani umoo, yip ekari erere bidɔɔ ayarha nge ami kukum ima imi sini iparha eshe bi ukikie.”

Ubura owro usorho Unung kani upe akurha akywa

(Imat 24:1-2; Imark 13:1-2)

⁵ Opyo aru kroo ngee kasu pere edei sini ekyeni ubyen Unung ni atari agyagyang adarha uma ududuma sini ami Unung nge. Yip Iyesu ka sani,

⁶ “kani sini inyi rii umamen ni, akywa yeba sini anau sheremo uru utari baya upyo; anu burayo nge kukum.

⁷ “Avuwa” oko gyurho nge a sani, “Akina akywa yo anusa umamen? Adarha nge ikimoyo inu shoo upe sini aru nurong akywa sini umamen ye ba?”

⁸ Iyesu ko yoromo asani, “Inyi sa noshong kii araru ke derhiny. Kii orokru napany yeba bi utuwam, asani, ‘Imye ni ikristi’, ‘Akywa tow ufwa.’ Inyi bekya okromoo.

⁹ Akywa sini inyi ba kung oshosho uraa kani ushine okoo ededei, inyi bekya kung irung. Itoyo umamen yeba noru, Yip akurha nekebaa kakaimen.”

¹⁰ Iyesu ko suno ngee ni utanamo asani, “Ibung nushine uraa ni ibung, igumo nuting ite ni igumo.

¹¹ Ujuro ibung nu shoo nagang, ihywung nuk-paa kani idumo ki owroo ededei, uuma irung kani upe okoko kyeba baa ayaya.

¹² “Yip kekya akywa umamen kukum, anu kpir nyi, ogyurhony. Anu naanyi kya eberi owro utuno Ayaudiya, anu kpir nyi afrany bi uboru eting, anu kongny kya ite ogumo kani ari ite kukum bekai utuwam.

¹³ Yip akywa yenyo inyi nu pen apara atanamo imisini Unung sa.

14 Yip inyi shere ikywiny, inyi bekyia wure ukany beka imisini inyi nu yoro ekari ogumo kani arite.

15 Kii ini many urhing kani amraa sini araru bidoo aru sini ana waamo nyi anubra utin bi iteny ko asa nenyi ni urhingnyi samo namer.

16 Ko aru byereny, arupyany kani oforony, onongrony kani orokyorony anu gbunanyi nge. Ekapyerhe opyo aruny.

17 Orokru kukum nasu waamo nyi beka utuwam.

18 Yip ko ifung ikywi araruny iying naw uvroyo.

19 Inyi bawura ikywi, inyi nu pen ugya.

*Iyesu tani sini anu bura Urushelima nge
(Imat 14:15-21; Imark 13:14-19)*

20 "Akywa sini inyi bakya rong aru tei iko ekari Urushelima, inyi nu kperhi nge asani akywa bura ekari apya oto iyoyow.

21 Akywa dang aru sini ani bi Iyahudiya itoooy atin kyamo ki oyokro, aru sini ani idoo apya akuromo, aru sini ani idoo afa ebekya raa idoo apya.

22 Kii akywa igara yoye, urhing men nu tire kani sini owori bidoo irhing Unung ni.

23 Yip ima okwo ni erere aru ko ofo, kani aru ma onong iyan bakya dang! Uma ubibi napany nupen ibung yen, anang Unung nu shuro baya orokru men.

24 Anu pyerhe opyo arumo ni ikama uraa, anu yerhe opyo aru kya kukum ibung olorho mo ni ujang. Aru sini enekperhimo Unung nu sarhi Urushelima nge kekya ikpara sini akywamo nu tire.

*Ukyee ba ɔɔ orokru
(Imat 24:29-31; Imark 13:24-27)*

²⁵ “Ɛpe uma ubibi nɔ shoo bi ikra unung, Uperi kɛni Uuyeri. Bi eyesing, kukum Ibung nɔ raa idɔɔ igara kɛni uwure adarhi irung bekai utei kɛni ujuro omung.

²⁶ Orokru nɔ su kyurho bekai irung, ɔwɔɔ ofo imi sini inupen ari eyesing, kii anu juro ɔma ujujire ki ayaya.

²⁷ Bakywa dang anu rong ɔɔ Orokru kukyeng ba bidɔɔ umung ni ikru kɛni akai imimɔru.

²⁸ Akywa sini uumamen nɔ tikpa usa, inyi shine epyerhe ayaya kii akywa oforonyi te ba iyoyow.”

*Umer Iyesu bi ikywi ushi uwɔɔ
(Imat 24:32-35; Imark 13:28-31)*

²⁹ Aka tanamo ushoshoo wen: “Inyi rong ushi uwee kɛni kukum ashi.

³⁰ Inyi bo rong atu turo ayaa inyi nɔ kperi ngɛ nivuny asani ikpirhi te ba wurha.

³¹ Kɛnawo Inyi bakywu rong ɔmamen tusa, inyi kperhi ngɛ asani igumo Unung to iyoyow.

³² “Itaniny ɔbrɔbrɔwɔɔ, orokru ipyoo yen anasu kpomo kukummo, umba kukum ɔmamen be tire ba.

³³ Ayaya kɛni eyesing nɔ kywɛɛyo, yip iring Unung nasu kywɛɛyo.

Inyi sa noshong ni ɔkany

³⁴ “Inyi sa noshong ni ɔkany. Inyi bekya yoro ikywiny tire ni uwaa ura uma kɛni uwaa usa uma adarhi uwaa uku ididima eyesing yen, inyi bekya yoro awri dang kya tira kpin nyi kɛni opo ni.

³⁵ Kii eye ba baya orokru kukum kəni opo ni kokywu ubee bi eyesing.

³⁶ Inyi sha ukany ku kəni ikpara, ɔsɔrɔhɔ Unung sini inyi nɔ pen ikru imi uɔya ni kukum uuring men sini utekyu usani, adarha nge sini inyi nɔbra uting bi ite ɔnɔ orokru.”

³⁷ Kukyunu unung Iyesu kyer umer bi ekəri ubyen Unung, kənawo kukyunu ure ese kuno kyaa ɔyoo mɔrɔ ki aya uvra sini ayirhi ni ukro Izaitun.

³⁸ Ni ititikywa kukyunu unung orokru kyer ukuwo bi ubyen Unung.

22

*Olorhi onuo awaw ɔperɛ Iyesu nge
(Imat 26:1-5; Imark 14:1-2; Iyo 11:45-53)*

¹ Nɛchiyen ipara agbangkrɔ imusang ɛdɛrɛ ofuru, sini ayirhi ni ipara ɔwɔrɔ to iyoyow.

² Ogu ubyen Unung kəni avɔwa ɔmer ogro Imusa kasu waa ɔtira sini imo nɔ perɛ Iyesu nge, awaa ɔsa kəna ɔsusɔ bekaɪ sini akung irung ekəri orokru.

*Iyahuda gbini Iyesu ngee
(Imat 26:14-16; Imark 14:10-11)*

³ Ishari ka raa ikywi Iyahuda, arɔ sini ayirhi nge ni Iskariyoti, arɔ sini ani eying bi idɔɔ arɔ atarhi na aparɪ dang.

⁴ Iyahuda ka kya eberi Ogubyen Unung kəni arite asha ubyen Unung aya pya onuo sini ingɛɛ nɔ gbunamo Iyesu nge.

⁵ Aka kung ididima ko yoro asani imo nɔ maa ɔfe.

⁶ Iyahuda ko yoroni kəna, kaba raa upyerhe apara sini ingɛɛ numa Iyesu nge bavumo sini araru nasu ukperhi nge.

*Iyesu kəni ɔno umer nge rii umura ipara uworo
(Imat 26:17-25; Imark 14:12-21; Iyo 13:21-30)*

⁷ Ekəri awri ipara agbankro ka fwa ami anu ma ikara anatam Ipara uworo.

⁸ Iyesu ka tuma Ibitrus mo kəni Iyohana, a sani, “kya eye kyene aru umura sini aru nura bi ipara uworo.”

⁹ Oko gyurho nge, “Uweini aru ye kyene bi ubewo?”

¹⁰ Oko yoromo a sani, “Inyi basu raa ekəri apya, Inyi nu sira ni opyoo orokru okong obom omung. Inyi kroo ngee kekya una sini anu raa nge,

¹¹ asani ekəri aru una ni, ‘Avuwa gyurhi ni: eki uboru ekyeng, owro sini imye kəni ɔno umer mi nura umura ipara uworo nge?’

¹² Anu yen nyi okru uboru bi una ayaya sini ekywere ukenewo, inyi nu darha asa uma nge nemer. Inyi kyene umura burha.”

¹³ Aka kyaa aya darha nemer kəni sini Iyesu tanimo ni. Ekə kyene ekəri umura ipara uworo.

*Uure umi Ete
(Imat 26:26-30; Imark 14:22-26; 1 Ikor 11:23-25)*

¹⁴ Sini akywa fwi, Iyesu ka kiki kəni ɔno umer nge awaa ura umura.

¹⁵ Aka sani ɔmoni, “Iwaa akyu sani ira umura ipara uworo men kəni enyi kekya ikpara sini inu kung igara.

¹⁶ Kii iku tana nyi, inojo rammɔ, sai ibe tire bi idɔɔ igumo Unung.”

17 Iyesu ka kpara ɔsong, kasa Unung nge ija, ka sani, “Inyi yirha akakaa bi idɔɔ opyony.

18 Iku tana nyi, inojo sam omung osumo ushi inabi men, sai igumo Unung ba ba.”

19 Aka kp̄ari ipara ɔgbonkr̄u, kasa Unung nge ija, ka yurhayɔ, amamɔ, a sani, “Inamam yɔɔye aminy; inyi sa kən asu dirha ni emye.”

20 Kəni sini asini, sini ɛkyweri ura umura ure aka kpara ɔsong, ka sani, “Ɔsong yen ulorho iring isayo sini afri ni eyi mi, sini aniri nge bi ukany.*

21 Yip ekəri aru sini anu gbunam nge we akiki kəni emye nge ben.

22 Ɔnɔ orokru nɔ kpoo kəni sini Unung kyoni, yip ima okwoyo ini aru sini anu agbuna ngee!”

23 Akywa dang ɔnɔ utina nge ka tikpa usu gyurho opyoomo, iyaa bi idɔɔmɔ, anushe usi ima yen.

Amaa bekai iyaa anushoo arite

24 Yip ekə shine amaa ni opyoomo, bekai sini aku wɔrɔ ofo iyaa anushoo arite bi idɔɔmɔ.

25 † Iyesu ka sani ɔmɔni, “Ogumo aru sini ɛnɛkperhimɔ Unung ese yen arumɔ ikru, ese yirha opyoomo ni arushe orokru.

26 ‡ Yip inyi naw shoony kəni ɔmɔni. Bi ukə kəna arite bi idɔɔ nyi anu shoo kəni ara ajajini, aru sini ani ogumo anu shoo kəni aru sa utuna ni.

27 § Iyaa ni arite, aru sini akiki asura umura nge kii aru ukaa ekəri umura nge? Aru sini akiki asura ngee? Yip ini bi idɔɔ nyi kəni aru kaa umura ni.

* 22:20 22:20 Ipyo iwɔrɔ sayo ni, sini aniri bi ukany † 22:25 22:25 Imat 20:25-27; Imark 10:42-44 ‡ 22:26 22:26 Imat 23:11; Imark 9:35 § 22:27 22:27 Iyo 13:12-15

28 Inyimo inyi ting kəni emye nge bi idɔɔ ɔmarha sini isii.

29 Kəni sini Ɛkpəri mim ikru igumo ni, kənawo ikumany nɛmɛr kəna.

30 * Inyi nɔ ra asa kəni emyee bi idɔɔ igumom. Inyi nɔ kiki bi igɔgɔru igumo, okong igumo baya edei atarhi na pari ami ɔno Isrela.

Iyesu tani asani Ibitrus nura amaa ɔkperhi nge (Imat 26:31-35; Imark 14:27-31; Iyo 14:27-31)

31 “Isimon, Isimon, shywi akung! Ishari waa apara ɔwaw ɔmarhany, akaanyi oworo igigyang kəni ibibi kəni sini arɔ owro so woro ikiri ogro bai idɔɔ iwung ni.

32 Yip Ikarha sɔrho Ɔnung nge bi ɔkanw, Isimon, sini ɔma ɔbrɔbrɔnw nasu kpaawɔ. Kənawɔ akywa sini ube tere ba ni emye ɔta onogronw ikru nge.”

33 Isimon kasani, “Ete, ikarha ekywere utuno ɔma iye kya kəni nwoo ko bi ɔbrɔ eting ko bi ukpo.”

34 Iyesu ko yoro, “Itananw, Ibitrus, kekya akywa sini ɔkoro nupen echiye, ɔnɔ raa amaa nge asi itaru asani ɔnɛ kperhinw imye.”

35 Ikpara dang Iyesu ko gyurho mo, “Akywa sini ituminy bai ipa ɔfe, bai ɔburhu ko ataka, inyi tii iririma?”

Oko yoro, “Bai iririma.”

36 Akasani omoni, “Yip nɛchiyen arɔ sini oboshoo ni ipa ɔfe nge akpara yo, kənawo ɔburhu; kənawo uba sanw ni ikama igbang nge, ɔgbuna igbe irenw ere iying nge.

* 22:30 22:30Imat 19:28

³⁷ Kii itaniny asani ekəri iring Unung peri asani: 'Apari nge bidɔ aruya.'†Ika tanany asani itɔɔyo inyeen tire bi ikywim. Kii imisini ɔwɔri bi ikywim ukɔ kyeeba utire."

³⁸ Ɔno umer nge kasani, "Rong, Ete, ukama ugbang upari me."

Oko yoromo asani, "**Imaa kəna!**"

*Iyesu Sɔrhi Unung Bayu Ukro Izaitun
(Imat 26:36-46; Imark 14:32-42)*

³⁹ Iyesu ko kuno kyaa kəni sini ɛren nge ni kya aya ukro Izaitun, ɔno umer nge ko kroo nge.

⁴⁰ Ni usu fwa eberi nge akasani ɔmɔni, "**Inyi sɔrɔ Unung kii inyi kya kpaa bidɔ ɔmarha.**"

⁴¹ Ekə yin nge naji ikarha nge ini kəni ɔfen ɔtari ni ko kpukporo ɔsɔrɔ Unung asani,

⁴² "**Ekperi, iboshoo ɔwaanw wɔ, ukparam ɔsong igara yen nge. Yip sa imisini unwɔ ɔwei bekya sa imisini imyee iwei.**"

⁴³ Atina Unung ba ayaya kaba eberi nge aba taa ikru nge.

⁴⁴ Ɔko sɔrɔ Unung nagang, kii akung irung igara ukyeba, idung nge ku tono bi ibung kəni eyi ni.

⁴⁵ Nisini ɛshini baa owro ɔsɔrɔ Unung ko juro baa owro ɔno umer nge, aka darha mo aku moro. Ofokru mo samɔ ukara.

⁴⁶ Oko gyurho mo asani, "**Tkisi inyi ku moro? Inyi shine ɔsɔrɔ Unung kii inyi kya kpaa bi idɔ ɔmarha.**"

*Akpin Iyesu Nge
(Imat 26:47-56; Imark 14:43-50; Iyo 18:3-11)*

† 22:37 22:37 Isha 53:12

47 Nisini eshishi upya onuo ushi orokru ka ba. Ereying bi idɔɔ ɔno ɔmer nge sini ayirhi nge ni Iyahuda engɛɛ kpitem okomo ba. Ekə yin ba ikwo Iyesu ewe kən nge.

48 Yip Iyesu ko gyurho nge, **"Iyahuda ni ukɛnwɔ ɔwa gbuna ɔno orokru nge?"**

49 Nisini ɔno ɔmer Iyesu rii imisini iku waa ukyeng, akasani, "Ete, aru kpa orokru men ni ikama igbang aru?"

50 Ereying bi idɔɔmo ka kpa agara ugu byen Unung, utung nge ɔma avu ɔra.

51 Yip Iyesu ko yoro asani, **"Imaa kəna!"** Aka pya utung ekəri orokru ekə pen ikru.

52 Iyesu kasani ekəri ugu byen, arite asha byen Unung, adarha ɔrɔkɔng, aru sini abii ɔwaa ukpin nge ni, **"Ikisi inyi kuno ni ukama ugbang kəni ukuma ashi ɔwaa kpɛn mi kəni ine eyi ni?"**

53 Ku kyunu unung ini kəni inyi nge bi idɔɔ byen Unung, inyi kyana pyany imye. Yip aky-wany yoye sini ini imi igumo eting."

*Ibitrus rii amaa ingɛɛ ne kperhi nge Iyesu nge
(Imat 26:57-58,69-75; Imark 14:53-54,66-72;
Iyo 18:12-18,25-27)*

54 Aka kpɛn Iyesu nge akyamo ne nge kidɔɔ ɔna ugu byen Unung. Ibitrus su kroo nge bai ikəkarha.

55 Nisini opyoo aru kəni ɔra bi ugba upyang akiki kukum asu ɔwəri ɔra, Ibitrus ka kiki kəni ɔmɔɔ.

56 Opyo agara erere rie akiki burha bi idɔɔ uyen ɔra. Oko koo ikra nɛgben kasani, "Orokru wen ni kəni engɛɛ nge."

⁵⁷ Yip aka ra amaa nge asani, “Erere, ine kperhim nge.”

⁵⁸ Anakywa naji opyo aru ko roo ka sani, “Unwo kanw unidoo mo.”

Ibitrus ko yoro kasani, “Ererime, isam idoo mo!”

⁵⁹ Kekya ukpin itomo iying opyo aru kojo sani, “Ubrubruwoo orokru wen ni kani engge nge, kii ari Igalili nge.”

⁶⁰ Ibitrus ko yoro asani, “Ererime, ine kperhim imisini uku tana!” Nisini eshishi upya onuo okoro kopen.

⁶¹ Ete Iyesu ka tere ikramo ka sira itituku kani Ibitrus. Akywa dang Ibitrus ka dirha ni iring sini Ete tani nge: **“Kyekya upen okoro echiye una ra amaa nge ni une kperhinw emye asi taru.”**

⁶² Oko kuno kyaa esing eye tei nagang.

Asini Iyesu nge, akraa

(Imat 26:67-68; Imark 14:65)

⁶³ Aru tei iko sini aku sha Iyesu nge aka raa usina nge kani ukraa.

⁶⁴ Oko lorho nge ikra ni utugbe aka sani nge ni, “Tana onuo Unung! Iyaa ogyung?”

⁶⁵ Aka tana nge uring ukakaa idedei.

Okong Iyesu nge ba bi ite ari igumo

(Imat 26:59-66; Imark 14:55-64; Iyo 18:19-24)

⁶⁶ Ni uba uyere itikywa okong tuno, bi upurha ogu ubyen Unung kani avuwa umar ogro nikani omo, oko kong Iyesu ba bi itemo.

⁶⁷ Akasani engɛɛ ni, “Tana arɔ, unwɔɔ uni Ikristi‡?”

Iyesu ko yoro mo, “**Iba tany inyi nasu yorony ni emye,**

⁶⁸ **ibo gyurhony inyi nasu yorony emye.**

⁶⁹ **Yip Imisini ikpin bai kaimen, ɔɔ orokru nɔ kiki ba avu ura Unɔng ogumo ikrɔ kukum.”**

⁷⁰ Kukummo oko gyurho ngɛ, “Nɛchiyen unwɔ ni ɛkəri Ɔɔ Unɔng?”

Oko yoro mo asani, “**E Inyi pere nɛmɛr imyee.**”

⁷¹ Akasani, “Ikisi arɔ ku waa araru jo tana arɔ, arɔ kyu karha kuwɔ ni atung arɔ sini eperi ni onuo.”

23

Okong Iyesu ngɛ ba bi ite Ibilatus

(Imat 27:1-2,11-14; Imark 15:1-5; Iyo 18:28-38)

¹ Ekəri akywa dang kukum orokru sini ani burha ka shine kpaa ngɛ kyaa bi ite Ibilatus.

² Aka kpin upre ngɛ, eteting asani, “Arɔ darha orokru wen aku derhi ararɔ. Akarhamɔ ukpura Ikaisar ngɛ ogon asani engɛɛ ni Ikristi, oshoo ogumo.”

³ Ikpara dang Ibilatus ko gyurho Iyesu ngɛ ni, “Unwɔɔ ni ogumo Ayaudiya?”

Iyesu ko yoro ngɛ, “**Upere nɛmɛr.**”

⁴ Ibilatus katana ɛkəri ogu ubyen Unɔng kəri ɛkəri ushi, “Ine penmi ngɛ ni irhirhing ibibi.”

‡ **22:67 22:67** ɔtuwa “Ikristi” ini bi “Igrik” ɔtuwa “Imezaya” ini bi “Ibraniya kəri Aramic” kukummo epere ni Arɔ sini Unɔng kəri ngɛ enyɛɛ bi ikwyi

⁵ Yip akya noyoromo, oko sunomo nge usani, “Aku derhi orokru kukum Iyahudiya ni umer nge. Atiikpa bai Igalili nechiyen ewe oto ben.”

⁶ Ni ukung kana, Ibilatus ko gyurho kii ekari orokru ni ari Igalili ngee.

⁷ Nisini a kperhi nge asani Iyesu ni bai ibung Igumo Ihiridus yo aka tuma ni nge kya eberi Ihiridus aru sini ani bi Urushelima kaa bi ikpara dang.

⁸ Nisini Ihiridus rii Iyesu nge, aka kung negben! Nagang, kii uwruwroo aku waa sini ingee nu roo. Bekai imisini akung bi ikywie, aku tira ikywi nge nu rong asi uma ujijire sini inuyen ikru Unung.

⁹ Oka shorho Iyesu nge ni ugyurho napany, yip Iyesu kyana yoroo nge.

¹⁰ Ekari ugu ubyen Unung kani ekari avuwa umer ogro titing burha, asu tana uraa nge nagang ani Iyesu si ima ibibi.

¹¹ Ikpara dang Ihiridus kani aru teiko nge kasu maa uwa, asu sina nge, oko somo nge igbe ire igi-gyang okojo tuma ni engee kyamo eberi Ibilatus.

¹² Unung dang Ihiridus kani Ibilatus ko to orokyro kii uwruwroo ana siramo ni opyo.

Akywi iring upere Iyesu nge

(Imat 27:15-26; Imark 15:6-26; Iyo 18:39—19:16)

¹³ Ibilatus kayirha ugu ubyen Unung kani arite adarha orokru owro eying,

¹⁴ kasani moni, “Inyi kom orokru wen ba ani aku derhi orokru ni eshine okoo ni igumo. Igyurho nge uring bi itenyi ben Ine penmi nge ni irhirhing ibibi kani sini inyi pere bi ikywie ni.

15 Kəṇawo Ihiridus kəne pen engɛɛ ni irhirhing ibibi, ʊwɔwɔ ojo tuma ni engɛɛ ba owro arɔ. Kəni sini inyi rii ni ese sa iririma sini imaa ukpo.

16 Bi kəna wɔ, Ini kyerhe nge ʊwɔwɔrhɔ eshere nge akyaa.”

17 [Kii itɔɔyo Ibilatus eshiremo orokru eying bau idɔɔ ʊbɔrɔ eting, arɔ sini orokru sɔrhi bakywa ipara ʊwɔrɔmɔ.(17)] *

18 Ekəri ushi orokru kukum ka fen akpa, “Pere orokru wen! Eshire arɔ Ibarabas nge!”

19 (Ibarabas arɔ sini odo shoo bi ʊbɔrɔ eting, engɛɛ eshini ɔkɔɔ bi idɔɔ Urushelima, epere orokru.)

20 Ibilatus waa ushere Iyesu nge, oko jo sɔrhɔ ekəri ushi orokru.

21 Yip oko susuno mo nge ʊtakpa, “Kpaa baya agara akii okpoo! Kpaa ba agara akii okpoo!”

22 Okojo pere ni ɔmɔ ʊmang taru nge: “Ikiyɔ? Akina eteting yo orokru wen si? Ise penmi nge ni iriring sini imaa ukpo. Bi bukəṇawɔ Inɔ kyerhe nge ʊwɔwɔrhɔ eshere nge akyaa.”

23 Yip kəni ʊta akpa nge ayaya oko sunomoo nge ni ʊwaa ni akpaa baya agara. Ba kurha nge akpamo kamamo imu waamɔ.

24 Bi bukəṇawɔ Ibilatus ka kywa iring ʊpere Iyesu nge kəni ʊwaa moni.

25 Ekə shere ekəri Ibarabas nge arɔ sini afrii bi ʊbɔrɔ eting beka ʊshine ɔkɔɔ kəni ʊpere orokru, arɔ sini ani imɔ wei, ka mamɔ Iyesu nge asa imisini imo wei ni engɛɛ.

* **23:17]** **23:17]** Ipyoo iwɔrɔ sayo ni eseyen nge bi upen kəni sini epere bi idɔɔImat 27:15 kəniImark 15:6.

Eperi Iyesu nge baya agara

(Imat 27:32-44; Imark 15:21-32; Iyo 19:17-27)

²⁶ Nisini ekəri aru tei iko ku kyamo ni Iyesu, aka kpin Isimon nge aru Isayirin, aru sini aku juro kyebaa idoo apya bai ibung ukukəri, akakpin nge asaa nge agara, asaa ukparayo okroo Iyesu nge.

²⁷ Akai ushi orokru ko kroo nge, bi idoomo erere nuwo aru sini etiri ni ofo okru asu tei kani unira ere nge bekai nge.

²⁸ Iyesu ka tere asani omoni, “Erere Urushelima, inyi bekya etei mi; inyi tei ukany kani onony.

²⁹ Kii ekəri akywa yeba sini inyi nusani, ‘Unung ta erere sini asamo ni onoo nge, ofo sini ese byere yo ko niying kani ayan sini onoo sesamo! Onuo adaduma!’

³⁰ Ikpara dang,
“ ‘Orokru nu sani ukro ni, “Kpa baya aru!”

Ka sani avra, “Fra aru!” †

³¹ Kii orokru basa uring men akywa sini ushi negagere, ikimoyo inushoo nenyee uba kurawo?”

³² Opyo aru sa uma ubibi apari nuo kani Iyesu nge sini akpin mo eweye perhemo.

³³ Nisini abii owro sini ayirhi ni “Ukuri ikywi”, Burha aka kpaa baya agara kani aru sa uma ubibi apari dang ere ying ba avu ura, opyo aru ba avu upuma.

³⁴ Iyesu kasani, “Ekperi, punamo uyamo nge, kii ene kperhimoo imisini akusa.”‡ Aka kaka igbe nge ka fer atari orong iyaa nu kpaa ikina ni.

³⁵ Orokru titing asu rong nge, arite orokru kasu saa uwa, asu sina nge. Aka sani, “Asa opyo aru

† 23:30 23:30 Osi 10:8 ‡ 23:34 23:34 Ipyo iworo itee isayo ni iworo yen nge.

oforo; asu ũkaa ibo shoo asani engɛɛ ni Ikristi, aru sini Unung karha oworo nge.”

³⁶ Ekəri aru tei iko kaba asu sina nge. Aka maa imusa ukpakpam,

³⁷ asani, “Ibo shoo unwuo ni ogumo Ayaudiya, sa ũkanw oforo.”

³⁸ Owori uworo akpa bayarhi ikywie umusini usini: EWEN NGEE NI OGUMO AYAUDIYA

³⁹ Ereying bidoo ekəri aru sa ũma ubibi sini osuni nge ba agara burha kasu ushorho nge utira ani: “Si unwuo ni Ikristi? Sa ũkanw Oforo kəni aruo!”

⁴⁰ Yip orobyoo ekəri aru sa ũma ubibi ka tana awan aru uraa nge. Kasani, “Una kung irung Unung, beka sini akywiny iring ukpo nɛmɛr kəni engɛɛ?”

⁴¹ Igara aru nɛmɛr, kii aru ku pen nɛmɛr ni imisini aru si, yip orokru wen sesaa irima ibibi.”

⁴² Ikpara dang aka sani, “Iyesu dirha ni imye akywa sini uba ba bidoo igumonw.Š”

⁴³ Iyesu ko yoro nge, “**Ubrubruwao itaninw, ɛchiye yen unu shoo kəni emyee bi Iparadai.**”*

Ukpo Iyesu

(Imat 27:45-56; Imark 15:33-41; Iyo 19:28-30)

⁴⁴ Kekyaa ni ikpakpaa awri wo, owro kasa eting bi kukum ibung kekyaa akywa itomo itaru ni awri,

Š 23:42 23:42 ɔpyu uworo itee bii ni ikrũ igumonw * 23:43 23:43 Iparadise: bidoo utere Igrik umi Ogro Eteng, asa utona ni iring yen abasu pere iring Abya eden. Bakywa Ogro Asa ese sa utona ni iring yen abasu pere owro sini ɔno Unung se su me asu wuro, nisini aku sha upara eshe ũkyerhe uring.

⁴⁵ kii unung shere uta nge. Ikyeri sini akai owro ushisha kani ubyen Unung ka sarayo ba barating bayaya kyeba atata. ⁴⁶ Iyesu ka ta onuo ayaya ayirha kasani, “**Ekperi, ima uring mi ba avunw.**”[†] Nisini eperi kana, aka wara ufen nge uma akurha ko kpoo.

⁴⁷ Nisini arite aru teiko rii imasini isi, oko dɔɔ Unung nge asani, “Iyoro ni orokru wen ni nashisha.”

⁴⁸ Nisini orokru sini otuni burha owo orong imisini iku kyeng, rii imisini isi, akasu kra ikow mo akyamo.

⁴⁹ Yip kukum aru sini ekperhi nge, kani erere sini okrii nge bai Igalili, atiting bai ikakarha, kasu rong umamen.

Umune Iyesu

(Imat 27:57-61; Imark 15:42-47; Iyo 19:38-42)

⁵⁰ Opyo orokru nuwo burha aru sini ayirhi utowa nge ni Isufu, ani ere ying bidɔɔ ari igumo Ayahudiya[‡], ani negben oshoo nashisha.

⁵¹ Aru sini atiri nge uworho utumo imisini asi. Okuni ba apya Ayaudiya bi Ibung Arimatiya, ingee kaa aku sha igumo Unung.

⁵² Aka kya owro Ibilatus oyo sorho ukung Iyesu.

⁵³ Ikpara dang oko shurowo bi bung, ka garhawa ni uperi ka yara nge bi ɔgron sini ɔɔɔi bi upang, amisini ese minemo araru nge wroo sini ɔɔɔiyo.

⁵⁴ Asi umamen kukum unung ukyene uma Ayaudiya sini anakywa shi naji ni awri uwuro Ayaudiya tikpa.

[†] **23:46 23:46** Ete Ub 31:5 [‡] **23:50 23:50** Emen mo ani ekari ushi orokru dang sini ugyurhi Iyesu nge uring. Aka waa ni Ibilatus na akyu pere nge.

⁵⁵ Erere sini abii kəni Iyesu nge bai Igalili ko kəri Isufu nge oyo rong ekəri ɔgrɔn kəni sini ayari inama nge bidɔɔɔ.

⁵⁶ Akywa dang oko juro kyamo uduna ekə ye kyene enye unyang ududuma kəni anayaa unyang ududuma. Yip oko wuro awri uwuro Ayaudiya kəni sini ogro peri ni.

24

Iyesu shine bai idɔɔ ɔgrɔn

(Imat 28:1-10; Imark 16:1-8; Iyo 20:1-10)

¹ Ni ititikiya awri etensara itee isati, ekəri erere ka kpaa ikang kəni enye unyang ududuma sini ekyeni okyo ka kpin utira kyamo ekəri owro ɔgrɔn.

² Aka darha eyin utari nge bo nuwo ɔgrɔn,

³ yip nisini arii idɔɔ ɔgrɔn, onoromo ukung Ete Iyesu.

⁴ Anayu uwɔɔfo bi ikywi umamen, ba kywakywa dang opyo orokru apari sini ɔsɔmi uma ufufuru sini ũku yana kəni uyen unung ni ko kuno atiting bi itungmo.

⁵ Ikpara dang ekəri erere ka kung irung nge nang ko susuno akywimo ibung, yip ekəri orokru kasani ɔmo ni, "Ikisi inyi ku pyerhe aru akru bidɔɔ aru sini okpuimo?"

⁶ Asaa nge ben! Akarha akyushine! Inyi dirha imisini atany, bi ikpara sini eshishi kəni enyi nge bi Igalili:

⁷ 'Itɔɔyo ama ɔno orokru ba avu arɔya, anu kpaa baya agara. Yip bi awri umang taru anu shine.' "

⁸ Ekpara dang aka dirha ni uring nge.

⁹ Nisini ojuri bai owro ɔgrɔn, aka tana ɔno umer nge atarhi ni eying kɛni ɔparha eshe aru kroo nge kukum uring men.

¹⁰ Imeri aru kuno bai Imadala, Ijowana kɛni Imeri akwa Iyakubu adarha ɔparha eshe erere sini ani kɛni ɔmɔɔ. ɔmɔmɔ atani ɔno umer nge uring men.

¹¹ Yip usang uyoromo ni imisini ekɛri erere peri, kii akung kɛni iring ukɛkɛe yoni.

¹² Bi kɛna, Ibitrus kɛ shine ni atara kya ekɛri owro ɔgrɔn. Oko kpukporo kɛ ten kidɔɔ ko rong uperi sini agɛrhi Iyesu nge ɔyari bi itung, akywa dang oko juro kyaa ɔduna, asu wɔrɔfo asani ikimoyo isi.

*Iyesu yen ɔkaa eberi ɔno umer nge apari
(Imark 16:12-13)*

¹³ Ba awri eying dang ɔno umer Iyesu apari aku kyeng kyamo opyo apyang sini ayirhi ɔtɔwa ni Imawus, amisini ikarha nge kɛni Urushelima ini kekyaa ukpin ikilomita atari ni eying.

¹⁴ Akasu pere ni opyomo beka kukum ɔmɔsini ɔsi.

¹⁵ Nisini aku pere asu pya onuo uring men ni opyo mo, Iyesu ko kuno nivuo asu kyeng kɛni ɔmɔɔ.

¹⁶ Oroo nge, yip ekɛne kperhimo asani Iyesu ngee.

¹⁷ Iyesu ko gyurho mo, **"Ikimoyo inyi ku pere ni opyony, sini inyi ku kyeng bi ɔtira?"**

Aka ting nakprukpring, abubura ikywi.

¹⁸ Ereying bi idɔɔ mo, sini ayirhi ɔtɔwa ni Ikilopas, ko gyurho nge, "Unwɔɔ eyeyinw ɔni

ekyeng bi Urushelima sini ʋnɛ kperhinw uring men sini uku kyeng ba awri men ni?"

¹⁹ Iyesu ko gyurho mo, "Ukina ʋma?" Oko yoro nge, "Uma sini upen Iyesu ari Inazaret. Ani arɔ pere onuo Unung nge. Uring nge kani ʋma ʋsaa ni ikrɔɔ bi ite Unung adarha bi ite orokru kukum.

²⁰ Ogu ubyen Unung kani ogumo akpəri nge ama aki akywaa iring ukpo imisini anu aka kpaa baya agara ɛpere nge,

²¹ yip arɔ ku ʋtira ikywi nge asani engɛɛ nɔ basa ari Isrela oforo. Si ʋkywerɛwɔ wurha, echiye ni awri ʋmang taru wro kani sini ʋmamen si ni.

²² Adarha nge opyo erere bi idɔɔ arɔ kɛ jijire arɔ nagang, sini ɛshini ni ititikywa yen akya eberi ɔgrɔn,

²³ yip akyana romo ʋkung ngee. Oko juro aba tana arɔ asani imɔ rong opyo atina Unung arɔ sini atana arɔ asani Iyesu ni akrɔ.

²⁴ Ikpara dang opyo arɔ bi idɔɔ arɔ kɛ shine kya ɔgrɔn owro sini emine nge aya darha nɛmɛr kani sini ɛkəri erere pere ni, yip akya no romo Iyesu nge."

²⁵ Akywa dang Iyesu ka sani ɔmɔ ni, "Inyi sine nye inyi ni egmee kən, inyi sine nye inyi ni oshong owro oyoro bidɔɔ ikywiny ni kukum imisini arɔ pere onuo Unung peri!

²⁶ Si itɔɔyo Ikristi kung igara ʋmamen ko shoo ni ʋraa igumo nge?"

²⁷ Iyesu ka tana mo kukum imisini ɔwori bi idɔɔ iring Unung bi ikywie, kpaa bai ogro Imusa adarha kukum ʋwɔɔ arɔ pere onuo Unung.

²⁸ Nisini etekya fwa ɛkəri apyang sini eye kyamo nge, Iyesu ko suno nge ni okyoro kani aya kyaa ki

ikəkarhawo ni.

²⁹ Yip oko sorho nge asani, “Ki kəni aru nge, kii ewure kpaa; unung kywerewo.” Bi kəna Iyesu ka raa una akiki kəni ɔmɔɔ.

³⁰ Akywa sini akiki kəni ɔmɔɔ awa ra umura, aka kpara agbankro, kasa ija, oko jurho ama mo.

³¹ Ikpara dang ikramo kə yee, ekə kperhi nge asani Iyesu ngee, akywa dang oko voo moni urong.

³² Aka sani opyo omo ni, “Ubrubru! Ikywi aru kasu pyayo sini aku pere ni aru bi utira asu furu aru iring Unung”

³³ Aka tira shine ojuro kyamo Urushelima. Aka ya darha atina nge atarhi ni eying dang otuni eberi ying kəni opyoo aru,

³⁴ aku tana ni, “Ubrubruwɔɔ! Ete karha akyu shine! Eyen ukaa bi ite Isimon roo nge.”

³⁵ Ekəri ɔno umer aparti ka tanamo imisini isi bi utira, adarha sini ekperhi ni Iyesu nge bakywa sini ojurihi ikyee ufuforho.

*Iyesu yen ukaa eberi ɔno umer nge
(Imat 28:16-18; Imark 16:14-18; Iyo 20:19-23;
Iti Ati 1:6-8)*

³⁶ Akywa sini eshi ututana uring men Iyesu nivuo oko kuno abarating mo ofomo nge asani, “**Uyari ikywi kyeba eberi nyi.**”

³⁷ Ekə jijire nge ka kung irung nge nagang, asu worofo kii imo rii ering nge.

³⁸ Iyesu ka sani ɔmo ni, “**Ikisi inyi kpi eyi, ikisi ikywiny ni ipari?**”

³⁹ **Inyi rong ivum kəni ifraam. Imyee nivum! Inyi pyam akung; kii ering saa ni inama nge kəni okwoo, kəni sini inyi rii ini oyo nge ni.**”

⁴⁰ Nisini eperi kəna ekə yen mo ivuo kəni ifraa.

⁴¹ Bəkəna ʊsang uyoromo, bekai ofofuru kəni ujijire. Ikpara dang Iyesu ko gyurho mo, “**Inyi ni iri ʊmura nge ben?**”

⁴² Aka maa uting itofuru ufuforho,

⁴³ aka yirha ara bi ite mo.

⁴⁴ Iyesu kasa ni ɔmo ni, “**Imisini itanayi ye akywa sini ishishi kəni enyi nge: Kukum ʊmasini ɔwori bi idɔɔ ogro Imusa, arɔ pere onuo ʊnung kəni ete, itɔɔyo itire bi ikywim.**”

⁴⁵ Ikpara dang ekə yee mo ikywi aki ekperhi iring ʊnung nge.

⁴⁶ Aka tana mo, “**Imisini ɔwori ye: Ikristi nɔ si igara, eshine, ba awri ʊmang taru.**

⁴⁷ **Okojo wɔɔ asani bidɔɔ ʊpyaawɔ anu tana iring ididima bidɔɔ ʊtɔwa nge kya kukum Ibung atikpa bai Urushelima, ni orokru shere ʊya nge aki ʊnung pɔnamɔ ʊyamɔ nge.**

⁴⁸ **Inyimo inyi ni arɔ sini inyi rii imisini isi ben. Itɔɔyo inyi tana opyo arɔ bekaiyo.**

⁴⁹ **Nechiyen inyi kung, Inu tumany ni ʊma onuo Ekperim [Ering ʊshisha] bayany; yip inyi sha bidɔɔ apya noru kekya akywa sini inyi nɔ tire ni ikru ba ayaya.”**

Iyesu kyaa ayaya

(Imark 16:19-20; Iti Ati 1:9-11)

⁵⁰ Iyesu ko kuno ni ɔnɔ ʊmer nge bi idɔɔ apya kekya ukpin Ibetani, ekə shwe ivɔ ayaya kasa ija.

⁵¹ Nisini asa ija, ekə sheremo ʊnung ka kpara nge kyaa ayaya.

⁵² Oko kpukporo akywa dang ko dɔɔ ekə tire ni ofofuru nagang oko ojuro kyamo Urushelima.

⁵³ Kukina unung anu bi ubyen unung asu dɔɔ Unung nge kəni usa ija.

Kuturmi NT Portion Portions of the New Testament in the Kuturmi language of Nigeria

copyright © 2025 Luke Initiative for Scripture Translation and The Seed Company

Language: (Kuturmi)

Contributor: Luke Initiative for Scripture Translation

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-07-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 26 Jul 2025 from source files dated 2 Jul 2025

437deed4-18d6-5993-a562-f9f63620aa30